

Riksdagens protokoll

1977/78:33

23 november 1977

Debatter m. m.

Onsdagen den 23 november

Konsumentkreditlag m. m.	3
Nordiska rådet	13
Kulturpolitiken	28
Åtgärder för att utveckla musikkivet	34
Kommersialismens verkningar på kulturområdet	35
Stöd till kulturarbetare	46
Ökade möjligheter för skolor att anordna lotterier	49
Hushållning med naturresurserna	54
Facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, m. m. ...	57
Anställningsskydd, m. m.	62
Enhetlig tandvårdersättning m. m.	101
Rätt till studiemedel i vissa fall	107
Anmälan av interpellation	
1977/78:78 av Anton Fågelsbo (c) om en stabiliserad prisutveckling på jordbruksfastigheter	110
Meddelande om frågor:	
1977/78:159 av Birger Rosqvist (s) om åtgärder för att skydda svenska handelsfartyg i vissa västafrikanska länder	111
1977/78:160 av Eva Winther (fp) om åtgärder mot ryggsador hos anställda inom vårdområdet	111

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 23 november

Skatteutskottets betänkande

1977/78:11 om förslag till tulltaxa, m. m.	3
---	---

Lagutskottets betänkanden

1977/78:5 om förslag till konsumentkreditlag m. m.	3
1977/78:7 om ändring i trafikskadelagen m. m.	13

<i>Utrikesutskottets betänkande</i>	
1977/78:1 om Nordiska rådet	13
<i>Socialutskottets betänkande</i>	
1977/78:8 om avtal om läkarutbildning vid kommunala undervisningssjukhus m. m.	28
<i>Kulturutskottets betänkanden</i>	
1977/78:7 om kulturpolitiken	28
1977/78:8 om åtgärder för att utveckla musiklivet	34
1977/78:9 om kommersialismens verkningar på kulturområdet, m. m.	35
1977/78:10 om stöd till kulturarbetare	46
1977/78:11 om skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m. m.	48
1977/78:12 om kostnaderna för undersökning och bevarande av fast fornlämning	48
<i>Jordbruksutskottets betänkanden</i>	
1977/78:6 om program för övervakning av miljö kvalitet	48
1977/78:7 om skydd för traditionellt levnadssätt	48
<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
1977/78:12 om ökade möjligheter för skolor att anordna lotterier	49
1977/78:13 om hushållning med naturresurserna	54
<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkanden</i>	
1977/78:6 om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, m. m.	57
1977/78:8 om anställningsskydd, m. m.	62
1977/78:9 om rätt till tjänstledighet för medverkan i skolans allmänna fritidsverksamhet	100
<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
1977/78:12 om inskränkt skattskyldighet för Stiftelsen Industriellt Utvecklingscentrum i övre Norrland, m. m.	100
<i>Socialförsäkringsutskottets betänkanden</i>	
1977/78:5 om en enhetlig tandvårdsersättning m. m.	101
1977/78:6 om resekostnader för gymnasieelever m. fl.	105
1977/78:7 om rätt till studiemedel i vissa fall	105

Onsdagen den 23 november

Kl. 10.00

*Konsumentkredit-
lag m. m.*

§ 1 Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1977/78:85–88 till trafikutskottet

1977/78:89–98 till jordbruksutskottet

1977/78:99 till socialförsäkringsutskottet

1977/78:100–103 till trafikutskottet

1977/78:104 och 105 till utbildningsutskottet

1977/78:106 till justitieutskottet

§ 3 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1977/78:11 med anledning av propositionen 1977/78:21 med förslag till
tulltaxa, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Konsumentkreditlag m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande 1977/78:5 med anledning av propositionen 1976/77:123 med förslag till konsumentkreditlag m. m. jämte motioner.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det kan måhända förefalla onödigt att i ett ärende där utskottet har uppnått fullständig enighet – manifesterad genom att det bara föreligger ett särskilt yttrande – ta till orda för så många som framgår av talarlistan. För min egen del har jag emellertid funnit tillfället lämpligt att i någon mån redogöra för hur pass omfattande ett lagstiftningsarbete kan vara. Jag har den största respekt för det arbete som i de sammanhangen utförs.

Först kan man betänka den noggrannhet med vilken utredningar i vårt land genomför sitt arbete, det intresse som sedan olika remissinstanser lägger ner på detta förslag, den behandling som därefter sker i departementen och när de kommer till oss i riksdagen i vederbörande utskott. I det här fallet har dessutom utskottet vidtagit en hel del extra åtgärder.

På betänkandets första sida redovisas propositionens huvudsakliga in-

nehåll. Där redovisas också att det har väckts motioner – ytterligare en del i det omfattande arbetet. I det här fallet har väckts motionerna 1577, 1578, 1594, 1595, 1596 och 1597. Motionsyrkandena redovisas också i betänkandet. I denna fråga har det varit nödvändigt att med anledning av en motion inhämta ett yttrande hos ett annat utskott – näringsutskottet. Detta yttrande har fogats till vårt betänkande.

Vidare har utskottet på egen hand låtit göra vissa undersökningar rörande frekvensen av betalningsanstånd och förtidsbetalningar inom avbetalningshandeln. Därvid har vi bl. a. anlitat Handelns utredningsinstitut som har genomfört en intervjuundersökning i detaljhandeln.

Slutligen har vid ärendets behandling inför utskottet företrädare för justitiedepartementet, bankinspektionen, konsumentverket, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund och Svensk postorderförening framfört synpunkter på de föreliggande förslagen.

Vi har vidare mottagit skrivelser från Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund och AB Electrolux. Det är alltså ett betydande intresse som visats denna nya konsumentkreditlag, som är avsedd att inom konsumentområdet ersätta 1915 års lag om avbetalningsköp samt vissa bestämmelser om kreditköp i den nya konsumentköplagen.

Lagen är – genom vad som markeras i lagens 4 §, som lyder: "Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt." – en tvingande lag. Vad som står i lagen kan således inte avtalas bort, och det är ganska väsentligt i det här sammanhanget.

Lagförslagets huvudinnehåll är en skyldighet att informera om den effektiva räntan, besked om en kontantinsats vid kreditköp, i regel 20 %, återtaganderättens koppling till "kreditvärda" varor, utökning av de självständiga kreditgivarnas ansvar i fråga om penninganspråk,

förbud mot avräknings- och kopplingsförbehåll samt en anknytning av allt detta till det näringsrättsliga systemet.

I förhållande till propositionen innehåller lagutskottets betänkande nr 5 vissa ändringsförslag. De berör inte konsumentkreditlagens karaktär av konsumenträttslig skyddslagstiftning.

Lagutskottet har vidare gjort vissa motivuttalanden gällande bankernas skyldighet att informera. Om det kan vi läsa i betänkandet på s. 19, där utskottet bl. a. anför:

"Utskottet anser --- att konsumentens behov av vederhäftig och jämförbar information rörande kreditkostnader i regel är lika framträdande vare sig den erbjudna krediten är direkt inriktad på förvärv av varor eller tjänster eller utgör kredit av annat slag. Det är i allmänhet

också lämpligt att, såsom föreslagits, kreditkostnaden anges som effektiv ränta.”

Men sedan säger utskottet: ”Enligt utskottets mening bör --- informationsskyldigheten inte drivas så långt, att information måste lämnas i sådana situationer där den på grund av den erbjudna kreditens karaktär för såväl kreditgivaren som informationsmottagaren måste framstå som meningslös eller missvisande.”

Jag är angelägen att understryka detta motivuttalande och hoppas att de myndigheter som för ut denna lag i praktiska tillämpningsbestämmelser inte glömmet att läsa riksdagens direktiv på den här punkten. Jag är ledsen att behöva säga att det tidigare då och då har förekommit att man inte tagit tillbörlig hänsyn till det betydande arbete som utförs i det här huset, där de slutliga besluten fattas, utan att man i vissa fall felaktigt uppehållit sig vid tidigare instanser, t. ex. propositionen, även i detaljerna.

De ändringar som utskottet direkt föreslår gäller först förfalloklausuler som villkor för återtagande – det gäller paragraferna 12 och 15, vilket bäst framgår om man tittar på lagtexten på s. 49 och 51.

Huvudregeln vid sådana åtaganden är den s. k. tiondelsregeln, som återfinns i propositionen. Men vi har velat införa en undantagsregel, där man tillämpar en tjugondel, dels med hänsyn till långa kredittider, dels av önskemål att underlätta betalningskrav när två poster är förfallna. Detta innebär ett tillägg till lagtextens 12 § av följande lydelse: ”--- eller om dröjsmålet avser två eller flera vid olika tidpunkter förfallna poster, till mer än en tjugondel av hela kreditfordringen.”

Detta utskottets regelförslag är en viss anpassning till gällande rätt. Det är också ett visst tillmötesgående av yrkandena i motionerna 1578 och 1595.

Nästa ändring gäller avräkningsförfarandet vid förtidsbetalning. Det framgår av utskottets skrivning på s. 31–39 och ändringsförslag i 13–17 §§. Sådant avräkningsförfarande kan bli aktuellt vid frivillig förskottsintbetalning eller vid framtvingat återtagande.

Frågan om avräkningsförfarandet har berett utskottet stora bekymmer. Problemen är dels teoretiska, dels lagstiftningstekniska. Det gäller beräkningsgrunderna. Propositionen innehåller på denna punkt en mycket sinnrik formel, men det har på olika sätt framförts till utskottet att den s. k. 78-regeln skulle vara ett bättre förslag.

Utskottet har också sneglat på engelsk lagstiftning i detta sammanhang. Vi har tittat på vad kreditköpkommittén föreslog och på vad propositionen innehåller. Slutligen har vi till prövning av lagrådet lämnat över de ändringsförslag som vi har kommit fram till.

Lagrådet blev på denna punkt inte enigt, men majoriteten har tillstyrkt utskottets förslag, som också i viss mån tillgodoser motionerna 1578 och 1594.

I denna fråga har utgångspunkten för lagutskottet varit att varje kreditköp skall bära sin egen kostnad och att det mellan parterna skall bli

ett så rättvist förhållande som möjligt. Den direkta räntemetoden skulle vara mest rättvis. Vårt förslag anser vi komma så nära räntemetoden som möjligt. Dessutom bör denna regel vara lätt att tillämpa. Det inser väl alla här i kammaren och alla som har läst vårt betänkande att det är en jättelätt tillämpning det är fråga om. Nej, det kanske även i vårt förslag förefaller att vara ganska krångligt. Men vi har ändå stannat vid att föreslå en 78-regel, kompletterad med avräkningstabeller och andra anvisningar, som enligt vår tanke skall utfärdas av konsumentverket. Vi tycker att denna regel, i varje fall när det gäller krediter av någorlunda storlek – det som avses med konsumentkreditköp – sammanfaller ganska väl med de synpunkter som jag nyss anförde. Men vi utesluter inte att parterna kan använda den rena ränteregeln. Vi får väl då närmast anse att 78-regeln ändå är tillämplig, i alla fall där man inte avtalar annat.

I det sammanhanget förtjänar konsumentverkets roll att något beröras. Vår avsikt är att konsumentverket skall kunna upprätta avräkningstabeller och andra anvisningar. Men de åtgärderna får inte anses vara riktlinjer i marknadsrättslig mening utan enbart anvisningar.

Kopplingsförbehållet har också föranlett diskussion i utskottet. I det enhälliga betänkandet tillstyrks emellertid propositionens förslag. På den här punkten, bl. a., har ett särskilt yttrande avgivits. Utskottet skriver på s. 43 i sitt betänkande: "Utskottet vill också framhålla att det är tvevelaktigt om kopplingsförbehållen i deras nu tillåtna form verkligen kan medföra en så avsevärd belastning för köparen som påstås i propositionen. Icke desto mindre anser utskottet att övervägande skäl talar för att kopplingsförbehåll helt bör förbjudas i konsumentkreditförhållanden." Detta gäller kanske huvudsakligast vid reparationer av bilar. Om en köpare på kredit har köpt en bil som därefter blir i behov av reparation, kan kopplingsförbehållet innebära att reparationen måste utföras hos den som har sålt bilen. Det är detta s. k. kopplingsförbehåll som nu blir förbjudet. Vi har i utskottet haft litet olika uppfattningar om detta men har så småningom accepterat propositionens synpunkter.

När det slutligen gäller restskulden har propositionens huvudregel accepterats, men utskottet föreslår ett undantag vid vanvård. Detta framgår bäst av ändringsförslaget till lagtext på s. 51, där det i § 18 heter: "Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden)." Därefter kommer utskottets tillägg: "— i annat fall än då varan har utsatts för betydande värdeminskning genom att köparen vanvårdat varan."

Som sammanfattning, herr talman, vill jag framhålla att utskottet är angeläget att klargöra att ändringarna i detta sammanhang ingalunda får betraktas som försämrande för konsumenterna. Alltför krångliga bestämmelser gör hela kreditförfarandet dyrare och får ytterst betalas av konsumenten. En rättvis avvägning ger många fördelar och ökar möjligheterna att få krediter, och detta måste ju också anses vara konsumentvänligt. I fråga om bankinformation upprepar jag att vi inte vill framtvunga en meningslös eller missvisande information. Beträffande

ikraftträdandet föreslås i propositionen den 1 januari 1978, men ett enigt utskott föreslår i stället den 1 januari 1979.

Herr talman! Jag är medveten om att jag har använt något längre tid än vad jag har angivit i förväg – innan jag går upp i talarstolen är det litet svårt att veta när jag skall sluta tala. Därför ber jag nu talmannen och kammaren om tillgift för att jag använt ytterligare några minuter, bl. a. för att något redovisa det oerhört viktiga lagstiftningsarbetet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets betänkande.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Liksom ordföranden är jag glad över att vi i utskottet har kunnat komma fram till ett enhälligt betänkande. Men det har verkligen inte skett utan diskussion och stor tankemöda.

Jag vill också särskilt framhålla kansliets arbetsinsatser. I utskottet har vi kunnat glädja oss åt den skicklighet med vilken kansliet bemästrat detta många gånger ytterst invecklade material.

Som framgått har vi i utskottet gjort vissa förändringar. De har kommit till efter noggrann prövning av olika alternativ, och resultatet har sedan underställts lagrådet för granskning. Genom dessa ändringar har vi kunnat tillgodose önskemål från skilda håll, och ändringarna har enligt min uppfattning medfört påtagliga förbättringar.

Jag vill understryka vikten av att vi på konsumenträttens område har ett väl fungerande regelsystem. Alla är vi ju konsumenter, och alla blir vi därför berörda av lagstiftningen på detta område. Jag vill erinra om regeringsdeklarationen som säger: "Vårt lands ekonomi skall även i framtiden bygga på en socialt styrd marknadshushållning med fritt konsumtionsval, fri konkurrens och en aktiv konsumentpolitik." Detta vill jag understryka för att undvika missförstånd beträffande det som jag nu tänker säga och om möjligt förhindra onödig polemik.

I ett särskilt yttrande har Joakim Ollén och jag framhållit att det är en grannliga och inte så alldeles enkel uppgift att avgöra vad som verkligen är till fördel för konsumenten. Regler som ser ut att vara bra kan skapa onödigt krångel och byråkrati. Fördelar kostar. Man måste fråga sig om fördelarna är så stora att de är värda vad de kostar – för det är konsumenterna som i sista ledet står för kostnaderna. Det förefaller som om detta ibland förbises. Intresset för konsumentens bästa tycks ibland skapa ett slags enögdhet och hindra en allsidig avvägning. I vårt särskilda yttrande har vi exemplifierat detta. Vi har först tagit upp kreditgivarnas informationsplikt. Informationsplikten gäller generellt också de krediter som bankinrättningar ger åt konsumenter. Som ordföranden redogjorde för har utskottet i full enighet något inskränkt denna bankernas informationsplikt. Det tycker jag är bra. Vi ifrågasätter i vårt särskilda yttrande om bankkrediter över huvud taget borde ha blivit föremål för någon reglering i denna lagstiftning. Bankernas verksamhet är hårt

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Konsumentkredit-
lag m. m.*

lagbunden och föremål för vittgående insyn från statsmakternas sida.

Vi har som ett annat exempel tagit upp frågan om tillåtlighet av avräknings- och kopplingsförbehåll. Ett kopplingsförbehåll innebär, som också ordföranden redogjorde för, att t. ex. en bilförsäljare som har sålt en bil på avbetalning ges rätt till säkerhet i bilen, inte bara för betalningen utan också för reparationer som han sedan utför på bilen. Jag vill dock påpeka att man inte är tvungen att reparera hos den person som man har köpt bilen av – vilket är en vanlig missuppfattning.

När dessa regler diskuterades vid tillkomsten 1953 kritiserades de, och man var rädd för att de skulle få tråkiga följder, men man kom fram till att de skulle införas. Särskild vikt lade man då vid hänsynen till kapitalsvaga näringsidkares intresse av att kunna få nödvändiga reparationer utförda på kredit. Nu har man i propositionen tagit bort den möjligheten.

I en motion av Sven-Olov Träff och Wiggo Komstedt riktas kritik mot att denna möjlighet har tagits bort. Motionärerna säger att bilinnehavet spelar en viktig roll i många familjer. Det är inte en obetydlig del av hushållens disponibla inkomster som används för personbilens drift och underhåll. Det kan uppstå plötsliga reparationsbehov när man saknar medel till reparationer. Kopplingsrätten utgör, säger motionärerna, ett snabbt, billigt och seriöst kreditgivningsalternativ med god säkerhet. De säger vidare att man inte kan finna belägg för missbruk eller negativa effekter av förbehållen. De framhåller också att regeringsförslaget i stället innebär risker för att ekonomiskt svaga konsumentgrupper kan undandras kreditmöjlighet för ekonomiskt eller trafiksäkerhetsmässigt betingade reparationsarbeten. Sådana synpunkter har också förts fram av företrädare för Motorbranschens riksförbund.

Jag tycker att det är mycket som talar för dessa synpunkter, och jag har allvarligt övervägt att reservera mig men har slutligen stannat för att dela utskottets uppfattning. Det är väldigt viktigt att man följer utvecklingen på det här området. Visar det sig att den nya lagen medför olägenheter för dem som är kapitalsvaga, bör vi vara beredda till förändringar.

Det tredje fallet, som Joakim Ollén och jag har tagit upp i vårt särskilda yttrande för att visa att den mest närliggande lösningen kanske inte alls är den bästa för konsumenterna, gäller vad en utvidgning av det utmätningsfria området kan få för konsekvenser. Beträffande många av de varor som är kreditvärdiga och som säljs med återtagandeförbehåll kommer man i fortsättningen inte att kunna göra gällande återtagandeförbehållet, eftersom utskottets lagens vidsträckta beneficeregel nu skall gälla. Det kommer att medföra att det kan bli svårare att köpa så vanliga varor som dammsugare och symaskiner på avbetalning. Det är verkligen en inte önskvärd effekt av reglerna. Från företagarkåll har man också påpekat att man befarar en betydande nedgång i tillverkningen av sådana varor, med en alltför känd följd för sysselsättning och lönsamhet. Även sådana effekter är nödvändiga att väga in i avgörandena.

Jag har alltså den uppfattningen att inriktningen av konsumentlagstiftningen allvarligare bör övervägas inom justitiedepartementet. Jag blev stärkt i den meningen när jag i tidningen Köpmannen läste intervjuuttalanden av justitieministern och rättschefen i departementet med anledning av de nya direktiven till konsumentköplag. Tidningen konstaterar med anledning av uttalandena att justitieministern och hans rättschef tycktes ha olika uppfattning om vad som egentligen är den huvudsakliga avsikten med att regeringen tillsatt en kommitté för att se över konsumentlagen. Ett klarläggande på den här punkten skulle nog vara bra, särskilt som dessa direktiv på sina håll har uppfattats som överraskande långtgående.

Jag vill också något beröra punkterna 2 och 3 i vårt yttrande.

Punkten 2 gäller stadgandet i 11 § att kreditgivare inte får motta av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Den som uppsåtligen bryter mot denna bestämmelse och liknande bestämmelser kan dömas till böter. Här har man alltså sanktionerat rent civilrättslig lagstiftning med en straffbestämmelse. Jag tycker att man skall ta bort böter i så många sammanhang som det är möjligt. Brottsförebyggande rådet har glädjande nog i sitt nya förslag övervägt dessa tankegångar. I det här fallet skulle man kunna komma till rätta med överträdelser genom att göra ett avtal ogiltigt. I andra fall kan man komma till rätta med överträdelser genom att man i stället förelägger vite eller genom att man gör som regeringen glädjande nog föreslagit i det ärende som följer på detta, lagutskottets betänkande nr 7, där särskilda trafikförsäkringsavgifter ersätter böter vid underlåtenhet att betala trafikförsäkring. Jag tycker att det är en utmärkt väg som man bör fortsätta på.

Punkten 3 i vårt särskilda yttrande berör vikten av att lagtext är klar och entydig. Som ett justitieråd framhållit vid lagrådsgranskningen skall man alltid försöka utforma lagbestämmelser så, att reglerna utan svårighet skall kunna utläsas av lagtexten. Man skall helst inte vara nödsakad att söka efter dem i lagförarbeten och inte heller när det gäller civilrättsliga sammanhang vara hänvisad till administrativa myndigheters avgöranden. Sådant skapar rättsosäkerhet.

Jag vill sluta, herr talman, med en erinran om att ett enigt utskott står bakom betänkandet men också med en förhoppning om att de synpunkter som jag har framfört får tjäna till ledning vid kommande lagstiftning på konsumenträttens område.

LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Med hänsyn till att de två tidigare talarna i sina anföranden mycket utförligt har beskrivit konsumentkreditlagens innehåll kan jag nu inskränka mig till att säga följande:

Utvecklingen av kreditutbudet har gått förbi avbetalningsköplagen med dess begränsade tillämpningsområde. De regler till köparens skydd som den lagen innehåller svarar inte heller i alla delar mot nutida syn på

Onsdagen den
23 november 1977

*Konsumentkredit-
lag m. m.*

en lämplig avvägning mellan näringsidkares och konsumenters intressen. Övriga gällande lagregler är av stor betydelse för konsumentskyddet, men de behöver kompletteras med ytterligare bestämmelser som är speciellt inriktade på konsumentkrediterna.

Den konsumentkreditlag som riksdagen nu skall besluta om fyller ett stort behov. Konsumentkreditlagen innebär en förbättring av konsumentens ställning gentemot den som lämnar kredit. Även i övrigt tillgodoser de i propositionen framlagda förslagen väl de krav som man från konsumenters och näringsidkares sida kan ställa på en lagstiftning på detta område. När utskottet under sin behandling har gjort vissa ändringar i paragraferna 12, 13, 15 och 18 får detta ses som ett resultat av de överläggningar som utskottet har haft med företrädare för en rad olika organisationer, och resultatet kan karakteriseras som kompletteringar och förtydliganden av propositionens förslag.

Herr talman! Det är ytterligare en sak jag vill beröra; den gäller tidpunkten för lagens ikraftträdande. Med hänsyn till att den här propositionen lämnades till riksdagen i april månad i år kunde utskottet inte påbörja sitt egentliga arbete förrän vid månadsskiftet april-maj. Materialets omfattning är av den storleken att det var omöjligt att under maj månad kunna slutföra utskottsbehandlingen. Det var nödvändigt att fortsätta nu under innevarande höst så att utskottet kunde slutföra sitt arbete. Det har då inte varit möjligt att stå kvar vid det ursprungliga förslaget om ett ikraftträdande den 1 januari 1978. Utskottet har därför enats om att som datum för ikraftträdandet föreslå den 1 januari 1979. Det har skett inte minst med tanke på behovet av en omfattande information om den nya lagen. Detta behov har också konsumentombudsmannen mycket kraftigt understrukit vid sina överläggningar med utskottet. Konsumentverket behöver också under 1978 genomföra en rad överläggningar med olika organisationer och göra annat förberedelsearbete, inte minst konstruera avräkningstabeller osv.

Utskottet föreslår alltså ikraftträdande den 1 januari 1979. Vi vill då framhålla det angelägna i att man utnyttjar detta år till att ge en omfattande information. Det har också Arne Blomkvist med skärpa framhållit i sin motion, som utskottet behandlade i samband med denna proposition. När nu dessa tidsmässiga fördelar föreligger hoppas vi att departementet skall vidta åtgärder för att informera ordentligt. Vi hoppas slippa uppleva att företag, firmor och enskilda fortfarande saknar information om den nya lagen när den träder i kraft vid årsskiftet 1978-1979.

Herr talman! Med den förhoppningen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

JOAKIM OLLÉN (m):

Herr talman! Liksom de tre föregående talarna i detta ärende vill jag understryka vikten av att konsumenterna ges en stark ställning i olika förmögenhetsrättsliga förhållanden. Med tanke på den konsumenträttsliga utvecklingen hittills och den vi står inför finns det anledning att

säga några ord om konsumenträtten och vad man kan begära av den.

Samhället har under senare år på flera olika sätt sökt stärka konsumenternas ställning. Det har varit bra och behövt. Det har skett genom rådgivande insatser, genom kontakter mellan de statliga konsumentmyndigheterna och enskilda företag och på andra sätt. Det har också skett genom en omfattande lagstiftning av konsumenträttslig karaktär.

Det är knappast någon överdrift att påstå att konsumenträtten är ett av de lagstiftningsområden som har expanderat snabbast under senare år. Litet beroende på hur man räknar kan man säga att i dag ett 20-tal lagar direkt berör oss alla i vår egenskap av konsumenter. Jag är inte övertygad om att så många av kammarens ledamöter skulle vara beredda att ange ungefär vilka 20 lagar detta gäller. Än mindre tror jag det stora flertalet konsumenter har kunskap om exakt vilka regler som gäller på det här området. Ungefär hälften av dessa lagar har tillkommit under 1970-talet. Det visar också vilken snabb expansion som har skett på detta område.

Det är naturligt att vissa svårigheter uppstår när man inom en kort tidsperiod mycket hastigt inför nya lagregler, särskilt om dessa lagregler skall kunna utnyttjas av allmänheten. Med något undantag har alla de nya lagarna på konsumenträttsens område tillkommit direkt för att stärka konsumenternas ställning.

Har då konsumenterna haft en rimlig chans att tillgodogöra sig alla nya regler? Känner konsumenterna över huvud taget till alla sina rättigheter? Svaret på båda frågorna blir med största sannolikhet nekande.

I själva verket förhåller det sig t. o. m. så att många av de rättsregler som är av fundamental betydelse i konsumentsammanhang och som har existerat ända sedan seklets början ännu icke är tillräckligt väl kända. Hur många konsumenter känner exempelvis till att även muntliga avtal är fullt bindande på praktiskt taget alla områden? Hur vanligt är det att konsumenter känner till att de fabriksgarantier som medföljer varor ofta innebär en stark begränsning av det ansvar tillverkarna har enligt köplagens regler? Ändå är det här två centrala rättsbestämmelser som oförändrade har funnits i svensk lag sedan seklets början.

Nu kan man ju hävda att konsumenterna under alla förhållanden inte kommer i en sämre ställning därför att de inte känner till nya regler. I sämsta fall kan de inte utnyttja sina möjligheter enligt reglerna och ingenting sker. Någon direkt negativ konsekvens av konsumentlagstiftningen skulle sålunda inte kunna uppkomma. Men det finns dess värre invändningar mot det resonemanget. Det är fullt möjligt att bristande eller ofullständig information om konsumentskyddets utformning kan leda till uppenbara rättsförluster. Låt mig bara ge ett exempel.

Den gällande hemförsäljningslagen är sex år gammal. Fortfarande ser man dock i konsumentspalter varningar för missuppfattningen att den s. k. ångerveckan, som infördes med hemförsäljningslagen, skulle innebära att man alltid kan lämna tillbaka en vara inom en vecka från det man har köpt den. Så är det som bekant inte. Det råder knappast

något tvivel om att många konsumenter efter 1971 har handlat och sedan sökt byta i tron att de hade full bytesrätt, att ångerveckan gällde vid alla köp. Att de flesta affärer tillämpar en vidsträckt bytesrätt har naturligtvis bidragit till att stärka den missuppfattningen.

Det är således inte bara teoretiskt tänkbart utan det förekommer också i det praktiska livet att konsumenterna lider rättsförlust därför att de har för liten kännedom om rättsregler.

För att komma till rätta med de här svårigheterna fordras inte bara konsumentupplysning genom konsumentverkets försorg – det vill jag gärna understryka. Det fordras också, som tidigare har sagts här i dag, klara och entydiga regler. Vidare fordras att reglerna överensstämmer med det allmänna rättsmedvetandet på ett sådant sätt att de för konsumenter och näringsidkare framstår som naturliga att tillämpa.

I det lagstiftningsärende som vi behandlar i dag har utskottet i full enighet beslutat om ett antal justeringar i regeringens förslag, samtliga syftande till att åstadkomma en bra konsumentkreditlag. Handläggningen av detta ärende visar hur betydelsefullt det är att riksdagen aktivt engagerar sig i syfte att åstadkomma en lagstiftning som är lätt att tillämpa och överensstämmer med de faktiska behoven. De förändringar som utskottet föreslår har kommenterats utförligt, och jag behöver därför inte gå in på dem i detalj.

Trots det stora arbete som utskottet har lagt ned på detta ärende kvarstår en del frågetecken. Det finns punkter i detta lagstiftningsärende där det konkreta behovet av nya regler inte är fullt ut dokumenterat. I det särskilda yttrande som Inger Lindquist och jag avgivit har vi velat markera vikten av att konsumentlagstiftningen i framtiden blir klar och entydig.

Herr talman! Jag inledde med att säga att konsumenträtten står inför stora framtida förändringar. Inom några år får vi bl. a. ta ställning till huruvida regler om konsumentköp skall föras in i den allmänna köplagen eller om vi skall ha särskild lagstiftning för dem. Även andra nya rättsregler på konsumentområdet vet vi kommer att föreslås. Det är mot den bakgrunden betydelsefullt att vi i denna kammare har den klara uppfattningen att reglerna på detta område skall ge konsumenterna ett bra, enkelt och användbart skydd. Först då tror jag att vi verkligen gynnar dem som vi avser att skydda, nämligen konsumenterna.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! De anföranden som har hållits här ger mig inte anledning att göra några ytterligare kommentarer utom på ett par punkter.

I fråga om behovet av information och angelägenheten av att utnyttja den ytterligare tid som det senarelagda ikraftträdandet ger utrymme för delar jag Lennart Anderssons synpunkt. Den är mycket berättigad och tillmötesgår inte bara motionärens synpunkt utan även de önskemål som har framförts från näringslivet. Det är ju värdefullt att såväl konsumentintressen som näringslivsintressen samtidigt kan tillgodoses.

Det andra instämmandet som jag gärna vill göra avser Inger Lindquists och Joakim Olléns synpunkter på att den framtida konsumentlagstiftningen skall bli klar och entydig. Att så blir fallet får kanske betraktas som en from förhoppning, men önskemålet härom bör vi, herr talman, beakta.

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

Nordiska rådet

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1977/78:7 med anledning av propositionen 1977/78:16 om ändring i trafikskadelagen (1975:1410) m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Nordiska rådet

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1977/78:1 med anledning av berättelse om Nordiska rådets 25:e session.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Det torde icke vara fel att påstå att verksamheten inom Nordiska rådet är för den svenska allmänheten och även för svenska riksdagsmän ganska okänd. Detsamma kan beklagligt nog sägas även om andra riksdagens organ, utanför Norden, t. ex. Europarådet och Interparlamentariska unionen. Hur många läser t. ex. resolutioner från dessa institutioner?

Beträffande Nordiska rådet är emellertid den bristande kännedomen särskilt beklaglig dels därför att rådet behandlar frågor av näraliggande och konkret natur – låt vara att frågorna kan vara av mindre betydelse –, dels därför att Nordiska rådet är ett de nordiska parlamentens eget organ, sammansatt av parlamentariker och valt av parlamentariker. Det är ett organ som dessutom nära samarbetar med de nordiska regeringarna. Nordiska rådet är visserligen inget beslutande organ, men rådets beslut i form av rekommendationer har en utomordentlig tyngd när de sedermera prövas av regeringarna, eftersom dessa regeringar i de nordiska demokratierna måste ha stöd i parlamenten.

Låt mig anföra ett exempel: Av 600 antagna rekommendationer har 60 % genomförts helt eller delvis, 23 % är under behandling och endast 17 % har avskrivits, ibland därför att förhållandena har ändrats och ibland därför att sakfrågorna bedömts som alltför obetydliga.

18 ledamöter och lika många suppleanter utgör den svenska riksdagens inslag i Nordiska rådet bland de 78 valda ledamöterna. Hur bedöms då

denna delegation av svenska riksdagsmän och rådets verksamhet över huvud taget av riksdagen i övrigt? Däröfver synes uppfattningarna vara delade. Jag minns en riksdagsledamot som för några år sedan betecknade riksdagens delegation i Nordiska rådet som en genom resor särskilt gynnad grupp. En annan bedömde delegationen som ett slutet sekret sällskap, tyst som Aegypti präster. Delegationens rykte har naturligtvis icke heller förbättrats av sådana uppgifter som att det till det senaste mötet i Reykjavik medfördes inte mindre än två ton papper – internationella institutioner är som bekant ganska papperskrävande – eller av att televisionen visat bilder från gemensamma måltider och att bilderna ibland varit beledsagade av kommentarer av riksdagsmän från vpk, som uttryckt sitt ogillande av dessa samkväm samtidigt som de själva med glädje och lust deltagit i desamma.

I Sveriges riksdag har Nordiska rådets ärenden knappast någonsin behandlats särskilt ingående. Rådets årliga redogörelse behandlas av utrikesutskottet och läggs därefter till handlingarna i enlighet med utskottets yrkande, och sedan är det inte mer med den saken. Ett och annat inlägg har ibland förekommit men i så fall mera av pliktskyldig natur.

Är det så i övriga parlament? Nej, knappast. I Norge och Danmark ägnas Nordiska rådets verksamhet ofta dagslång debatt, och även i Finland är uppmärksamheten större i fråga om vad som sker i Nordiska rådet än hos oss.

Varför har det blivit så här i Sverige? Ett är klart: det övervägande ansvaret därför ligger hos delegationen själf, hos de svenska riksdagsledamöterna i Nordiska rådet som icke har gjort nog PR för sig själva och inte heller gjort tillräckligt mycket väsen av sig för att verksamheten skall bli känd liksom arbetet i rådet.

I år har, herr talman, ett enhälligt utrikesutskott närmast med anledning av att Nordiska rådet fyllt 25 år gått litet annorlunda till väga och till redogörelsen från rådsdelegationen fogat en kortfattad berättelse om vad som har inträffat under de 25 åren och om hur rådet en gång kom till. Det skedde som bekant i samband med att de nordiska försvarsförhandlingarna misslyckades, och det var närmast på danskt initiativ – även om en svensk riksdagsman, Nils Herlitz, sedan gav den formella ramen och skrev de stadgar under vilka rådet i stort sett fortfarande verkar.

Utskottet redogör också i detta betänkande för en del av de frågor som har behandlats av rådet och de resultat som har uppnåtts. Där finns med stora saker – jag hänvisar till s. 5 i betänkandet – t. ex. överenskommelsen om passfriheten, överenskommelsen om en gemensam nordisk arbetsmarknad, kulturavtalet, samarbetet på transportområdet, den nordiska investeringsbankens tillkomst och inte minst den nordiska miljöskyddskonventionen. Det finns också mindre saker, som inte är att förakta för att de är små, t. ex. det studiesociala stödet, som kan utnyttjas i de andra nordiska länderna, tentamensgiltigheten och sjukvårdssamarbetet i gränsdistrikten.

Kunde det inte ha blivit ännu mera? Jo, naturligtvis. En begränsning ligger i att utrikes- och försvarsfrågor icke skall behandlas av rådet, och denna inskränkning har i stort sett iakttagits. Diskussion har ägt rum, men inget beslut har fattats i sådana angelägenheter. Detta har varit en förutsättning för att Finland skulle kunna ansluta sig till rådet, vilket skedde år 1955.

En annan iakttagelse har gjorts av den finländske socialdemokratiska politikern, förutvarande talmannen och statsministern K.-A. Fagerholm i hans nyligen utgivna bok *Talmannens röst*. Han skriver där: "Jag är helt övertygad om, att Nordiska rådet hade blivit någonting mera än det tills vidare blivit om regeringarna och enkannerligen dessas högre tjänstemän varit positivt inställda till rådet. Detta gäller i hög grad den svenska regeringen. En av orsakerna var tydligen den att man, på grund av en princip vars riktighet jag aldrig kunnat acceptera, ansåg att oppositionen skulle besätta den svenska presidieposten. Samma galna linje gick danskarna in på." K.-A. Fagerholm fortsätter några rader längre ned: "Allt det här ledde till, att den svenska regeringen visade en trumpen uppsyn och det gjorde i sin tur, att de svenska ämbetsmännen ansåg det vara deras rätt och skyldighet att vara ännu surare. Nordiska rådet anses vara en besvärlig institution, som ideligen kommer med nya initiativ och ger ämbetsmännen 'onödigt' extrajobb."

Det ligger kanske något i K.-A. Fagerholms iakttagelser. Nu har det emellertid skett ett byte mellan regering och opposition i Sverige, och en förutvarande statsminister är numera uppskattad ledare för den svenska delegationen i Nordiska rådet.

Hur kommer det då att bli i framtiden? Inom kort har man att emotse en rapport från Nordiska ministerrådet, som enligt uppgift kommer att innebära ganska djupgående förslag om industriell samverkan och beträffande t. ex. energiproblemen. Vi får väl senare i dag höra mer därom, eftersom den nordiske ministern i vår regering står på talarlistan.

Ännu längre fram kommer rådet att behandla ett projekt, som om det genomförs blir epokgörande, nämligen en nordisk television, dvs. möjlighet för varje inbyggare i Norden att på sin TV-apparat ta in vilket som helst av de nordiska TV-programmen. Genomförs detta projekt, är det fråga om en hel revolution i det nordiska samarbetet. Det här tål verkligen att väl diskuteras både i rådet och i de olika parlamenten. Jag hoppas att detta projekt kommer att bli föremål för en ingående debatt, innan beslut fattas.

Herr talman! Få ting har givit upphov till så mycken retorik som den nordiska samarbetstanken. Särskilt blommade denna under skandinavismens dagar på 1800-talet. Den politiska samhörigheten mellan de nordiska länderna har dock icke varit så utpräglad; en politisk enhet i Norden har icke existerat sedan Kalmarunionens dagar på 1300-talet.

I dag finns en annan form av nordisk politisk samverkan: t. ex. i Förenta nationerna, vid den pågående europeiska säkerhetskonferensen och mångenstädes eljest, en samverkan som tar sig uttryck i gemensamma

rådslag, ofta i gemensamt uppträdande utåt och i gemensamma röster. Denna samverkan som väckt omvärldens respekt och beundran tillskrivs av utländska iakttagare icke minst Nordiska rådets verksamhet och det faktum att nordiska politiker inom rådets ram så ofta möts och diskuterar.

Men det finns också en annan och djupare samstämmighet i Norden, vilken grundar sig på långvarig kulturtradition och gemensam sagohävd, på likhet i andliga värderingar och stämningar och på överensstämmelser i fråga om rättslig grund och lagbunden ordning och utveckling. Uppfattningen om människovärdet och individens rättigheter och skyldigheter har under århundraden varit likartad, och en folkets gemenskap har skapats genom kontakter över gränserna, ibland under ofredens dagar men numera under samförståndets tid.

Nej, herr talman, nu får jag akta mig för att för egen del hemfalla till retorik. Låt mig blott konstatera att denna samstämmighet i vår tid har ett naturligt forum och uttryck i Nordiska rådet. I hopp om att rådets verksamhet skall bli mer allmänt känd – icke endast bland parlamentarikerna utan också inom breda folklager – ber jag att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

ERIK ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att något kommentera arbetet inom Nordiska rådet på det område där jag under en följd av år haft tillfälle att mer ingående följa verksamheten.

Allra först vill jag i anslutning till herr Hernelius anförande erinra om att politiskt samarbete på det juridiska området inte är något nytt i och med Nordiska rådets tillkomst. Initiativet därtill togs för mer än 100 år sedan vid det första nordiska juristmötet i Köpenhamn. Man kan väl säga att detta resulterade i de samnordiska lagkomplex som tillkom omkring år 1900, men jag skall ej närmare gå in på bakgrunden eller den historiska utvecklingen.

Redan vid starten av Nordiska rådet förelåg ett omfattande program för det nordiska lagstiftningssamarbetet, som hade antagits av de nordiska justitieministrarna 1940. Behandlingen av detta program har satt påtagliga spår i Nordiska rådets arbete under dess första 25 år. En rad lagar har harmoniserats i anslutning till införandet av den nordiska arbetsmarknaden.

Programmet för det juridiska samarbetet pekade på reformer som gav samarbetsuppgifter av sådan karaktär att behov av ett nytt program med nya perspektiv och målsättningar på detta område blev aktuellt först omkring 1970. Under åren 1972–1974 blev det utarbetat ett nytt nordiskt lagstiftningsprogram i nära samarbete mellan juridiska utskottet och de nordiska justitieministrarna.

Den främsta nyheten på detta område när Nordiska rådet tillkom var att parlamentarikerna från de olika länderna fick tillfälle att följa arbetet och möjligheter att framföra förslag och synpunkter. Det var i mindre

grad fråga om att starta ett samarbete på området. Det var mera fråga om att utbygga, förstärka och inspirera till ytterligare insatser på detta fält.

I inledningen till samarbetsöverenskommelsen mellan de nordiska länderna, det s. k. Helsingforsavtalet, fastslås bl. a. att man är enig om "att i så många hänseenden som möjligt sträva till att genomföra ensartade rättsregler". Det är en för hela det nordiska samarbetet och dess inriktning betydelsefull deklARATION, en deklARATION som i mycket hög grad varit avgörande för arbetet i rådets juridiska utskott. En annan riktlinje för arbetet i utskottet har varit och är att de frågor som föreligger för utskottets behandling haft direkt betydelse för de enskilda medborgarna i de nordiska länderna. Man måste också ta hänsyn till opinionsläget i de olika länderna när man har att ta ställning till olika förslag. Samarbetet får heller inte hindra ett fortsatt reformarbete i de enskilda länderna.

Det finns som synes många svårigheter i arbetet på harmonisering av lagstiftningen, men vi måste finna vägar att överbygga dessa. Det kan ta tid, och man måste som medlem i Nordiska rådet vara utrustad med ett visst tålamod. Låt mig, herr talman, ta ett aktuellt exempel.

På den svenska riksdagens bord ligger ett regeringsförslag om en överenskommelse beträffande gränskommunalt samarbete, en s. k. konvention. Rekommendationen om en sådan överenskommelse antogs av rådet 1969 efter medlemsförslag 1967 och 1969, där jag var en av undertecknarna. Det gränskommunala samarbetet har hittills vilat på ett oklart rättsligt underlag. Kommunerna har ej kunnat träffa rättsligt bindande avtal över gränserna.

Bland svårigheterna kan nämnas att kommunal kompetens och lagstiftning är olika i de olika nordiska länderna. Även de administrativa traditionerna är olika. Av historiska skäl har Finland och Sverige likartade system. Norge och Danmark har av samma skäl kommit att ha en annan ordning.

När vi – i nästa vecka, hoppas jag – antar förslaget om gränskommunalt samarbete, återstår det att föra ut detta i det praktiska arbetet mellan gränskommunerna som i sin tur har att föra ut det i medborgarnas vardag. Det är ett stort och omfattande arbete, och även om naturligtvis ett samarbete har pågått mellan gränskommunerna så är det min starka förhoppning att den här konventionen skall leda till ytterligare framsteg, till gagn för de olika kommunerna. Men vad jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på är att det tagit ca 10 år från det att tanken väckts i Nordiska rådet till att den förs ut i det praktiska livet.

Just nu föreligger det ett medlemsförslag om en översyn av Nordiska rådets organisation och verksamhetsformer. I detta ägnas särskild uppmärksamhet åt rådets och utskottens kontrollerande funktioner. Syftet är att ytterligare utveckla denna sida av rådets verksamhet.

Det är och bör vara en central uppgift för Nordiska rådets utskott att följa genomförandet av de av Nordiska rådet antagna rekommendationerna, granska ministerrådets årliga rapport och övriga samarbets-

organs berättelser och föreslå eventuella åtgärder i anledning av dessa; detta sistnämnda sagt i anledning av utrikesutskottets uttalande om årets berättelse, där det sägs följande:

”I jämförelse med andra internationella samarbetsorgan har de nordiska klarat sig med en förhållandevis blygsam administrativ apparat. För den fortsatta effektiviteten är det emellertid av vikt att också framgent ge akt på faran för onödig ansvällning av administration och dokumentproduktion. Rådets nya budgetkommitté har härvidlag ett särskilt ansvar. I samma syfte bör man likaså oavslåttligt sträva efter att arbetet koncentreras på huvudsaker och att det koordineras på bästa sätt.”

Som jag erinrat om är detta föremål för Nordiska rådets uppmärksamhet genom ett direkt medlemsförslag som nu behandlas inom juridiska utskottet och som jag hoppas kommer upp till behandling vid Nordiska rådets nästkommande session i Oslo.

Kommunministern JOHANNES ANTONSSON:

Herr ta man! Jag vill gärna uttala tillfredsställelse över att utrikesutskottet har ägnat Nordiska rådets berättelse en mera utförlig behandling än vanligt och även avgivit ett betänkande i utskottets namn som är mera utförligt än tidigare.

Med den uppgift jag nu har som nordisk samarbetsminister kan jag också dela de synpunkter som utskottets ordförande framförde om önskvärdheten av en mera engagerad debatt i den svenska riksdagen kring de nordiska frågorna. Allan Hernelius har alldeles rätt, när han säger att det i de andra ländernas parlament förekommer mycket mera av debatt kring det nordiska samarbetet.

Både utskottets ordförande och herr Adamsson har här blickat tillbaka, och jag skall därför begränsa mina allmänna reflexioner till några få konstateranden. Det första – och det är inget originellt i och för sig – är att vi skall observera att Norden numera är ett begrepp inte bara i de nordiska länderna utan måhända ännu mer i andra delar av världen, där man ofta inte skiljer på de nordiska länderna utan ser Norden som en enhet.

Samarbetet vore det mycket att säga om. Men jag konstaterar bara att Nordiska rådet som parlamentariskt organ är unikt i internationellt perspektiv. Man kan väl säga att det inte finns någon annan ländergrupp i världen som har ett så utvecklat samarbete som de nordiska länderna, dels genom Nordiska rådet och ministerrådet, dels genom det allmänna samarbete som förekommer mellan länderna. Det är sålunda notabelt att ingen annan ländergrupp i världen med bibehållen nationell suveränitet har utvecklat ett så nära samarbete som just de nordiska länderna.

Jag tror för egen del att de pragmatiska formerna för samverkan har varit en av huvudledningarna till de resultat som bl. a. utskottets ordförande räknade upp. Vidare tror jag att institutionaliseringen i och för sig aldrig har varit en förgrundsfråga i vårt arbete, utan arbetsuppgifterna har alltid styrts av uppenbara behov som har gjort sig påminda.

En annan styrka har varit samarbetet mellan parlamentarikerna och regeringarna. Nordiska rådet och ministerrådet är, som alla vet, basen för denna samverkan. Det har här erinrats om att Nordiska rådet som institution är 25 år, men Nordiska ministerrådet tillkom så sent som 1971. Eftersom jag tidigare har suttit på parlamentarikersidan och nu sitter på regeringssidan vill jag också gärna säga att jag upplever de initiativ och rekommendationer som rådet och parlamentarikerna gör som en drivkraft i ministerrådets arbete.

Jag vill tillägga att rådets kritiska granskning av ministerrådets arbete ger detta en djupare politisk förankring. Allteftersom det nordiska samarbetet utvecklas och fördjupas skapas ytterligare behov av nära kontakter mellan Nordiska rådet och ministerrådet. Efter drygt ett års erfarenhet synes det mig som om vi nu har funnit formerna för dialog och samtal mellan parlamentarikerna och ministerrådet.

Låt mig därefter, herr talman, gå över till de mera praktiska uppgifterna och notera att ministerrådet har funnit det angeläget att upprätta ett arbetsprogram – ett arbetsprogram som man kan säga är av medelfristig karaktär perspektivmässigt sett. Programmet omfattar för det första det ekonomiska samarbetet, för det andra arbetslivets problematik, för det tredje trygghetsfrågorna där socialpolitiken och lagstiftningssamarbetet kommer in, för det fjärde arbetsmiljön, som gäller många viktiga ting, och miljöfrågorna i allmänhet, och för det femte naturligtvis kultursamarbetet. Jag tror också att vi har funnit formerna för dialogen om ministerrådets budget och över huvud taget den allmänna ekonomiska satsningen på det nordiska samarbetet.

Vid den senaste sessionen lade ministerrådet fram handlingsprogram för samarbetet på tre mycket viktiga områden: för det första det socialpolitiska området, för det andra arbetsmiljöområdet och för det tredje byggsektorn.

Genom det förslag till avtal om gränskommunalt samarbete som Erik Adamsson talade om förmenar jag att grunden lagts för ett närmare samarbete i gränsregionerna. Jag kan redan nu göra det påståendet att vi för litet har ägnat intresse åt dels samarbetsbehovet, dels vad man kan vinna med samarbete i gränsregionerna. Jag hoppas att vi får tillfälle att utbyta åsikter när propositionen härom behandlas i riksdagen. Den överlämnades den 25 oktober. Jag har vidare som samarbetsminister tagit initiativ i ministerrådet till en kartläggning av de existerande samsamarbetsområdena i det gränskommunala samarbetet.

Allmän: sett vill jag instämma i vad som här har antytts, nämligen att de mest näraliggande och väsentliga uppgifterna för samarbetet rör frågorna om energi- och resurshushållning. I ett läge där man internationellt för en energi- och resursdebatt, vars innehåll vi känner, är det mycket angeläget att vi försöker samordna de resurser vi har i Norden. Ett treårigt program för forskning, utveckling och teknologiförmedling på energiområdet har påbörjats i år.

Den nordiska råvaru- och resursutredningen har avslutats. Den är upp-

delad i två etapper: dels föreligger nu en bred allmän redovisning om den faktiska situationen på resursområdet i Norden, dels har utredningen avslutat den andra delen av sitt arbete där man har valt ut en rad möjliga samarbetsområden och föreslår flera konkreta samarbetsprojekt. Tiden medger inte att jag går in på det. Den första diskussionen om dessa förslag kommer att äga rum nu på fredag i ställföreträdarkommittén, och frågan står också på dagordningen för de nordiska statsministrarnas och samarbetsministrarnas möte här i Stockholm den 9 december.

Jag vill gärna påpeka, som också har skymtat i de tidigare anförandena, särskilt hos utskottets ordförande, att den nordiska samverkan inom internationella organ är ett mycket betydelsefullt led i våra samverkansuppgifter.

Det är väl bekant för de flesta att de nordiska länderna samråder om relationerna och politiken gentemot exempelvis EG dels inom Nordiska ministerrådets ram, dels genom kontinuerliga underhandskontakter mellan regeringarna. De olika reglerna för CECA:s prisregleringssystem har kunnat utformas nära nog identiskt i Finland, Norge och Sverige. De nordiska länderna har också tagit initiativ inom ECE och agerat i samförstånd – och agerar förhoppningsvis även i framtiden i samförstånd i många frågor, bl. a. i Förenta nationerna, Internationella valutafonden, Världsbanken och OECD.

Får jag så, herr talman, mycket kort nämna några ord om budgeten för år 1978. För projektverksamhet under budgetåret har de olika ämbetsmannakommittéerna och vissa andra samarbetsorgan ansökt om 36,6 miljoner norska kronor. Efter överläggningar inom Nordiska rådets budgetkommitté beslöt ministerrådet den 24 mars 1977 om en totalram på 25 miljoner norska kronor. Med den prisökning man räknar med motsvarar detta en volymökning på ca 33 %.

Ministerrådet har angett indikativa ramar på 23 miljoner norska kronor för en projektverksamhet på olika områden, och det finns dessutom en reserv som kan disponeras för uppgifter som så att säga dyker upp under året.

Vid fördelning av de här medlen har ministerrådet ställt ökade resurser till förfogande på tre områden där det nyligen lagts fram förslag till handlingsprogram, som jag delvis antytt. Ramen för arbetsmiljöområdet har ökat liksom ramen för byggsektorn, och för det socialpolitiska samarbetet har ramen ökats och en betydande utvidgning av verksamheten skett, exempelvis vid den nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg. En fortsatt satsning har skett på områden där man beslutat om den största ökningen för 1977, dvs. arbetsmiljösamarbetet och samarbetet rörande forskning och utveckling på energiområdet, 2,8 miljoner. En ram på 2 miljoner norska kronor har angetts för projekt inom kärnsäkerhetsområdet.

De medel som är avsedda för nordiska institutioner har ökat betydligt. Det hänger samman med att ministerrådets allmänna strävan är att föra in flera institutioner inom ministerrådets budget. Fyra nya institutioner har man beslutat införa, där verksamheten tidigare finansierats direkt

över de nationella budgetarna.

Jag tror att man genom det här sättet att arbeta, att samla de gemensamma nordiska institutionerna inom en budget, skapar större åskådlighet och bättre redovisning av det nordiska samarbetet på de här delområdena. Man tillmötesgår i det här hänseendet önskemål som rests från Nordiska rådet. Jag tror också att man skapar förutsättningar för bättre prioritering av samarbetsområdena och för rationalisering. Jag anser att det är mycket angeläget att detta arbete fortsätter. Det är ytterst angeläget att exempelvis även projektverksamheten är mycket väl planlagd när man sätter i gång olika projekt.

Totalt uppgår kostnaderna för ministerrådets allmänna budget under 1978 till ca 49 miljoner norska kronor. Alla eller i vart fall de flesta vet att ländernas bidrag till ministerrådets budget betalas enligt en fördelningsnyckel som är grundad på förhållandet mellan ländernas bruttonationalprodukter. Sveriges andel utgör nära 43 %, dvs. 16 miljoner svenska kronor.

Ministerrådet avser att lägga fram flera förslag till Nordiska rådets 26:e session, som äger rum i Oslo i februari. Förutom arbetsprogrammet som jag har nämnt beräknas förslag till handlingsprogram för bl. a. områdena miljövård och turism vara färdigställda.

Programmet för miljövårdsområdet avses utgöra en grund för ministerrådets verksamhet rörande skydd och vård av den yttre miljön. Det främsta mål som vi har på turistområdet är ganska enkelt. Det gäller att främja de nordiska medborgarnas resande inom de nordiska länderna.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, knyta an till tankegångar som delvis fanns i utskottsordförandens anförande här.

Trots att jag upplever det så, att den svenska allmänheten har en positiv grundinställning, anser jag det nödvändigt att vi på ett bättre sätt när ut med information om sakinnehållet – substansen – i det nordiska samarbetet. Där tror jag att vi måste mer än tidigare fästa vikt vid vad de politiska partierna, deras ungdomsförbund, deras kvinnoförbund och folkrörelserna i allmänhet kan göra för att sprida kunskap om det nordiska samarbetet. Jag vill gärna tillägga att jag tror att de nationella avdelningarna av Föreningarna Norden här har en mycket viktig uppgift för att föra ut det som vi kallar det nordiska budskapet – måhända kan jag tillåta mig använda uttrycket det nordiska samarbetets ideologi – till en bredare krets av allmänheten.

Jag vill också säga, herr talman, att jag uppskattar initiativet till det meningsutbyte som vi har haft här i dag. Jag hoppas att det kommer att fortsätta och inte vara en engångsföreteelse.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Om jag förstår herr Hernelius referat av Karl-August Fagerholms memoarer rätt så står jag här som företrädare för en kvalificerad galenskap – jag företräder otvivelaktigt oppositionen, jag är medlem av Nordiska rådets presidium och jag är ordförande i rådets svenska

delegation. Jag läser också Karl-August Fagerholms memoarer om kväl-larna, men jag har inte hunnit lika långt som herr Hernelius. Det re-fererade avsnittet har jag inte läst. Men om det är fråga om en galenskap, får jag säga att det är en mycket trivsamt galenskap. Jag tycker att det är ett stimulerande och bra samarbete som vi har i den svenska dele-gationen till Nordiska rådet och i presidiet. Man lär sig uppskatta det kanske litet torra men viktiga vardagsarbete som utträttas i dessa in-stitutioner.

Allan Hernelius sade att Nordiska rådet och dess delegation kanske gör för litet väsen av sig. Det tycker jag också, men det är inte så lätt att göra sig bemärkt. Jag har nu suttit här och lyssnat till tre utmärkta anföranden om det nordiska samarbetet, men de innebär naturligtvis inte något sprakande fyrverkeri som tänds andarna och själarna. Det ligger nog i sakens natur. Det är litet av grandiosa konflikter och spän-ningar i det nordiska samarbetet. Dessutom har vi i allmänhet misslyckats när vi har försökt sätta i gång med stora planer, men däremot varit ut-omordentligt framgångsrika i det vardagliga arbetet.

Jag vill likväl understryka att i och för sig har Allan Hernelius rätt. Jag tror det är viktigt att vi gör vad vi kan för att sprida bättre information om det nordiska samarbetet i allmänhet och om Nordiska rådet i syn-nerhet.

Vi har under det gångna året gjort en hel del ansträngningar, och vi skall fortsätta på den vägen i samarbetet med presidiet, för det är viktigt att på det sättet förankra den här verksamheten. Jag har nämligen me-ningen att Nordiska rådet och det nordiska samarbetet växer i betydelse. Det är riktigt, som både Johannes Antonsson och Allan Hernelius nämnde, att det inte finns något exempel på demokratiska länder som med bevarad självständighet har nått så långt i internationellt samarbete som de nordiska länderna. I en tid av allvarlig internationell kris är dessa resultat någonting viktigt att peka på. Jag har i andra sammanhang sagt att de nordiska länderna för omvärlden har stått som företrädare för en enkel och handfast framtidstro när det gäller att gripa sig an med de för människorna väsentliga trygghetsfrågorna: sysselsättning, social välfärd, utbildning och framtid. Och just i det praktiska arbetets resultat är detta viktigt för att bygga under en fortsatt framtidstro i en ond tid.

När vi i det nordiska samarbetet tar upp sådana frågor som ungdoms-sysselsättningen och sysselsättningsproblemen över huvud taget är det viktigt att vi var och en för sig och tillsammans kan visa att vi förmår utträtta någonting.

Det parti som jag företräder har som ett led i strävandena att vitalisera Nordiska rådet velat forma ett handlingsprogram för den nordiska ar-betarrörelsen. Det har en gammal historisk tradition från de arbetarkon-gresser som har hållits ända sedan förra seklet. I Helsingfors i fjol sam-manställde de socialdemokratiska partierna i de fem nordiska länderna samt landsorganisationerna i Danmark, Norge och Sverige liksom fö-reträdare för finsk och svensk fackföreningsrörelse ett handlingsprogram

för nordiskt samarbete. Detta kommer vi att driva, men det sker inte för att markera isolering eller för att markera att vi på något sätt skulle vara bärare av absoluta sanningar, utan vi vill inbjuda till en fri diskussion om dessa för Norden centrala frågor. Vi har uttryckt en förhoppning om att även andra rörelser – konservativa, liberala, centeristiska och vilka de är – på samma sätt bör prestera handlingsprogram som grundval för en fri och öppen diskussion både över partigränser och över nationsgränser. Jag tror att detta är ett led i att stimulera och vitalisera det nordiska arbetet.

Jag har bara kort tid till mitt förfogande, men jag kanske hinner med en polemisk punkt ändå, när nu herr Antonsson är här.

Det sades ju att den nya regeringen skulle vara så nordisk, men till den nordiska samarbetsministern vill jag ändå framföra de allvarliga betänkligheter som man känner i våra grannländer inför det faktum att den svenska regeringen beslöt att devalvera kronan och lämna valutaormen utan ett rejält samråd med våra nordiska grannar; de ställdes inför ett fullbordat faktum. Det har väckt starka reaktioner i våra grannländer.

Vad jag vill säga är att vi är överens om mycket och att det är bra. Vi skall fortsätta att driva det nordiska samarbetet. Men det förutsätter – för att återigen anknyta till herr Hernelius – att regeringarna inte är trumpna, och vad mera är, att regeringarna vid sitt hanterande av grannarna följer grundläggande principer för ett nära och konstruktivt nordiskt samarbete. Jag hoppas att detta misstag inte kommer att upprepas, och jag vill gärna tro att herr Antonsson här vill etablera sig som en effektiv vakthund för att hindra sådana fortsatta misstag.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Vad beträffar devalveringen vill jag bara tillägga att såvitt jag är riktigt underrättad föregicks inte det svenska devalveringsbeslutet av mindre samråd än vad som tidigare varit brukligt i sådana fall i Norden. Det är naturligt att frågor om devalveringar är känsliga; jag kan dock intyga att jag var närvarande när information lämnades till riksbankscheferna i Norden. Det var i god tid före devalveringsbeslutet, och då gavs det möjligheter till samråd.

Sedan vill jag beträffande Olof Palmes inlägg om bristen på fyrverkeri i denna debatt, liksom tidigare, gärna hålla med honom. Det är inget fyrverkeri i dag. Det kommer nog att bli det när det gäller televisionen så småningom. Då får vi säkert se många pjäser tändas och avsåndas, så vi kan se framåt med förtröstan på den punkten.

Vad Karl-August Fagerholm beträffar skulle herr Palme, när han kom längre fram i sin läsning, kanske märka att vad Fagerholm kritiserar i Danmark och Sverige är principen att oppositionen alltid skall tillsätta delegationsordförande. Nu har ju den principen fått ett annat innehåll efter många år, och det gör kanske att vi efter denna händelse icke nå-

gonsin återvänder till den gamla principen. Ett rollbyte kan, herr Palme, ha många fördelar med sig.

Kommunministern JOHANNES ANTONSSON:

Herr talman! Jag upplever den här stillsamma, sakliga debatten så, att det inte finns så stor anledning för oss att polemisera med varandra. På väsentliga områden i Olof Palmes anförande kan jag dela hans uppfattning. Vi tycks exempelvis när det gäller det nationella planet vara helt överens om att vi måste gå ut på en bredare front och förankra detta nordiska samarbete och även, som jag sade i mitt första anförande, göra det substantiella innehållet känt för en vidare medborgarkrets.

Beträffande det som Olof Palme yttrade om de olika partikonstellationerna och deras ambitioner vill jag inte göra några värderingar. Jag vill crinra om att vad utskottets ordförande citerade om den tidigare regeringens inställning ju är Karl-August Fagerholms värdering. Det är i varje fall inte min värdering; jag står mycket neutral i den frågan.

Vi har ju stundtals haft en debatt om att det nu växer fram en ökad, om inte partipolitisk så dock partikonstellationsmässig uppdelning i Nordiska rådet. Man har frågat mig från skilda håll: Hur upplever du det? Är det en nackdel eller en fördel? Det är klart att det på vissa områden har känts – under de år då jag har fått vara med i arbetet – ganska befriande att man så att säga över partigränserna inte behöver inta några partipolitiska ståndpunkter. Men samtidigt tror jag att det väsentliga är att om partikonstellationerna nu – socialistiska eller socialdemokratiska, centerpartistiska, konservativa, liberala – samlas i ett organiserat samarbete före rådsmötena i första hand, så bör det leda till positiva initiativ. Jag föreställer mig nämligen att ingen partikonstellation på sina sammankomster går in för negativa värderingar. Alltså ser jag det så, att själva konstellersbildningarna i sig måste vara ett positivt värde i detta nordiska samarbete.

Beträffande devalveringen har jag samma uppfattning som Allan Hernelius gav uttryck åt. Det är kanske väl mycket begärt att jag som nordisk samarbetsminister skall ta ansvaret för om riksbankscheferna underrättas från ekonomiministerns sida. Jag vet att Olof Palme också har klagat på att han personligen inte informerades. Det kan jag inte bedöma; de uppgifter jag har är att både vår nuvarande opposition inom landet och våra nordiska grannländer underrättades på sedvanligt sätt.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Allan Hernelius säger att den dag när televisionssatelliten kommer upp, då blir det luft i luckan, då blir det fyrverkeri. Det är klart att vi gemensamt får se fram emot den dag då författare Sundmans luftballong går till väders – då får vi se vad som händer.

Till kommunministern Johannes Antonsson vill jag säga att jag gläder mig åt hans markering av betydelsen av det partipolitiska samarbetet. Det är inte vår mening att man skall förfalla till något småaktigt partinit.

Men vi anser ju alla att partier är fria staters liv. Vi vet hur betydelsefullt det systemet är för att vitalisera arbetet i våra egna parlament. Då bör vi ta till vara den kraftkällan också i det nordiska samarbetet, samtidigt som vi bibehåller ett samarbete över både parti- och nationsgränser.

För oss inom arbetarrörelsen har detta varit naturligt, eftersom vi har en mycket lång tradition att bygga på. Vi fann det i och för sig vara en ganska märklig händelse när det lyckades att förena fem partier och fem fackföreningsrörelser om ett gemensamt handlingsprogram under Knut Johanssons ledning. Vi hoppas uppriktigt att det skall bli möjligt för de andra partikonstellationerna att söka sig fram på liknande vägar som ett led i att vitalisera vår gemensamma debatt.

Det är naturligt att vi inom arbetarrörelsen sysslar med sådana frågor som arbete åt alla, arbetsmiljöns förbättring, kapitalbildningen, energipolitiken och industripolitiken. Det är områden där vi i ett samarbete skulle kunna utnyttja vår samlade potential så att säga. Det är möjligt att andra partier har andra hjärtefrågor som de vill skjuta fram i förgrunden – det ligger inget ont i det. Jag hoppas att detta kommer att vara ett led i att vitalisera det nordiska samarbetet.

Sedan hade vi en liten debatt om devalveringen. Här var det ju inte utrikesutskottets ordförande utan fastmer riksbanksfullmäktiges vice ordförande som tog till orda. Jag vill inte bestrida att det kan ha förekommit någon kontakt mellan riksbankerna – det vet jag faktiskt inte, jag är inte riksbanksfullmäktig.

Men jag tror att Johannes Antonsson är litet dåligt underrättad. Det är naturligtvis så att såväl de nordiska regeringarna som jag underrättades någon aning i förväg om att det var en devalvering på gång. Men det finns en i grunden väsentlig skillnad mellan en ren underrättelse och ett samråd, där man bereds tillfälle att framföra sina synpunkter och får möjlighet att påverka besluten. Det var på den punkten som den svenska regeringen fallerade och icke följde traditionen. Resultatet har blivit skarpa reaktioner från Finlands president och Norges regering, som tyckte att tidigare praxis inte hade följts. Resultatet har också blivit mycket skarpa reaktioner från min sida, eftersom man bröt mot den praxis som vi hade byggt upp sedan länge, att oppositionen under alla förhållanden skall få möjlighet att påverka sådana här beslut. Nu fick vi i stället ett meddelande: Här är beslutet fattat, därom underrättas ni, men beslutet är oåterkalleligt.

Johannes Antonsson framhåller att han ju inte kan veta vad de håller på med i de finansiella sfärerna, vad Bohman donar med, vad deputerade i riksbanken och riksbanksfullmäktige donar med. Det kan jag ha en viss förståelse för. Jag vill inte sätta Johannes Antonsson vid skampålen. Det var bara en uppmaning för framtiden. Så fort han luktar sig till att det är någonting på gång som kan tänkas påverka våra relationer till våra nordiska grannländer; så är det min förhoppning att han måtte vara på alerten och såsom en vakthund bevara och bevaka det nordiska samarbetets frågor. Vi har haft positiva erfarenheter av det nordiska sam-

arbetet under de gångna åren men detta är den negativa sidan. Det är den som har lett till reaktioner, trumphenet och skarp kritik inom länderna. Det vore därför ytterligt värdefullt, om detta inte skulle komma att upprepas i framtiden.

Kommunministern JOHANNES ANTONSSON:

Herr talman! Det är möjligt att man måste söka något tvisteämne om man skall ha en debatt i riksdagen – det vågar jag inte bedöma. Men i det konkreta fallet vill jag ändå säga att jag sedan devalveringen har träffat samtliga nordiska samarbetsministrar två eller tre gånger, där vi vid sidan om det reguljära sammanträdet haft öppna meningsutbyten om den politiska situationen i allmänhet och naturligtvis också om den bekymmersamma ekonomiska och industriella kris som vi är inne i i samtliga nordiska länder. Från inget håll – det vill jag försäkra Olof Palme – har det för mig antytts några negativa reaktioner när det gäller den svenska regeringens politik i sammanhanget.

I ett mycket tidigt skede – innan devalveringen och det ekonomiska krispaketet kom – träffade jag den danske samarbetsministern. Man hade i Danmark samma läge ehuru ännu mer markerat än i Sverige. Vad vi har att välja mellan i Danmark, sade ministern, är att antingen försöka åstadkomma en bred parlamentarisk enighet kring detta ekonomiska krispaket eller ta en våldsam devalvering. Naturligtvis skall jag i den mån jag har möjlighet ikläda mig den roll av vakthund som Olof Palme önskar i detta sammanhang.

I fråga om partiernas arbete tycks vi vara överens. Olof Palme hoppas nu att de andra partikonstellationerna också kan komma med program. Naturligtvis skall vi göra det, men jag tror inte att det finns så stora åsiktsnyanser mellan de olika partikonstellationerna i Norden i fråga om det materiella innehållet i ett nordiskt samarbete. För att Olof Palme inte skall leva i den föreställningen att det är de socialistiska partierna som gått i spetsen för detta arbete vill jag slutligen rekommendera Olof Palme, om han får tid därtill, att gå igenom de medlemsförslag som under dessa 25 år resulterat i de omkring 600 rekommendationer som föreligger. Olof Palme bör se efter inom vilka partier dessa medlemsförslag är väckta, och jag tror att han då skall finna att den icke-socialistiska delen av de nordiska partierna inte kommer i ett siffermässigt eller initiativmässigt underläge.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Om jag säger att vi har gamla traditioner i nordiskt samarbete inom arbetarrörelsen, innebär det ingen nedvärdering av vare sig andra partiers historia eller deras aktivitet i fråga om att väcka medlemsförslag i Nordiska rådet. Därvidlag kan vi vara helt överens. Men det är alltid intressant att lyssna till Johannes Antonsson. Han berättar nu att när han åkte omkring och talade med sina nordiska kolleger, sade dessa: Här står vi inför ett val: antingen skall vi uppnå en bred

parlamentarisk enighet eller också blir det en våldsam devalvering. Ja, det var i så fall vad som skedde här i Sverige, eftersom man inte lyckades uppnå någon bred parlamentarisk enighet. Man körde en borgerlig blockpolitik och det blev en våldsam devalvering. Det skedde utifrån den logik som herr Antonsson själv har etablerat.

Jag kan ju orimligen veta vad som förekommit under herr Antonssons samtal med sina kolleger. Men det var intressant att lyssna till detta. Jag har haft att gå efter de officiella uttalanden som gjorts av Finlands president och Norges regering. Att de inte tagit upp dessa frågor med Johannes Antonsson kan möjligen bero på att man på nordiskt håll ännu inte är medveten om vilken central ställning i dessa frågor som Johannes Antonsson har – jag är i varje fall angelägen att tillskriva honom en sådan och jag hoppas att han kommer att tillägna sig den.

Kommunministern JOHANNES ANTONSSON:

Herr talman! Vad jag sade här nyss innebär inget logikfel från min sida – tvärtom; jag tror att logikfelet, om det finns något sådant, ligger på Olof Palmes sida. Det parlamentariska läget i Sverige är nämligen i dagsläget inte jämförbart med det parlamentariska läget i Danmark. Den danska regeringen är beroende av breda politiska uppgörelser, eftersom den inte har en egen majoritet, medan vi här i landet har en regeringskonstellation som har en majoritet i parlamentet. Men, Olof Palme, ta icke detta konstaterande till intäkt för att vi inte skulle vilja resonera om en bred samling, som Olof Palme själv var inne på i flera anföranden i somras. Jag vill inte värdera var bristen ligger om vi inte har lyckats med det – måhända ligger den på ömse håll. Vi har inte haft något regeringsskifte på mycket länge. Det har varit påtagliga svårigheter för den nya oppositionen att finna sin roll. Jag skall inte värdera de svårigheter regeringen haft att finna *sin* roll.

Allmänt vill jag säga att läget i dag med både en konjunkturkris och en strukturkris, vilket jag gärna kallar en industriell kris, enligt min åsikt bör tas till intäkt för att på dessa viktiga områden eftersträva en så bred parlamentarisk samling som möjligt även i Sverige, trots våra delade meningar i dagsläget och trots att vi har en regering som är stödd på en majoritet i parlamentet.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Nu skall jag återigen, Olof Palme, tala som deputerad i riksbanken.

Olof Palme tycks ha den föreställningen – detta är alltså ett slutord om devalveringen – att de nordiska riksbankscheferna lever i slutna rum och inte har kontakt med sina finans- och ekonomiministrar. Så är naturligtvis inte fallet.

. OLOF PALME (s):

Herr talman! Den här debatten börjar anta intressanta former. Johannes Antonsson började sitt senaste inlägg med att konstatera att regeringen här i Sverige har så stor majoritet att den rent parlamentariskt sett kan regera. Det är inte som i Danmark med jämviktsriksdag, där man får lov att ta sig fram med breda parlamentariska lösningar. Det har sällan i Sverige förekommit att en regering haft en sådan stabilitet som i dag. Den behöver alltså inte ta hänsyn, och det har den heller icke gjort.

Nu säger Johannes Antonsson att det finns sådana svårigheter i landet att det i och för sig är önskvärt med breda parlamentariska lösningar, en samling av krafterna för att komma till rätta med de stora problem som råder i landet. Det var allmänt formulerat, men det var i alla fall uttryck för ett hänsynstagande till oppositionen som jag tidigare icke hört från regeringsbanken. Denna ekumenik, som Johannes Antonsson sprider inte bara på det nordiska fältet utan också till den svenska parlamentariska scenen, tycker jag i och för sig är löftesrik. Det vore bra om Johannes Antonsson kunde agera som vakhund även när vi skall behandla sådana frågor som det statsfinansiella läget, kärnkraften, energipolitiken och annat. Om Johannes Antonsson då vill vara företrädare inte endast för den nordiska samlingen utan också för en bredare folklig samling i svensk politik önskar jag honom uppriktigt framgång i denna hans gärning.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1977/78:8 med anledning av propositionen 1977/78:3 om avtal om läkarutbildning vid kommunala undervisningssjukhus m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Kulturpolitiken

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:7 med anledning av motion om kulturpolitiken.

YVONNE HEDVALL (m):

Herr talman! Det är med en viss förvåning som jag har tagit del av kulturutskottets betänkande. Jag är förvånad över att ambitionsnivån är så låg – man får intrycket att utskottet anser att allt är bra som det är i dag och att det inte finns anledning att göra något mer i de här frågorna.

Jag är förvånad också därför att det i betänkandet talas varmt och mycket om att vi nu skall förverkliga kulturpolitikens mål från 1975 års proposition. Men när 1975 års proposition behandlades var den nuvarande majoriteten inte lika nöjd som den förefaller vara i dag. När propositionen behandlades hade en rad motioner väckts – en del med liknande krav som jag tillsammans med några andra moderater har rest i den motion som vi nu behandlar. Men nu har tydligen majoriteten i utskottet radikalt ändrat attityd i de här frågorna.

Vi vet i dag att för många människor är kultur i olika former något främmande. Vi vet också att endast en minoritet av befolkningen tar del av det kulturutbud som finns. Dessutom står många kulturskapare helt utan samhällsligt stöd för sin verksamhet – de saknar t. ex. lokaler för att bedriva sin verksamhet, för utställningar osv. Detta skulle man delvis kunna komma till rätta med, menar jag, dels genom en kartläggning av det kulturutbud och den efterfrågan på kultur som finns i dag – genom en sådan kartläggning skulle vi också kunna åstadkomma en samordning och en överblick av nuvarande kulturutbud och önskemål, dels genom att skapa arbetstillfällen inom t. ex. bostads- och arbetsmiljö samt skola och folkbildningsverksamhet för de professionella kulturskaparna.

Eftersom utskottet inte anser att det finns anledning för riksdagen att engagera sig i dessa frågor får jag tydligen sätta min lit till våra universitet och högskolor, där det nu har börjat röra sig på dessa områden.

Beträffande vår begäran om tillsättande av en utredning med uppgift att lägga fram förslag till en utbyggnad av den kulturella verksamheten för barn och ungdom, varvid den kommunala musikskolan bör vara mönsterbildande, hänvisar utskottet till att det finns en särskild barnkulturgrupp inom utbildningsdepartementet som skall avlämna en rapport senare i höst. Det var en glädjande nyhet. Men utskottet säger vidare att "det i den kommunala musikskolan blivit allt vanligare med olika inslag vid sidan av musiken, exempelvis dans och dramatik". Sådana inslag förekommer nu enligt utskottet i ungefär 10 % av våra kommuner.

Det är gott och väl att denna verksamhet bedrivs i 10 % av våra kommuner, men jag tycker inte att det är gott och väl att utskottet tycks acceptera att denna form av verksamhet fortfarande saknas i 90 % av kommunerna. Enligt min mening satsar vi alltför litet och har alltför låg aktivitet från samhällets sida när det gäller att erbjuda barn och ungdom kulturupplevelser. Jag inser att alla människor inte kan omvändas till att bli intresserade av kultur, och jag inser att många människor redan har sin inställning till kulturen fastlagd. Men jag inser inte att detta även skall gälla barn och ungdom. Dessa har ännu inte hunnit stelnas i några mönster. Barn och ungdom kan vi ge kulturupplevelser, om vi vill satsa på det. En planmässig satsning på barn och ungdom kanske skulle kunna få som resultat att den unga generationen blir förtrogen med kulturen så att den får en given plats i deras liv.

Jag beklagar således att kulturutskottet inte tycks ha någon egen vilja

i dessa frågor utan till övervägande del hänvisar till 1976 års beslut om kulturpolitiken, det beslut som nuvarande utskottsmajoritet då till stor del opponerade sig emot.

Eftersom jag finner det meningslöst att mot ett enligt utskottet framställt några yrkanden, avser jag att i annat sammanhang återkomma till dessa frågor.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag hade inte antecknat mig för något inlägg i den här frågan därför att jag trodde att Yvonne Hedvall som huvudmotionär via sina partivänner hade fått de informationer som kunde behövas för att komplettera utskottsbetänkandet. Jag misstog mig härvidlag, och därför kan det kanske vara värdefullt att jag lämnar en sådan komplettering. Jag vill samtidigt göra en liten kommentar till Yvonne Hedvalls resonemang.

Jag tror inte att vare sig kulturutskottets majoritet eller dess minoritet har annan mening än Yvonne Hedvall och hennes medmotionärer när det gäller behovet av insatser på kulturområdet. Det behövs insatser över hela fältet, både för att stödja och på olika sätt underlätta kulturskaparnas – om jag tillåts kalla dem så – verksamhet i olika sammanhang och för att göra det möjligt för människor som i många avseenden står utanför ett aktivt kulturutbud att få del av ett sådant. Det står helt klart att det här krävs väldigt många insatser såväl av statsmakten och sekundärkommunerna som av primärkommunerna. Det är helt uppenbart att det förhåller sig på det sättet. Jag har ingen anledning att avvika från Yvonne Hedvalls uppfattning i det avseendet, och jag tror som sagt att uppfattningen delas av utskottet.

Men utskottets uppfattning skiljer sig från Yvonne Hedvalls när det gäller de vägar som hon anvisar i samband med dessa insatser. Vi menar att det här i första hand gäller att öka resurserna, att statsmakten via förslag från regeringen och genom beslut i riksdagen ställer ökade ekonomiska resurser till förfogande. Det är visserligen viktigt och värdefullt att vilja mycket, men det räcker inte för att man skall uppnå några konkreta resultat. Detta framhålls också av kulturrådet i dess anslagsframställning för 1978/79, där det säger att det nu gäller att fullfölja de reformbeslut avseende kulturområdet som olika samhällsinstanser, t. ex. den svenska riksdagen, har fattat. Om jag förstod Yvonne Hedvall rätt när hon avslutningsvis i sitt anförande sade att hon kommer att välja andra vägar för att få motionens synpunkter beaktade, så återkommer hon tillsammans med partivänner med begäran om ökade anslag. Det är ju det som är det stora problemet.

Självfallet finns det, som också anförs i motionen, vissa utredningsbehov som inte är tillgodosedda. Där skiljer sig kulturutskottet från motionärerna på ett bestämt sätt. Utskottet menar att de ytterligare utredningsinsatser som behövs centralt från samhällets sida skall skötas av statens kulturråd och andra organ. Kulturrådet är ju en myndighet som

är inrättad för att svara för den statliga kulturpolitiken framför allt vad gäller att göra utredningar och lägga fram förslag i olika avseenden, inte minst på de områden som Yvonne Hedvall och hennes medmotionärer har pekat på. Bl. a. gäller det barns och ungdomars möjligheter till delaktighet i ett aktivt kulturutbud. Det är uppgifter som ligger dels på kulturrådet och statens ungdomsråd, dels på en viss grupp som arbetar inom departementet.

Här kommer min stora förvåning in och mitt notering av uppenbarligen bristfälliga kontakter inom majoritetskonstellationen. Det är tydligen så att Yvonne Hedvall först genom utskottets betänkande får reda på att en grupp arbetar inom utbildningsdepartementet med barn- och ungdomsfrågor vad gäller kultur. Det är enligt min mening anmärkningsvärt. Det finns tydligen mycket att göra för att tillskapa information mellan dem i regeringsställning som har ett majoritetsansvar och representanterna för samma majoritet i riksdagen. Då kan ju väldigt många av de missförstånd som skingras först med ett utskottsbetänkande icke behöva uppstå och uppta riksdagens tid. Därmed har jag inte sagt att det inte är viktigt, när nu inte dessa kontakter existerar, att riksdagen via debatt i kammaren och via utskottsbetänkanden får tillfälle att klarlägga faktiska förhållanden och skingra sådana här missförstånd.

Jag har inte funnit att Yvonne Hedvalls inlägg ger anledning till någon annan mening än den ett enhälligt kulturutskott har anfört i sitt betänkande. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag att motionen, på de grunder som utskottet har anfört, måtte avslås.

YVONNE HEDVALL (m):

Herr talman! Jag tror att Hans Alsén något missuppfattade mig när han sade att det var anmärkningsvärt att jag först genom utskottsbetänkandet fick vetskap om att denna arbetsgrupp fanns. Det var inte det jag uttryckte min glädje över att ha fått reda på, för det visste jag tidigare, utan det var att arbetsgruppen kommer att framlägga en rapport senare i höst. Vad jag förstår av utskottets skrivning var det även en nyhet för utskottet när betänkandet skrevs.

Det är glädjande att höra att utskottet trots allt inte har någon annan mening än den jag har uttryckt i motionen. Tyvärr framgår det inte av betänkandet. Av den anledningen ansåg jag mig tvungen att ta några minuter i anspråk av kammarens ledamöters tid för att uttrycka min besvikelse över att utskottet har haft en så låg ambitionsnivå i betänkandet.

Det sägs vidare att utskottet inte kan gå in på de vägar som jag har föreslagit, därför att det kostar pengar. Men de förslag som ligger går till övervägande del ut på begäran om att utredningar skall tillsättas och är alltså inte några konkreta förslag om kostnadskrävande åtgärder.

Utskottet säger också att vissa utredningsbehov f. n. inte är tillgodosedda. För en stund sedan fick jag till svar att frågorna skall skötas av statens kulturråd, och därför frågar jag: Betyder det att ingen annan

än statens kulturråd får ge utredningsdirektiv och impulser till nya utredningar?

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! För att svara på den sista frågan först vill jag framhålla att det självfallet står alla och särskilt majoriteten till buds att tillsätta hur många utredningar som helst, om nu detta är bristen i dagens samhälle.

Jag har förut upplevt det så – och det tror jag att hela svenska folket har gjort – att när vi fick en ny regering skulle utredningsväsendet minskas ner, att det har varit ett alltför rikhaltigt bestånd av utredningar, som – om jag nu kanske får läsa det litet slarvigt – egentligen inte avsondrar någonting från svenska folkets synpunkt värdefullt.

Nu får jag emellertid det intrycket att vi skall tillsätta så många utredningar som möjligt för att lösa problem som jag och utskottet menar rimligen bör lösas i första hand genom ökade resurser till kulturaktiviteter på olika områden. Det är det primära, som jag vill stryka under. Det är denna typ av resurser som krävs. Jag hoppas att Yvonne Hedvall, när budgetpropositionen kommer om några månader, bevakar att ekonomiska resurser ges för dessa ändamål.

Så till utredningsverksamheten, för att ta den från utskottets synpunkt. Utskottet anser och har tidigare ansett att de frågor som tas upp i motionen ligger inom kulturrådets kompetensområde. När det finns en statlig myndighet, som har till uppgift att syssla med dessa frågor, vore det väl inte särskilt vare sig rationellt eller från skilda synpunkter lämpligt att välja vägen via parlamentariska utredningar.

Vi anser att kulturrådet har klart dokumenterat sin insikt om det behov som kan finnas av att ytterligare belysa de frågor som berörts i motionen. Kulturrådet har dessutom ganska avancerade planer för sin fortsatta utredningsverksamhet både på de områden som motionen gäller och på olika andra områden, som bl. a. berörs i kulturutskottets betänkanden nr 8 och 9, vilka senare skall behandlas i kammaren.

YVONNE HEDVALL (m):

Herr talman! Skall jag då fatta detta senaste inlägg så, att det fortfarande står var och en fritt att uttrycka önskemål om nya utredningsuppdrag och att man även kan tänka sig att kulturrådet åläggs att genomföra dessa utredningar?

Det ifrågasattes om det är rätt och lämpligt att begära en ny parlamentarisk utredning, när det redan finns en sådan tillsatt. Nej, givetvis inte. Men om detta nämns inte ett ord i utskottsbetänkandet. Det finns inte en enda liten svag andning om att man skulle kunna tänka sig att uppdra åt en redan sittande utredning att även utreda de frågor vi har tagit upp i motionen.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag blev litet ängslig, när jag lyssnade på Yvonne Hedvall. Nästan med förvåning i rösten frågade hon mig om det verkligen står henne och andra ledamöter fritt att lägga fram förslag om utredningar och annat. Även om jag tycker att det politiska klimatet och mycket i det svenska samhället har genomgått en beklaglig förändring under de senaste 12–14 månaderna, har det inte gått så långt att någon har signalerat att man inte vill lyssna på och ta ställning till förslag som kan komma beträffande den ena eller andra frågan inkl. propåer om statliga utredningar.

Vad sedan gäller frågans andra del, alltså möjligheten att påverka statens kulturråd att ta upp utredningsförslag och genomföra dem i konkret utredningsarbete, vill jag framhålla att man nu med den nya regeringens raska grepp åtminstone i den frågan har sett till att det är borgerlig majoritet i statens kulturråd. Det är "nya friska" tag. Det måste väl då finnas en god jordmån, föreställer jag mig, för en rad av de propåer som Yvonne Hedvall och andra progressivt verksamma på det kulturella området kan tänkas komma med och avsöndra idémässigt. Det finns alltså goda möjligheter att på de grunder som är vanliga inom alla partier – i varje fall inom vårt – tala om för dem som representerar ens eget parti i en statlig myndighet att detta är viktiga frågor. Man kan också förutsätta att partier i allmänhet fungerar så att de synpunkter och idéer som kommer från medlemmarna – de som stundom kallas gräsrotter – också bärs fram till statens kulturråd. Det är egentligen en av de primära uppgifterna enligt instruktionen för statens kulturråd att försöka fånga upp vad, som det också litet egendomligt brukar heta, vanliga människor har för uppfattning i den här frågan.

Om jag har förstätt Yvonne Hedvall rätt, så tolkar hon vanliga människors uppfattning på det här området, så det finns väl goda förutsättningar att få utredningar till stånd också via statens kulturråd, om det är motiverat och om frågorna inte har utretts tidigare. Det mesta har nämligen utretts på det kulturpolitiska området. Men tyvärr – jag återkommer till det – är det främst de ekonomiska resurserna som alltjämt är för små. Jag tror att det är där Yvonne Hedvall och andra skall försöka sätta in den verkliga kraften, om vi skall kunna föra de kulturpolitiska frågorna framåt.

YVONNE HEDVALL (m):

Herr talman! Herr Alsén var rädd, sade han för en stund sedan, och det må väl vara honom obetaget, om han tycker att det känns behagligt på något sätt. Men om han tänker efter vad det egentligen var jag sade, så borde han tycka att jag har större anledning att vara rädd än han. I sitt första anförande sade nämligen herr Alsén att vissa utredningsbehov inte är tillgodosedda och att detta i fortsättningen skall skötas av statens kulturråd.

Det var då min rädsla dök upp. Jag började fundera över om herr

Nr 33

Ondsdagen den
23 november 1977

Kulturpolitiken

Onsdagen den
23 november 1977

*Åtgärder för att
utveckla musiklivet*

Alséns inlägg innebär att vi andra inte får komma med några idéer om nya utredningar utan att detta helt och hållet skall komma från kulturrådet självt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Åtgärder för att utveckla musiklivet

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:8 med anledning av motion om åtgärder för att utveckla musiklivet.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att utskottet anser att en utveckling av musiklivet i den riktning som jag uttalat önskemål om i min motion är angelägen. Sedan jag väckte motionen har också kulturrådet i sin anslagsframställning för budgetåret 1978/79 redovisat ett omfattande program för hur de frågeställningar jag tagit upp i min motion bör angripas. Av den nämnda anslagsframställningen framgår att statens kulturråd fäster stor vikt vid åtgärder som går ut på att tillgodose en större mångfald i förhållande till ett av kommersiella intressen alltför likriktat musikutbud.

Det är också värdefullt att statens ungdomsråd påbörjat en kartläggning av hur det kommersiella fritids- och kulturutbudet påverkar ungdomarnas miljö och ungdomsorganisationernas verksamhet och att detta kartläggningsarbete skall göras i kontakt med bl. a. statens kulturråd. Det är vidare glädjande att kunna konstatera den ökade aktivitet som utvecklats inte minst inom våra bildningsorganisationer i dessa avseenden. Jag syftar här bl. a. på de initiativ som tagits inom ABF för att bättre förankra musiklivet i folkrörelsernas arbete.

Med hänsyn tagen till utskottets positiva inställning i sak och de initiativ som nu redovisats i utskottets betänkande för att främja den utveckling som jag vill se inom vårt musikliv är jag införstådd med att någon ytterligare utredning f. n. inte är av behovet påkallad. Jag har sålunda för dagen inget yrkande. Jag kommer självfallet att följa kulturrådets arbete i detta sammanhang med stort intresse.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
23 november 1977

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:9 med anledning av motion om kommersialismens verkningar på kulturområdet, m. m.

*Kommersialismens
verkningar på
kulturområdet*

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:965 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att hemställa hos regeringen om en parlamentariskt förankrad utredning om kommersialismens verkningar på kulturområdet med beaktande av de i motionen anförda synpunkterna,
2. att hemställa hos regeringen om en utredning angående en kulturlag som garanterade en jämn kulturell standard och förbättrade betingelser för en kraftfull utveckling av kulturlivet i kommunerna.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:965.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! 1960- och 1970-talen kommer att gå till historien som den period då den kommersiella masskulturen slog igenom på allvar och de försök som gjordes att förhindra detta var så marginella att de var dömda att misslyckas.

I vpk:s motion 965 lägger vi fram en rad förslag till konkreta åtgärder, avsedda att förhindra en sådan här utveckling. De förslagen avfärdas av utskottet på en sida – av okunnighet eller rädsla låter jag vara osagt.

Vi redovisar i vår motion också vår grundläggande syn på hur det kulturpolitiska arbetet bör bedrivas. Jag skall här bara helt kort gå in på vår principiella ståndpunkt – den finns utförligt redovisad i motionen – för att sedan ta upp ett par områden där kommersialiseringen blir allt allvarligare.

Kulturen kan enligt vår uppfattning inte ses isolerad från det samhälle vi lever i och som en angelägenhet för några få. Kulturen är relaterad till den motsättning som är grundläggande i alla kapitalistiska samhällen – den mellan arbete och kapital. I Sverige i dag bestäms kulturens villkor av de krafter som har den ekonomiska makten. Vpk anser att kulturen är en del av klasskampen, att kultur är ett uttryck för människors arbete, erfarenheter och upplevelser och ett redskap för att förändra verkligheten.

Under hela 1900-talet har kulturlivet alltmer kommersialiserats och industrialiserats. Kapital- och maktkoncentrationen inom näringslivet slår igenom också på kulturen. Kulturen har förvandlats till en försäljningsvara, där lönsamheten är den styrande faktorn, en massproducerad vara som passivt skall konsumeras, avsedd att påverka som en del av medvetandeindustrin och avsedd att ge profit.

Det är mot denna bakgrund vi ställt en rad krav också på den statliga kulturpolitiken. De kulturpolitiska åtgärderna måste syfta till att bryta mot monopoliseringen och maktkoncentrationen, mot den kommersiella

Onsdagen den
23 november 1977

*Kommersialismens
verkningar på
kulturområdet*

skräpkulturen. De måste ha som målsättning att befordra en socialistisk kultursyn.

I dag präglas den statliga kulturpolitiken av att man ser frågan som ett distributionsproblem. Man bortser från kulturens klassförankring både i konsumtion och i produktion. Man använder kulturpolitiken som ett instrument för att skyla över klassmotsättningarna och dämpa det ekonomiska systemets skadeverkningar. De problem som man trots allt erkänner inom kulturområdet skjuter man framför sig eller bortser fejt ifrån.

Den skräpkultur som barnen erbjuds har man uppmärksammat men inte åtgärdat annat än marginellt. Barnen och ungdomarna är den grupp som de multinationella företagen framför allt riktar in sig på. Jag skall här bara ange några exempel.

Av det utbud som finns av barnfilm, serier, böcker, musik och leksaker för barn är enligt de senaste siffrorna mellan 80 och 90 % importerat, ofta framställt av multinationella företag. Våldsinlagen är vanliga. Alla kulturella särdrag är utrensade. Barnbilderböckerna skall t. ex. passa i en rad länder. Därför kan man t. o. m. se bilar köra mitt på vägarna, eftersom en del länder har höger- och andra vänstertrafik. Böckerna för de äldre barnen och ungdomarna är uppbyggda efter mycket bestämda scheman, de är fulla av fördomar och odemokratiska värderingar. De idealiserar ett konservativt, för att inte säga reaktionärt, könsrollsmönster och propagerar för en auktoritär människosyn, där hjälten är överlägsen alla andra. De är ofta rasistiska och förhålligat våldet som en möjlighet att lösa konflikter. Detsamma går igen när det gäller serierna. Jag rekommenderar såväl kulturutskottets som riksdagens ledamöter att ta sig en titt i tidningar som Varulven, Dracula eller Chock och skräck. Och det är ingen liten marknad det rör sig om utan en väldigt snabbt växande.

Vilka är det då som läser dessa böcker och serier? Alla hittills gjorda utredningar visar att det är arbetarklassens barn som drabbas av denna kulturimperialism.

Går vi så till filmproduktionen finner vi att i dag 1 av 20 svenskproducerade filmer är en barnfilm.

Det mest slagkraftiga mediet – TV – har nyligen analyserats från barnsynpunkt av tre forskare på Sveriges Radio. Deras bok heter Blunda inte för barnens tittande. Men det är uppenbarligen vad man gör i kulturutskottet. I boken redovisas hur mycket barn och ungdomar tittar på TV och vad de tittar på. Det är skrämmande siffror.

Barnen tittar mycket på TV och ofta på vuxenprogram, i första hand de s. k. underhållsprogrammen. Också här, påvisar författarna, slår kommersialiseringen mycket kraftigt igenom. Få program är egentillverkade och importen stor. Också här slår likriktningen igenom. Programutbudet passiviserar snarare än aktiverar. Det sprider ideal och myter om individualism och om personlig och ekonomisk frihet efter känt USA-mönster.

Men friheten blir en frihet för några få och en ofrihet för de många.

Den blir en frihet att förtrycka, och folkflertalet påtvingas ett mönster som skiljer sig från de egna erfarenheterna och upplevelserna.

De här perspektiven på TV blir än mer skrämmande om man lyckas driva igenom det projekt som diskuterades tidigare i dag, nämligen Nordsat-projektet. Vi betraktar detta som en av de viktigaste kulturpolitiska frågorna på flera år. Genomförs detta projekt är det verkligen en seger för en borgerlig passiviserande kultur och för kapitalets strävan att kontrollera allt större delar av vårt liv.

Vi lär få återkomma till denna fråga, men jag vill ändå kort beröra den, eftersom det förefaller som om besluten redan börjat fattas, helt utanför demokratisk kontroll. Hur kan man annars förklara de annonser där det söks personal till satellitkommunikation och de planer som finns inom den industrin att starta massproduktion av de tillsatser som kommer att krävas till TV-mottagarna?

Nordsat hänger nära samman med vilken kulturpolitik man väljer att föra. Valet kommer att stå mellan Nordsats borgerliga masskultur och en verklig satsning på en progressiv kultur såväl inom som utom Sveriges Radio. Nordsats främsta syfte är inte kulturellt utan ekonomiskt. Industrin vill ha en gemensam masskultur som effektiviserar försäljningen av dess produkter. Andra ekonomiska skäl som talar för projektet är att marknaden för färg-TV nu börjar mättas – nu vill man ha ett nytt miljardprojekt som sätter fart på försäljningen.

Några egentliga kulturpolitiska skäl kan vi alltså inte finna ligger bakom projektet – och inte heller det skäl som utbildningsministern så gärna framhåller, nämligen invandrarnas intressen. Den största gruppen invandrare i Sverige – finländarna – har tvärtom tagit avstånd från projektet. De har framhållit att visst vill de ha fler finska program men att det finns andra möjligheter att åstadkomma sådana. Man kan bygga ut länkförbindelsen mellan våra bägge länder eller också kan man i Sverige producera program som tar upp situationen för de finländska invandrarna här och nu.

Herr talman! Utskottet avvisar våra bägge krav, dels om en samlad utredning av kommersialismens verkningar, dels om en kulturlag som skulle garantera en jämn kulturell standard i kommunerna.

Utskottet hänvisar beträffande det första kravet till statens kulturråd. Men som vi framhåller i vår motion så finns det i dag ingen samlad överblick. Kulturrådet har inte presenterat någon analys av kommersialismens verkningar. En rad instanser sysslar i och för sig med frågan, bl. a. statens ungdomsråd. Men utredningarna är splittrade, och de är inte politiskt förankrade. Vi kanske kommer att få en rad beskrivande utredningar men inga konkreta förslag till åtgärder och ingen ordentlig genomlysning av hela problematiken. Det är just detta som karakteriserat de senaste årens utredningsförslag. Man analyserar och beskriver styckevis och delat, men de konkreta motåtgärderna saknas i stort sett. Det senaste exemplet är litteraturutredningens förslag, som i stort sett innebär ett stöd helt på branschens villkor.

Onsdagen den
23 november 1977

*Kommersialismens
verkningar på
kulturområdet*

Och medan beskrivningarna och utredningarna fortskrider, så förstärks maktkoncentrationen inom den kommersiella kultursektorn. Under tiden rustar kommunerna ned kultursektorn, och ojämlikheten mellan kommunerna ökar. Under tiden försvåras situationen för de progressiva kulturarbetarna, för centrumbildningarna och för de fria grupperna.

Arbetarrörelsen har viktiga traditioner att slå vakt om. Den tog från första början upp den socialistiska kulturkampen. Den slog vakt om de progressiva och levande inslagen i det historiska kulturarvet. Den måste i dag försvara vad som uppnåtts och utvidga kampen mot de imperialistiska monopolens nedbrytande krafter. Tyngdpunkten i den kampen måste ligga på arbetsplatserna, i skolorna, i det dagliga livet och i kulturarbetarnas organisationer.

Utskottet har varit helt enigt i sitt yrkande om avslag på vår motion. Samtidigt framställer emellertid Sture Palm en interpellation som tar upp just maktkoncentrationen inom kultursektorn. Jag skulle därför vilja ställa några frågor, bl. a. med anledning av Sture Palms interpellation: Hur ser egentligen socialdemokraterna på maktkoncentrationen inom den kommersiella kultursektorn? När kan man förvänta sig att kulturrådet, som nu sysslat med detta arbete i fyra år – det har varit högt prioriterat och intagit en särställning –, lägger fram något resultat?

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vår motion nr 965.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Eva Hjelmström sade inledningsvis när hon argumenterade för vpk:s motion nr 965 att kulturutskottet avfärdat motionen på en sida. Hennes kommentar till detta var att det berodde antingen på okunnighet eller på rädsla.

Jag kan säga till Eva Hjelmström att det inte beror på vare sig okunnighet eller rädsla när kulturutskottet har valt att i sitt betänkande ta upp motionsförslagen på det sätt som skett. Det är helt enkelt så – och det tycker jag är ganska klart och ganska respektabelt – att utskottet valt att i det här läget avstå från en ideologisk genomlysning av de problem som motionärerna tar upp.

Varför har vi då valt vägen att enbart yttra oss om yrkandena? Det beror bl. a. på att vi – och detta är det mycket viktigt att komma ihåg, men det tycks Eva Hjelmström och många andra som för kulturpolitisk debatt på det sätt som hon gör glömma bort – tidigare haft ett utredande kulturråd i det här landet. Numera har vi ett statens kulturråd med myndighetsuppgifter. Kulturrådet arbetade under en god del av 1960-talet och långt in på 1970-talet med de kulturpolitiska frågorna i mycket vid mening. Arbetet var bl. a. starkt inriktat på de spörsmål och delområden som berörs i vpk-motionen, och man tog även upp andra kulturpolitiska frågor.

Det är alltså inte så, som man kan få ett intryck av när man lyssnar till Eva Hjelmström och läser vpk-motionen, att det här är frågor som det svenska samhället och de ansvariga politikerna inte har befattat sig

med och inte haft intresse för.

Det är djupt orättvist att dra en sådan slutsats av motionen. Det är möjligt att jag drar en alltför avancerad slutsats. Därför vore jag glad att få den dementerad. Jag får det intrycket av Eva Hjelmström att hon inte vill komma ihåg eller – av okunnighet, möjligen rädsla, för att citera henne – inte vill kännas vid tidigare kulturrådets mycket genomlysande utredningar.

Utskottet har konstaterat, och det framgår också klart i betänkandet, att vpk-motionens förslag kan tillgodoses på andra vägar. De avsikter som ligger i en parlamentarisk utredning bör bättre tillgodoses via statens kulturråd, som har det övergripande ansvaret för kulturpolitiken på det statliga planet. Det primära är, som jag ser det, att det i betänkandet sägs att kulturrådet prioriterat de här frågorna. Det måste vara något slags övertro på att parlamentariska utredningar skall kunna lösa sådana här problem som driver vpk att framföra önskemål om dylika utredningar.

Inom parentes skulle jag vilja säga att i vpk:s motion finns värderingar som jag som enskild riksdagsledamot och ledamot av kulturutskottet delar i många stycken. De starka kommersiella krafter som agerar är uppenbart ett problem.

I anledning av Eva Hjelmströms fråga om Sture Palms interpellation vill jag svara att den debatt som kommer att föras i anledning därav får väl Eva Hjelmström ta del av och på så sätt få besked om Sture Palms uppfattning.

Utskottet fäster i sin skrivning stort avseende vid kulturrådets arbete. Utskottet är också övertygat om att kulturrådet inom en rimlig framtid kommer att lägga fram förslag för att på olika sätt motverka de kulturkommersialismens krafter som verkar på marknaden i dag. Detsamma gäller om statens ungdomsråds utredning. Det är också den väg som tillgodoser motionärernas önskemål bäst på det här området.

Det andra yrkandet om att stifta en kulturlag som skulle garantera "en jämn kulturell standard och förbättrade betingelser för en kraftfull utveckling av kulturlivet i kommunerna" har behandlats tidigare av riksdagen, vilket också framgår av betänkandet. Detta skedde så sent som i 1977 års proposition, där frågans utredande karaktär belystes och som i hög grad hängde samman med kulturpropositionen från 1974.

Jag har inte funnit skäl att ändra min uppfattning i den här frågan, den uppfattning som också var riksdagens vid det tillfälle den tidigare behandlades. En kulturlag, som vpk här yrkar på, skulle inte förändra situationen och är inte en väg som det i dagens läge är värt att pröva.

När utskottet diskuterade den här frågan framträdde vissa betänkligheter från enskilda ledamöters sida mot ett förhållande som skymtar i vissa kommuner. Kommuner med ekonomiska bekymmer tvingas begränsa sina åtaganden. Det går då ofta ut över områden som inte är specialreglerade, t. ex. kulturpolitiken. Kulturutskottet är klart medvetet om att man med intresse får följa vad som sker på detta område.

Jag vill stryka under att utskottets ledamöter inte tror på en lag, men

*Kommersialismens
verkningar på
kulturområdet*

utskottet är starkt medvetet om de problem som berörs i motionen. Vi förutsätter att kulturrådet och andra ansvariga organ noga följer den här frågan. Det är något som vi riksdagsledamöter, oavsett om vi är medlemmar i kulturutskottet eller inte, har anledning att närmare uppmärksamma.

Med anledning av Eva Hjelmströms uttalanden om en nordisk satellit skulle jag till slut vilja säga att det är litet för tidigt att ta en debatt om den saken. Vi har inte ett tillräckligt underlag för detta ännu. Jag kan dela den oro som många hyser i det här sammanhanget. Men jag tycker att det är för tidigt att föra en debatt i dag.

Jag ber att få yrka bifall till de förslag som finns i utskottets betänkande nr 9, dvs. avslag på motionen nr 965.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Visst utreds frågorna. Det har vi också framhållit i vår motion. De utreds i kulturrådet. Det finns en arbetsgrupp inom departementet. Det finns en mängd andra organ som sysslar med frågan och dess kommersiella verkningar. Men det finns inget samlat grepp över frågan och den är inte politiskt förankrad. Detta ser vi allvarligt på.

Frågan är inte heller, vilket vi också framhåller i vår motion, relaterad till de övriga satsningar som sker på kulturområdet av exempelvis arbetsmarknadspolitiska skäl. Wahlströms i Falun har t. ex. fått 7 milj. kr. i statlig garanti.

Det finns alltså inget samlat grepp och ingen samlad instans som tar upp de här frågorna. Det vill vi råda bot på genom vår utredning. Men, herr Alsén, vi tror verkligen inte att några parlamentariska utredningar kan lösa frågan. Kampen mot kulturell kommersialism måste självfallet föras i första hand ute på arbetsplatserna, i bostadsområdena, i skolorna och förskolorna samt i kulturarbetarnas organisationer. Samtidigt anser vi att riksdagen måste ta ett ansvar för den utveckling som sker.

Jag efterlyser konkreta förslag till motåtgärder mot den kommersialiserade masskulturen. Vi har lagt fram förslag i vår motion. Men jag fick inte höra något konkret förslag av Hans Alsén.

Utskottet avvisar vårt förslag om en kulturlag samtidigt som man säger att kommunerna har ekonomiska bekymmer och att man ser med allvar på utvecklingen. Man skall följa utvecklingen med intresse. Men det räcker ju inte! Om man går runt i kommunerna och tittar på vad som pågår, inser man att det krävs snabba motåtgärder. Sådana har vi också lagt fram förslag till.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

HANS ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ingen anledning att förlänga debatten med Eva Hjelmström. Vi upprepar i stort sett våra argument. Det är tydligen svårt för henne att finna något skäl att acceptera de ståndpunkter som utskottet har anfört i sitt betänkande. Jag skall inte besvara kammaren med att upprepa dem.

Men det är inte så som Eva Hjelmström litet underförstått vill ge ett intryck av, nämligen att kulturutskottet inte alls skulle dela den oro som antyds i vpk-motionen mot vissa kommersiella inslag i dagens kulturliv.

Det är bara det att samhället i dag har rustat sig när det gäller möjligheter att via existerande organ, i detta fall kulturrådet och statens ungdomsråd, få förslag till åtgärder på olika punkter eller av övergripande natur för att kunna tackla dessa problem. Jag menar att det förhåller sig på det sättet, och jag ber Eva Hjelmström att respektera den uppfattningen – jag skall i och för sig respektera hennes.

Vad sedan gäller påståendet att det på senare år över huvud taget inte skulle ha vidtagits några åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena och för att skapa alternativ till de kommersiella intressenas olika utbud tycker jag, att Eva Hjelmström för ett ganska orättvist resonemang. Det har här i kammaren inte minst från socialdemokratiskt håll under senare tid väckts motioner på t. ex. barnkulturens område, och den socialdemokratiska gruppen i kulturutskottet har då mycket konkret angivit och inte utan framgång drivit riktlinjer och synpunkter.

Medan en socialdemokratisk regering hade ansvaret på detta område fick vi – för att ta ett konkret exempel – ett massmarknadsförlag som ett, som jag ser det, mycket aktivt, stimulerande och viktigt alternativ till den delvis mycket tvivelaktiga bokspridning som förekommer på den svenska marknaden. Det initiativet kan väl Eva Hjelmström inte helt bortse från, och det finns också många andra. Det skulle kännas litet genant att föredra hela katalogen av sådana åtgärder, men jag kan också nämna Rikskonserter för att antyda vad samhället på ett annat område satsar, inte bara i form av ett statligt organ utan också i form av kraftiga resurser. Vi kan med all rätt känna oro och också vara kritiska i nuvarande läge, men vi skall inte helt se bort från vad som har gjorts. Vi menar också att fortsatta satsningar skall bygga på förslag som läggs fram av kulturrådet och statens ungdomsråd.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har såvitt jag kan finna egentligen inte anfört något i sitt betänkande. Vad det gjort är bara att hänvisa till kulturrådet. Jag tänker inte gå in på den debatten igen, men jag kan inte finna någon analys eller några konkreta förslag till åtgärder i utskottets betänkande.

Jag förnekar visst inte att åtgärder har vidtagits på detta område, men de åtgärderna är ju de facto en droppe i havet mot de multinationella företagens och monopolens utbud av skräpkultur. Vi var helt överens

om inrättandet av ett massmarknadsförlag, och jag vill peka på ytterligare en av oss föreslagen åtgärd i syfte att förbättra bokutbudet, som behandlades i riksdagen förra veckan, nämligen en kommunalisering eller ett förstatligande av Pressbyråkoncernen. Vi vet att över 7 miljoner schematiskt upplagda och rasistiskt färgade böcker varje år prånglas ut via Pressbyrån medan den goda litteraturen över huvud taget knappt ens exponeras. Vi vill få till stånd en ändring av detta förhållande, eftersom Pressbyrån är den detaljbokhandel som allmänheten kommer mest i kontakt med. Det kravet behandlades då över huvud taget inte av kulturutskottet.

Inte heller kan jag finna att utskottet i sitt betänkande med anledning av den nu aktuella motionen gör några kulturpolitiska överväganden, vilket jag ser som mycket allvarligt.

HANS ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att jag måste upprepa det som jag sade i mitt inledningsanförande med anledning av Eva Hjelmströms påpekande om att utskottet inte tog upp en sakdebatt och en, som jag vill kalla det, ideologisk diskussion. Bakgrunden till det var ju att utskottet fann skäl att stanna vid att kommentera och bedöma de konkreta förslag som fanns i vpk-motionen. Jag berättade också för Eva Hjelmström att motionens sakinnehåll har behandlats bl. a. i en rad statliga utredningsbetänkanden. Vi förutsätter underförstått att också vpk:s ledamöter har möjlighet att studera detta material. Vi menar att framställningen inte behöver tyngas med upprepningar av synpunkter som finns redovisade och som riksdagen klart har tagit ställning till i olika avseenden. De överväganden som gjorts och de beslut som är fattade i dessa fall skall gälla också i fortsättningen.

Vad sedan beträffar frågan om enskilda initiativ kan jag inte underlåta att nämna, att det görs mycket ute i landet på folkrörelseplanet. Ett folkrörelseföretag som står mig nära har t. ex. i sin verksamhet i Uppsala tagit mycket kraftfulla initiativ och avstått från att sälja mycket av det som vi betraktar som skräp på litteraturens område. Vi har i stället t. ex. valt att föra in ett trettiotal organisationstidskrifter i sortimentet.

Detta är en debatt som pågår inom svenska folkrörelser, och det är viktigt att den förs. Men det skall också vidtas konkreta åtgärder på basplanet. Det är inte bara statsmakterna och deras olika organ som behöver dokumentera intresse på detta område. Det finns skäl för att bedriva opinion på olika sätt för att få insatser också på det lokala planet i olika former.

Eva Hjelmström tog upp frågan om Pressbyrån, som behandlades i kammaren för någon vecka sedan. Jag tycker kanske att vi inte behöver få en repris på den debatten i kammaren i dag.

Förste vice talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Eftersom statens ungdomsråds kartläggning av kommersialismen nämns både i utskottets betänkande och i vpk:s motion och framför allt därför att jag tycker att denna kartläggning är mycket väsentlig, vill jag göra några kommentarer i det här sammanhanget. Jag tror att vi alla kan vara överens om att frågan om kommersialismens utbredning är oerhört väsentlig. Kommersiella intressen har, som Eva Hjelmström påpekat, i ökad utsträckning funnit inte minst unga människor vara en grupp av speciellt intresse när det gäller verksamhet som jag inte kan kalla annat än exploatering. Både de uttryck som detta intresse tar sig och de effekter det får är sådana att statens ungdomsråd som myndighet har funnit det oerhört angeläget att få till stånd den nu påbörjade utredningen.

Jag har försökt sammanfatta syftet med ungdomsrådets kartläggning i fyra att-satser:

1. att försöka ge en bild av ungdomars faktiska fritids- och kulturkonsumtion och av deras inställning till denna,
2. att i kontakt med organisationslivet genomföra en studie av hur det kommersiella fritids- och kulturutbudet påverkar ungdomarnas totala miljö,
3. att i kontakt med organisationslivet studera hur det kommersiella fritids- och kulturutbudet påverkar ungdomsorganisationernas arbetsvillkor samt
4. att i kontakt med organisationslivet ge underlag för förslag till åtgärder i syfte att motverka kommersialismens negativa verkningar.

Detta innebär naturligtvis inte att ungdomsrådet tror att fritiden kan isoleras från människans totala livsmiljö. Också det har tidigare berörts i denna diskussion. Fritidspolitiken måste i stället ses som en del av den totala kulturpolitiken.

Denna helhetssyn är också utgångspunkt för arbetet. Men, och det borde också vara klart för alla, rådet kan inte av en rad skäl genomföra någon total kartläggning av alla frågor, som sammanhänger med det kommersiella fritids- och kulturlivet. Därför har rådet också, vilket regeringen i sina direktiv i huvudsak accepterat, avgränsat arbetet till bl. a. de att-satser som jag redogjort för tidigare. I de fyra att-satserna har rådet mycket hårt markerat organisationslivets och folkrörelsernas roll i arbetet att motverka kommersialismens negativa verkningar. Jag beklagar att vpk inte funnit det angeläget att på samma sätt lyfta fram folkrörelserna och deras betydelse i sin partimotion – detta eftersom aktivitet i organisationer ju ofta i sig själv kanske är det viktigaste instrumentet vi har för att motverka kommersiella spekulationsintressen. Jag säger "i sig själv" eftersom aktivitet i varje demokratisk organisation har som utgångspunkt ett arbete i gemenskap för gemensamma resultat på ett sätt som kan utveckla och berika den enskilda individen. Därmed blir organisationen ett alternativ till en fritid som kännetecknas av passiv konsumtion för den som har råd att efterfråga den.

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Kommersialismens
verkningar på
kulturområdet*

Det andra skälet till att jag tror på organisationerna som alternativ till de kommersiella intressenas utbredning under fritiden är att organisationerna såväl skapar och distribuerar som konsumerar en bred kulturell aktivitet. Över huvud taget tror jag inte att det är särskilt meningsfullt att göra en kartläggning utan organisationernas medverkan. Därför vill jag också säga, i motsats till vad som antyds i vpk:s motion, att arbetet inte får bli något slags expert- eller tjänstemannaarbete. Eva Hjelmström sade i sitt inlägg att utredningsarbetet inte är politiskt förankrat. Det kan naturligtvis diskuteras. Rådets utredning har valt att arbeta på det sättet att man just har velat tillgodogöra sig erfarenheter och kunnande ute i organisationerna. Därför utgör också deras representanter en majoritet i utredningen. Det är alltså inte några experter eller tjänstemän som jobbar här, utan det är i första hand organisationsföreträdare. Dessutom – vilket naturligtvis också är viktigt – avser utredningen att kontinuerligt ha en så bred dialog som möjligt med ungdomsorganisationerna.

Bland de första arbetsuppgifterna ligger en underhandsremiss om kommersialismens verkningar från ganska vida utgångspunkter. I regeringens direktiv till rådet sägs också att rådet skall ge ett förslag till åtgärdsprogram. Det kan i viss mån vara ett svar på Eva Hjelmströms beklagande över att man aldrig får några förslag till åtgärder.

Vi kommer i inledningen av vårt arbete att sammanställa aktuella utredningar, vetenskapliga studier, press- och organisationsmaterial och liknande som berör fritidens kommersialisering. Vi kommer också att genomföra en vetenskaplig studie i några kommuner för att få fram ytterligare kunskaper – det behövs också – om det kommersiella fritidsutbudets inverkan på barn och ungdom.

Utöver att rådet så småningom lägger fram förhoppningsvis vettiga förslag, som kan få organisationslivet att framstå som ett än mer attraktivt och meningsfullt alternativ för ungdomen, hoppas vi också att kartlägningsarbetet skall kunna ligga till grund för organisationernas egna angrepp på kommersialismens negativa verkningar. Detta är självklart också oerhört viktigt. På så sätt kan rådet medverka till att skapa ett material som kan bilda underlag för genomarbetade politiska och andra aktioner från ungdomsorganisationerna själva. Det är ju organisationerna som i stor utsträckning kan skapa alternativ till de kommersiella intressenas utbredning och därmed också motverka kommersialismens negativa effekter.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Åke Gustavsson har uppenbarligen en synnerligen snäv definition på arbetarrörelsen. Det står ju uttryckligen i vår motion att uppgiften att bekämpa den kommersiella masskulturen måste vara en uppgift för hela arbetarrörelsen. Jag framhöll också i mitt förra inlägg att denna uppgift måste ha sin tyngdpunkt på arbetsplatserna, i det fackliga arbetet, inom bostadsorganisationerna och kulturarbetarnas organi-

sationer, i skolan och förskolan – helt enkelt i det dagliga livet.

Åke Gustavsson anklagar vpk för expert- och tjänstemannatro. Nej, det är precis tvärtom. Vad som nu sker är faktiskt att utredningarna sköts på tjänstemannanivå – det kan väl ändå inte Åke Gustavsson förneka? Vad vi vill ha är en politisk förankring. Åke Gustavsson har uppenbarligen ingen kontakt som politiker med de grupper som han räknade upp.

Sedan vill jag konstatera att vad socialdemokraterna de facto gör genom sitt avslagsyrkande – hur mycket de än går upp här och framhåller att de är rädda för den utveckling som äger rum – är att de undviker en ideologisk debatt om kulturpolitiken. Här hade det funnits tillfälle att efter regeringsskiftet visa ansiktet. Men det undviker de. De skriver ihop sig med borgarna i kulturutskottet och undviker helt att ta upp den väsentliga ideologiska frågeställning om vilken framtida kulturpolitik vi skall ha som vi tagit upp i vår motion.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Låt mig först säga att jag blir litet förvånad när Eva Hjelmström säger att man från socialdemokratins sida skulle föra *en* politik i opposition och *en annan* politik i regeringsställning. Jag trodde det hade framgått tillräckligt klart att oavsett om socialdemokratin befinner sig i opposition eller i regeringsställning så för vi en och samma politik.

Eva Hjelmström säger: Åke Gustavsson har en snäv definition på arbetarrörelsen. Ja, jag har läst igenom vpk:s partimotion, men jag anklagade inte vpk. Varje organisation, politiskt parti och enskild individ har naturligtvis rätt att ha vilken samhällssyn som helst. Men jag beklagade att vpk inte lyft fram organisationerna i motionen på det sätt som jag anser är sakligt motiverat. När dagskraven diskuteras, de som avser radio, TV, press, film, teater, musik, bildkonst, musei- och utställningsverksamhet, bibliotek, litteratur osv., kommer dessa organisationer bara in litet vid sidan av. I stället borde i stor utsträckning själva avstampet för bredare kulturella aktiviteter göras från dessa.

Jag blir inte riktigt klok på Eva Hjelmström. Hon påstod att jag anklagar vpk för något slags övertro på experter och tjänstemän. Nej, vad jag sade i mitt anförande var att vpk i sin motion anför att arbetet i huvudsak har skett på expert- och tjänstemannanivå. Detsamma gäller det utredningsarbete som statens kulturråd och statens ungdomsråd kommer att bedriva.

Eva Hjelmströms anklagelse är i huvudsak felaktig, såvida man inte betraktar dem som sitter i ungdomsrådets utredningar, t. ex. företrädare för förbundsledningarna, som experter och tjänstemän. I så fall förstår jag över huvud taget inte vilken definition man har på begreppet experter och tjänstemän. De människor jag avser är förtroendevalda i sina organisationer, tillhör sin organisations högsta ledning. De är varken experter eller tjänstemän.

Sedan kan man naturligtvis diskutera om man skulle ha en bredare politisk förankring eller inte. Men att det inte är expert- eller tjänstemannavälde som detta är uttryck för vill jag ganska bestämt påstå.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag kan tyvärr konstatera att det är en och samma sak socialdemokraterna står för hela tiden, nämligen att föra en borgerlig politik, för det är vad vi menar att utskottets hemställan om avslag på vår motion innebär.

ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Socialdemokraternas politik utgår från partiprogrammet. Anser Eva Hjelmström att det socialdemokratiska partiprogrammet är borgerligt, må det stå för hennes räkning. Jag anser att det är demokratiskt och socialistiskt.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 965 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 965 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285

Nej - 14

§ 11 Stöd till kulturarbetare

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1977/78:10 med anledning av motion om stöd till kulturarbetare.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:194 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade att kommunerna i sin byggnadsplanering borde ta hänsyn till behovet av ateljéer, verkstäder och repetitionslokaler för olika kategorier av kulturarbetare, enskilda såväl som grupper,

2. att riksdagen uttalade att varje kommun borde svara för minst en utställningslokal för konst,

3. att riksdagen beslutade att hos regeringen begära förslag om statsbidrag för anläggning och drift av kommunala utställningslokaler för konst.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:194.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I vår motion 1976/77:194 har vi tagit upp den skriande brist på användbara och billiga arbetslokaler som i dag råder för kulturarbetarna, oavsett om de är bildkonstnärer, teatergrupper eller musiker, och krävt att kommunerna skall ta hänsyn till detta vid sin bebyggelseplanering. Vi har vidare krävt att det i varje kommun skall finnas minst en utställningslokal för konst, och vi har ånyo fört fram förslaget om statsbidrag för anläggning och drift av kommunala utställningslokaler.

Utskottet avvisar samtliga våra krav och hänvisar till att förhandlingar pågår om statligt stöd till konstutställningsverksamheten. I lokalfrågan hänvisade utskottet till att kommunerna själva skall bedöma det behovet. Men man bortser då helt från den verklighet som råder ute i kommunerna. Vi har under de senaste åren fått uppleva en rad konflikter – av ekonomiska och andra skäl – mellan progressiva kulturarbetare och de kommunala politikerna. I vissa fall har kommunerna t. o. m. aktivt sökt bekämpa en alternativ kultur – det gäller striden om Victoriabiografen i Malmö – och Morianen i Stockholm har stängts. Exemplen skulle kunna mångfaldigas.

Vad man från utskottets sida i själva verket gör är att strypa kulturutbudet ute i kommunerna och göra det beroende av bostadsort. Särskilt mot bakgrund av den svåra ekonomiska situation som många kommuner befinner sig i – och som vi alldeles nyss fick höra att utskottet i och för sig ser allvarligt på – tycker vi att kravet på statligt stöd är än mera angeläget. De lokaler som krävs är ofta speciella till sin karaktär, något som man inte har tagit hänsyn till vid bebyggelseplaneringen, utan kulturarbetarna hänvisas i stället till skolor, fritidsgårdar eller rivningsfastigheter. I den nyare bebyggelsen ligger vidare hyrorna i allmänhet på en nivå som inte är avpassad efter kulturarbetarnas betalningsförmåga, och lokalerna är dessutom många gånger olämpliga för sitt ändamål.

Vad gäller utställningsersättningen, som utskottet hänvisar till, så är det ett gammalt KRO-krav. Vi tycker självfallet att det är bra att man efter alla dessa år lägger fram ett förslag. Samtidigt kan vi inte annat än beklaga att det förslag som läggs uppenbarligen inte får diskuteras utan mer eller mindre framställs som ett ultimatum från de statliga förhandlingarnas sida.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till motion 194.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall avstå från att gå in i någon längre diskussion. Utskottet har haft anledning att hänvisa till tidigare debatt och yrkanden i dessa frågor. Vi har också haft anledning att hänvisa till de aktuella förhandlingar som förs beträffande utställningsersättningar, och vi får återkomma i den frågan när förhandlingarna har förts till slut. Det är en svår fråga. Utskottet och riksdagen har gjort uttalanden i positiv riktning, och det är angeläget att en lösning kommer till stånd snarast. Vi hoppas som sagt att snart kunna återkomma.

Med detta korta inlägg vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 194 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 194 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 277

Nej – 15

§ 12 Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1977/78:11 med anledning av motioner om skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m. m.

1977/78:12 med anledning av motion om kostnaderna för undersökning och bevarande av fast fornlämning

Jordbruksutskottets betänkanden

1977/78:6 med anledning av propositionen 1977/78:7 om program för övervakning av miljö kvalitet

1977/78:7 med anledning av motioner om skydd för traditionellt levnadssätt

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:12 med anledning av motion om ökade möjligheter för skolor att anordna lotterier.

Onsdagen den
23 november 1977

*Ökade möjligheter
för skolor att
anordna lotterier*

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har väckt motionen 1976/77:123 med krav på översyn av lotteriförordningen därför att jag funnit den föråldrad och lätt att tolka godtyckligt. Jag har speciellt inriktat mig på de lotterier som skolklasser under långa tider med eller utan tillstånd har anordnat.

Då och då har lärare åtalats för lotterier utan tillstånd. Brotten – om man kan kalla dem så – har berott på bristande kunskap om den snåriga djungel som en del av våra förordningar kan utgöra. "Brottet" har tillkommit därför att en lärare funnit det väl rimma med skolans målsättning både att företa skolresor för studier av andra delar av världen än den egna byn och att träna samarbetsförmågan mellan elever, föräldrar och skolpersonal i en gemensam strävan. Om man aldrig som förälder, lärare eller elev upplevt den gemenskap och den samarbetsanda som ligger i förarbetet till en självfinansierad skol- eller studieresa, så har man naturligtvis väldigt liten förståelse för den här lilla och i de stora sammanhangen ganska oansenliga motionen. Men har man varit en av dessa tre parter, så växer förståelsen för den här typen av insatser i vår skola. På samma gång och med accelererad hastighet ökar oförståelsen för de beslutsfattare som med lotteriförordningen som underlag inte vill beteckna den här verksamheten som vare sig "välgörande, kulturellt eller allmännyttigt ändamål". Så står det nämligen i lotteriförordningen.

Det finns, tack och lov, polisdistrikt och län som tydligen vet litet mera om vad dessa skolresor egentligen innebär, eftersom tillstånd beviljats i vissa fall. Det är glädjande när våra paragraftolkare inte bara har lotteriförordningen under huvudkudden utan ibland också försöker följa vad som sker i den moderna skolan och kanske t. o. m. kan beteckna inslag i den som "kulturellt ändamål".

Med de här orden, herr talman, har jag velat säga att det inte kan vara rimligt att lägga denna självklara del på 1972 års lotteriutredning. Men jag kan till nöds acceptera detta, bara det blir en förändring.

Hur befängt det kan vara att tolka förordningen negativt visar en helsidesartikel i en av våra kvällstidningar för den 13 november. Det gäller en skolklass i Sunne som skrivit till tidningen därför att polisen där stoppat klassens skolreselotteri. "Jag är helt enkelt helarg på Sunnepolisen", skriver en av eleverna. Jag har full förståelse för reaktionen. Den borde vara ännu mer tillspetsad, eftersom jag vet att inte bara Sunnepolisen utan polis- och länsmyndigheter i andra delar av landet gör på samma sätt.

Man blir litet extra konfunderad när eleverna, liksom läraren, samtidigt talar om att polisen tidigare under tio år givit sitt tillstånd. Antingen har polisen funnit att skolarbetets SIA-del – vilket kanske är den riktiga

Onsdagen den
23 november 1977

*Ökade möjligheter
för skolor att
anordna lotterier*

beteckningen på denna verksamhet – inte är av något kulturellt värde, följaktligen en polisens betygsättning av dagens skola, eller också har man bytt myndighetsperson.

Oavsett skälen är beslutet och likartade beslut i andra polisdistrikt ett utslag av paragrafrytteri i stället för positiv tolkning. Är man osäker, så bör man ju hellre fria än fälla. Är det inte både allmännyttigt, kulturellt och välgörande att eleverna i en skola får komma ut och se något annat än sin egen by?

Artikel n i Kvällstidningen avslutas med orden: "Eleverna och lärarna i S:a Borjeby skola, mitt i Värmland, kräver att farbröderna omedelbart skriver nya lagar." Jag ställer gärna upp på det kravet, om det kan hjälpa någon myndighetsperson i vårt avlånga land från frestelsen att till varje pris finna ett skäl för avslag.

För min del finner jag den nuvarande lotteriförordningens krav "att lotteriet anordnas till förmån för välgörande, kulturellt eller allmännyttigt ändamål" så heltäckande att ingen polismyndighet ens skulle behöva fundera på avslag. Men kan berört departement eller rikspolisstyrelsen utfärda rekommendationer till positiv tolkning av denna passus för att undvika avslag för skolklasser, som vill anordna lotterier för att åka ut på resor och därmed berika sitt vetande och göra skolarbetet intressantare, så är det naturligtvis ett snabbare sätt än att invänta förslag från 1972 års lotteriutredning. Med den senare tågorordningen kan ju en proposition i ärendet inte komma förrän 1979, dvs. tidigast ett år efter det att SIA-skolan börjar genomföras. Studiebesök, lägerskolor, arbetslivsanknytning och arbetslag är viktiga delar av den nya skolan. Låt inte positiva lärare, elever och föräldrar försinkas i begynnelsekedet på SIA-arbetet av bestämmelser, som kan tolkas till nackdel för vissa inslag i skolans fria och frivilliga aktiviteter.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande men hyser förhoppningen att någon överordnad myndighet snarast ingriper med rekommendationer för tolkningen av lotteriförordningen i positiv anda när det gäller det här området.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Åke Gillström tycker att lotteriförordningen är otidsenlig. Den tolkas godtyckligt och den är en snårig djungel. Jag kan gärna hålla med honom om att det har varit så tidigare. Framför allt bedömningen av tillstånd för skolresor har under en lång tid vållat problem för myndigheterna, oavsett om det är polismyndighet eller länsstyrelse som beviljar tillstånd. Men från 1973 har en praxis utbildats när det gäller tillstånd för skolotterier, framför allt genom att vi fått lotterinämnden. Dess praxisskapande har fått stor betydelse.

I utskottets betänkande redovisar vi vilka uppgifter lotterinämnden har, men jag kan nämna något mera om det här, eftersom jag sitter med i 1972 års lotteriutredning. Vi blir klara i början på 1978 med vår utredning, som omfattar allt slags lotteriverksamhet.

Om man skall finna någon vägledning i besluten och den praxis som tillskapats, får man gå till lotteriförordningens olika paragrafer. Vad nämnden nu kräver – ett krav som samtliga myndigheter ställer – är att den sökande föreningen skall vara öppen för allmänheten. Det skall finnas stadgar för föreningen, den skall avge verksamhetsberättelse och i övrigt ha en sådan verksamhet att den kan betraktas som en förening.

Ansökan om tillstånd till skollotteri har framställts från olika håll. Det har då gällt tillfälliga företeelser. Man har inom en skola bildat en förening som funnits under något år eller man har ansökt om tillstånd att ordna lotteri för att som herr Gillström sade anordna en resa. Hur väl motiverat det än kan te sig från den sökande partens sida kan det inte göras undantag bara för skolor. Det finns en flora av andra föreningar som inte uppfyller de krav som nu ställs. Enskilda korpföreningar kan t. ex. inte anordna lotteri, eftersom förening enligt den praxis som nu tillämpas skall vara öppen för allmänheten.

Jag har svårt att tänka mig att lotteriutredningen kommer att föreslå någon ändring av ordningen när det gäller tillståndsprövning för tillfälliga lotterier för sådana här ändamål. Av utredningens hittillsvarande arbete att döma kommer den att framlägga ett förslag om att nämndens nuvarande praxis bibehålls. Det finns alltså en praxis som inte ger möjligheter till de tolkningar som Åke Gillström redovisade. Han sade att vissa polisdistrikt som hade förståelse för detta satte sig över byråkraterna. Då gör de ett avsteg från de bestämmelser som är tillämpliga när det gäller tillståndsgivning för lotterier.

Jag kan mycket väl förstå att föräldrar som vill vara med och anordna skolresor kan tycka att det är kitsligt av myndigheterna att inte tillåta lotterier. Men dessa regler har tillkommit för att skapa ordning bland alla de lotterier vi har här i landet. Vi har en enorm flora av lotterier. Gör man undantag för skolresor måste man ge lotteritillstånd för andra, lika behjärtansvärda ändamål.

Detta är självfallet inga tröstens ord för Åke Gillström. Av det arbete vi bedrivit under en del år har det framgått att det är riktigt att ha den praxis som nu tillämpas för att få någon kontroll av lotteriverksamheten här i landet.

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Sven G. Andersson säger att lotteriförordningen *har* vållat bekymmer – jag betonar det på samma sätt som han gjorde. Det betyder att det skulle ha blivit bättre efter 1973. Det kan jag absolut inte hålla med om.

Jag tillhör de lärare som själva varit inne på det här området ganska mycket. Förmodligen har jag på den tiden anordnat lotterier utan att ha tillstånd av polismyndighet, och det vållade inga bekymmer, vare sig för mig eller för polisen. Vi gjorde våra resor, och jag vet vilket värde som ligger i dem.

Det har alltså utbildats en praxis efter 1973. Det är verkligen beklagligt

Onsdagen den
23 november 1977

*Ökade möjligheter
för skolor att
anordna lotterier*

att det utbildats en praxis som försvårar verksamheten på området i stället för att underlätta och ge vidgade möjligheter till denna del av skolans arbete, som är en viktig del av samhällsarbetet över huvud taget. Vi vill ju att skolan skall vara en del av samhället – inte en del som lever för sig själv utan en integrerad del av samhället. Detta är alltså ett sätt att få till stånd ett samarbete som vi annars har svårigheter att åstadkomma – det vet Sven G. Andersson lika väl som jag.

Om jag nu inte kan få till stånd rekommendationer från lotterinämnden som omgående ändrar på detta, så är det ändå ganska lyckligt att utskottets talesman är med i lotteriutredningen. Men nog låter det illavarslande att han redan nu – trots att utredningens förslag skall framläggas 1978 – säger att det inte kommer att bli någon förändring, utan man kommer att fortsätta med den praxis som gäller sedan 1973. Meningen kan ju ändå inte vara att man inte skall pröva möjligheterna att ordna det på ett annat och bättre sätt.

När Sven G. Andersson sedan talar om en förening som skall söka tillståndet måste jag påpeka att jag hela tiden har talat om en skolklass. Skall varje skolklass behöva bilda en förening eller gå via en förening som har bildats i skolan för att över huvud taget få rätt att ordna ett lotteri som i princip går ut till föräldrar och kanske till skolan närstående människor och egentligen aldrig ställer till något trassel för någon människa? Det kan inte vara meningen att man plötsligt skall behöva bilda föreningar i klasserna!

Praxis försvårar alltså i stället för att underlätta. När utskottets fördragande dessutom anför att polisen tydligen i årtal i olika polisdistrikt har begått tjänstefel, måste det finnas anledning även för lotteriutredningen att ingående titta på detta. Vad skall t. ex. den polis i Sunne tänka som i tio år i rad har beviljat tillstånd och som i den artikel som jag tidigare har nämnt förklarar att man av någon anledning hittills har beviljat tillstånd men tyvärr måste ändra uppfattning just i år? Så kan det inte få fortsätta.

Jag begär alltså att lotteriutredningen kommer med ett bättre förslag på denna punkt.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Åke Gillström säger att han har anordnat lotteri ett tiotal år utan att någonting hänt. Det gäller väl lotteri anordnat enligt bestämmelserna i 3 § lotteriförordningen, där det sägs att polismyndigheten kan ge tillstånd om insatserna uppgår till högst 30 000 kr. Om insatserna överstiger 30 000 kr. skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen.

Sedan lotterinämnden tillsattes för tre år sedan har den givit ut anvisningar till samtliga myndigheter som har med lotteritillstånd att göra. Man har på så sätt fått en enhetlig praxis över hela landet, och Åke Gillström vill väl inte bestrida värdet av det. Konkurrensen på lotterimarknaden är enorm. När ställning skall tas till om ett nytt lotteri får anordnas måste det ske med hänsyn till den lotterilag vi har. Jag

hävdar fortfarande att de bestämmelser som tillkommit har varit nyttiga för att få en sanering.

Jag kan förstå att Åke Gillström reagerar mot att vissa skolklasser eller målsmän som vill anordna lotterier för att ungdomarna skall komma ut och resa blir nekade tillstånd. Den nuvarande regeringen anser emellertid i likhet med den tidigare regeringen att den praxis som har utbildats bör ligga till grund för lotterinämndens beslut. Varken den tidigare eller den nuvarande regeringen har vid överklaganden bifallit några framställningar om anordnande av skollotteri – det har varit några överklaganden ända upp till regeringen.

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill då direkt fråga Sven G. Andersson om han anser att den praxis som har utvecklats på detta område är så riktig att den också bör läggas som förslag av lotteritutredningen. Jag läser direkt ur artikeln om den klass som det gäller den här gången – detta är bara en enda av de klasser som råkar ut för sådant här:

”Myndigheterna hävdar att det är kommunens sak att anslå medel. Men med kommunens 55 kronor per elev kommer barnen i S:a Borjeby knappt till Karlstad fram och tillbaka.” – Och det var liksom inte avsikten, då man skulle till Gotland.

Då säger polismästaren – det kan vara egalt vad han heter:

”Jag skulle väldigt gärna ge barnen och deras fröken tillstånd, om jag bara kunde. I flera år har vi blundat, det ska erkännas, och gett tillstånd trots att det enligt lagen inte varit tillåtet. Men nu kan jag tyvärr inte längre. Jag hoppas att de ekonomiska problemen ska kunna lösas på något annat sätt.”

På vilket annat sätt blir det? Vi vet ju att de kommunala medlen inte räcker, och då måste det bli så att målsmännen rycker in och betalar. Det innebär att barnen kommer att drabbas ojämnt. Vissa föräldrar kan utan vidare satsa hur mycket pengar som helst på sina barns resor härs och tvärs i landet och även i utlandet, medan andra inte har någon möjlighet alls att låta barnen åka någonstans.

Jag tycker att detta är ganska otillfredsställande, särskilt mot bakgrunden av att man vet att ett samarbete mellan föräldrar, elever och lärare kan ge de resurser som saknas i sådana här fall, vilket jag anser vara den viktiga delen av denna fråga.

Jag tycker att Sven G. Andersson har stirrat sig blind på den del som eventuellt kan innebära en konkurrens gentemot andra som behöver anordna lotterier. Vad det här gäller är en speciell typ av lotterier, och det rör sig nästan aldrig om mer pengar än 3 000 kr. Därför borde man se något annorlunda på denna fråga och ta reda på hur den här typen av lotterier fungerar – jag tror att inte ens lotteritutredningen vet hur de fungerar.

Onsdagen den
23 november 1977

*Hushållning med
naturresurserna*

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Eftersom Åke Gillström citerar skall också jag göra det. Jag vill citera från en av de hearings vi har haft med olika polismyndigheter här i landet om antalet lotterier av den omfattning som Åke Gillström här pläderar för. Föredraganden från polismyndigheten i Göteborg säger:

”I Göteborg förekommer årligen cirka 2 400 lotteriärenden hos polismyndigheten. Detta sysselsätter tre handläggartjänster. Den detaljreglering, som tillståndsmyndigheten enligt praxis måste gå in på, är mycket besvärlig och förorsakar problem och tidsspillan för personalen. Till följd av bl. a. nämnda brister i lagstiftningen kan arbetsledare och beslutande inte ge klara och enkla generella direktiv för handläggningen ---.”

Vi har således varit tvungna att få fram dessa klara direktiv. Det har visat sig att vi har tiotusentals ansökningar gällande den typ av lotterier som Åke Gillström här pläderar för, och det innebär att det blir en oerhörd konkurrens om de lotterier som enligt lagstiftningen skall få äga rum. Det är detta som har gjort att vi tidigare här i riksdagen varit väldigt restriktiva när det gäller att släppa in andra typer av lotterier, t. ex. sådana som man vill anordna inom vissa politiska partier som inte har representation i riksdagen eller på det regionala planet.

Vad det här gäller är en bedömningsfråga, och jag förstår naturligtvis att Åke Gillström tycker att det är besvärande att man inte kan ge tillstånd till skolor att ordna lotterier för skolresor. Men det gäller inte bara skolor i det här avseendet, utan det gäller samtliga sökande som inte har bakom sig en förening, som kan redovisa stadgar och verksamhetsberättelse, och som inte uppfyller de krav som lotteriförordningen i övrigt ställer.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Hushållning med naturresurserna

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:13 med anledning av motion om hushållning med naturresurserna.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Det är nu snart ett år sedan vi skrev den motion om hushållning med naturresurserna som i dag behandlas här i kammaren. Trenden att världens resurser förbrukas i en allt snabbare takt håller i sig och t. o. m. ökar.

Det finns bedömningar som gör gällande att varje människa på jorden vid sekelskiftet kommer att förbruka fyra gånger så mycket resurser som i dag. Befolkningen beräknas öka från 4 miljarder till 7 miljarder fram till sekelskiftet. Men resurstrycket ökar på det sättet inte i förhållandet

4 till 7, utan från 4 till 7 x 4, dvs. 28. Det innebär ett sju gånger så högt tryck som i dag på resurserna.

Även om denna bedömning skulle vara överdriven, vilket jag hoppas, så visar den med stor tydlighet att vi inte kan fortsätta som vi gör. Samtidigt är det emellertid viktigt att konstatera att medvetandet om resurs- och miljöproblemen hos den breda allmänheten ökar.

Utskottet föreslår kammaren att avslå vår motion med hänvisning bl. a. till en rad utredningar, som arbetar med dessa frågor. Av utskottets skrivning framgår emellertid att utskottet i stort delar vår uppfattning. Utskottet skriver att de frågor om olika vägar att åstadkomma en bättre balans vid utnyttjandet av Sveriges och världens totala råvarutillgångar, som vi tar upp, otvivelaktigt är väsentliga. Jag vill här i dag endast kort beröra några av de frågor som tas upp i motionen.

I ett ekonomiskt läge som det vi f. n. upplever är det naturligt att man från ekonomisk utgångspunkt och med tanke på sysselsättningen har anledning att stimulera produktionen. Man talar om produktutveckling och effektivare marknadsföring såsom nödvändiga åtgärder för att näringslivet skall kunna överleva. Detta är naturligtvis riktigt, men det är också av utomordentligt stor betydelse att man inte bara ser till volymen utan också till innehållet i produktionen. Vi har all anledning, när vi nu gör satsningar i näringslivet, att se till att de görs på en närande produktion, en produktion som skapar resurser. Investeringar för att spara energi i byggnader eller för att bygga ut alternativa, förnyelsebara energikällor är exempel på detta. Tyvärr är mycken produktion inte av det här slaget, utan tär i stället på våra resurser. På dessa områden måste vi ålägga oss själva en stor restriktivitet.

En av de viktigaste förutsättningarna för att kunna minska den tärande och öka den närande verksamheten i näringslivet är att man påverkar människornas attityder och konsumtionsmönster. För detta krävs betydande informationsinsatser från olika håll. Samhället med sina organ, såsom konsumentverket, liksom de stora folkrörelserna har här det största ansvaret. Den studiecirkelverksamhet i energifrågor som beviljas ett särskilt ekonomiskt stöd måste ses som ett led i denna verksamhet och bör under kommande år kunna byggas ut för att omfatta hela resurs- och miljöområdet.

I motionen säger vi att även om mycket stora resurser ställs till förfogande för information om hushållning, så är dessa ändå små i förhållande till den ständigt pågående kampanjen för konsumtion som bedrivs genom olika former av reklam. Detta förhållande understrykes genom utskottets redovisning av konsumentverkets verksamhet. Utskottet skriver här att näringslivets samlade reklamkostnader per år uppgår till ca 3 miljarder kronor. Konsumentverkets nettokostnader är endast ca 3 milj. kr., dvs. ungefär en promille av den partsbundna informationen. De medel, 1,6 milj. kr., som anslagits till studiecirkelverksamheten i energifrågor, ter sig även i denna jämförelse förhållandevis blygsamma.

I motionen föreslås att konsumentverket skall inrikta sitt program All-

Onsdagen den
23 november 1977

*Hushållning med
naturresurserna*

män information på en hushållande konsumtion. En sådan förändring anser inte utskottet motiverad. Jag vill i det sammanhanget framhålla att jag inte upplever vårt förslag som krav på förändring, utan som en utveckling av den verksamhet som f. n. förekommer och som skall skapa förutsättningar för – som det heter – en rationellare energianvändning i hushållen.

Utskottet hänvisar i sitt betänkande till en rad utredningar som arbetar inom resursområdet. Man erinrar också om att jordbruksministern aviserat att en utredning på miljö- och naturresursområdet skall tillsättas. Det är min förhoppning att särskilt denna utredning på ett fördomsfritt sätt skall ta itu med dessa för vår framtid så viktiga frågor.

Herr talman! Med tanke på det arbete som f. n. pågår och som är aviserat från regeringen avstår jag från att ställa något yrkande.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Det är riktigt som motionären säger att utskottet i stort sett delar motionärernas uppfattning. Om man motionerar i detta ämne, tar man ett steg i rätt riktning. Det förekommer givetvis en mängd reklam för en onödig resursförbrukning, samtidigt som det görs reklam för att man skall spara och undvika onödig förbrukning.

Med hänvisning till de understrykanden som vi har gjort i utskottet om att jordbruksministern kommer att tillsätta en utredning på detta område och att konsumentverket kommer att vara mer aktivt tycker jag att motionärernas krav i stort sett är tillgodosedda.

Det har sagts att ett av president Jimmy Carters värsta bekymmer är att försöka övertyga amerikanska folket om att oljan inte kommer att räcka hur länge som helst och i varje fall inte kommer att bli så flödande som allmänheten tror. Men allmänheten i Amerika litar inte på tjänstemän och politiker utan tror att det nuvarande tillståndet kommer att vara.

Detta är betydelsefulla uppgifter. Jag tror att både motionärerna och utskottet har uttalat sig i samma riktning, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, m. m.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1977/78:6 med anledning av motioner om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:228 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen om förslag till ändring av förtroendemannalagen, innebärande

1. att lagen även skulle omfatta politisk verksamhet,
2. att fackföreningen blev suverän att själv avgöra vilken verksamhet som skulle bedrivas på betald arbetstid,
3. att endast fackförening hade att avgöra vilken tid som behövdes för att fullgöra förtroendeuppdraget,
4. att ersättning till facklig förtroendeman för det fackliga arbetet utom ordinarie arbetstid skulle utgå oavsett om arbetsköparen var orsak till detta eller ej,
5. att ersättning för resor som förtroendemannen behövde göra för att fullgöra sitt uppdrag skulle betalas av arbetsköparen,
6. att traktamente till förtroendemannen skulle betalas när denne hade att fordra detta i enlighet med det avtal han lydde under,
7. att inget skadestånd skulle kunna ådömas förtroendemannen eller den fackliga organisationen för eventuell feltolkning av lagen.

1976/77:889 av Tommy Franzén m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen om förslag till lagstiftning i syfte att garantera de forskare de arbetande och deras fackliga organisationer önskade engagera för forskningsarbete tillträde till arbetsplatserna (yrkandet 2) och

1976/77:892 av Birgitta Hambræus m. fl. (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande i lag garanterad tillträdesrätt till arbetsplatser för forskare att motionen 1976/77:889, yrkandet 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
2. beträffande omarbetning av lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:228,
3. beträffande forskares tillgång till nödvändiga data vid undersökning av kemiska hälsorisker i arbetsmiljön att motionen 1976/77:892 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen,
m. m.*

Onsdagen den
23 november 1977

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen,
m. m.*

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Utskottet avvisar i detta betänkande motionen 228 och motionen 889, yrkande 2, som gäller förtroendemannalagen och dess innehåll. I motionen 228 vill vi från vpk vidga lagens innehåll från det begränsade innehållet i dag att bara gälla frågor mellan arbetsgivaren direkt och fackföreningen till att också gälla politisk verksamhet. Fackföreningen skall bestämma tidsåtgången, och ersättningen till facklig förtroendeman skall regleras på ett riktigt sätt, så att även den som har oregelbunden arbetstid, t. ex. skiftarbete, och är förtroendeman skall kunna få rimlig ersättning. Förtroendeman, som bryter mot den snäva inriktning lagen har, skall inte kunna dömas till skadestånd.

Vi anser att dessa frågor är lika aktuella i dag som i januari, när vi motionerade, trots att arbetsrättskommittén har haft i uppdrag att se på förtroendemannalagen. Kommittén har inte särskilt berört dessa frågor, och jag yrkar därför bifall till motionen 228. Den är lika angelägen i dag.

I motionen 889, yrkande 2, kräver vi att en fackförening, som vill ha forskare på sin arbetsplats, skall kunna engagera dem för forskningsarbete och att forskarna skall garanteras tillträde till arbetsplatsen. Ett liknande yrkande pläderade Tommy Franzén utförligt för i arbetsmiljödebatten för en vecka sedan. Han påvisade det stora behovet av forskning på arbetsplatserna. I dag råder som bekant arbetsköparnas diktatur när det gäller forskning. De bedriver forskningen. Den partsforskning som det egentligen är fråga om förekommer inte mer än i de frågor där arbetsköparen godkänner den. I flera fall vet vi att forskare har blivit avvisade från arbetsplatser.

Den nya arbetsrättskommittén har kommit med ett förslag i detta avseende. Men efter att ha studerat förslaget anser vi redan nu att det är ihålligt. Det stipulerar vissa villkor. Endast central facklig organisation skall kunna ge tillåtelse till forskning, en formulering som gör att man verkligen funderar på om lagstiftarna vill sätta något förmynderskap över lokala fackliga organisationer och avdelningar. Är det inte en ren eftergift åt arbetsköparna? Jävsregler finns också.

Eftersom forskning är en angelägen partsåtgärd står vårt krav kvar att det skall finnas en lagstadgad rätt för fackförening att engagera forskare på arbetsplatserna. Jag yrkar därför bifall även till motionen 889, yrkande 2.

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 6 behandlas bl. a. motionerna nr 228 och 889, som Lars-Ove Hagberg har yrkat bifall till. De yrkanden som finns i dessa motioner har till viss del tidigare behandlats i riksdagen och innebär förslag till ändringar i lagen om facklig förtroendemannas ställning. Sedan motionerna inlämnades har vissa förutsättningar förändrats i och med att den nya arbetsrättskommittén har överlämnat sitt förslag till regeringen, vilket ju innebär förslag till en

helt ny lag om fackliga förtroendemän. Den nuvarande lagen om fackliga förtroendemän har varit i kraft sedan den 1 juli 1974 och har haft en stor uppgift att fylla.

De i motion nr 228 aktualiserade kraven på förändringar i förtroendemannalagen har i viss utsträckning tagits upp av den nya arbetsrättskommittén. Sålunda har kommittén föreslagit en utvidgning av förtroendemännens möjligheter att utföra fackligt arbete på betald arbetstid, rätt till ersättning för övertidsarbete samt reseersättning och traktamente. Dessa förslag ligger, som utskottet ser det, i linje med de synpunkter som framförts i motionen.

När det gäller frågan om politisk verksamhet är utskottet av den uppfattningen att lagstiftning på det området inte bör komma till stånd. Det skulle säkerligen medföra många svår bemästrade avvägningar, och därför pekar utskottet på de möjligheter som redan finns, nämligen att teckna kollektivavtal. Därmed skulle man vidga den fackliga verksamheten till att även omfatta politisk verksamhet.

Vad beträffar den tid som den facklige förtroendemannen har rätt att avsätta för fackliga uppdrag finns i lagen angivet att denna tid skall stå i rimlig proportion till förhållandena på den egna arbetsplatsen. Är inte den fackliga organisationen tillfredsställd med denna tid, har man ju tolkningsföreträdare intill dess att tvisten slutligen har prövats av arbetsdomstolen.

Det sista kravet i motion nr 228 tar upp frågan om skadestånd skall kunna ådömas förtroendemannen eller den fackliga organisationen för eventuell feluttolkning av lagen. Lars-Ove Hagberg tyckte att lagen har ett alldeles för snävt innehåll härvidlag, men man får inte glömma bort i sammanhanget att det här endast är fråga om missbruk, dvs. när en facklig organisation av uppsåt eller grov oaktsamhet har föranlett att lagen fått en felaktig tillämpning. Det är ju endast i dessa fall som den fackliga organisationen kan dömas till skadestånd. Inte i något fall kan den enskilde förtroendemannen bli skadeståndsskyldig, såvida han inte har handlat i strid med den egna organisationens beslut.

I betänkandet behandlas, som jag nämnde inledningsvis, också motion nr 889 av Tommy Franzén m. fl., som har aktualiserat frågan om rätt till tillträde till arbetsplatserna för forskare.

Som Lars-Ove Hagberg nämnde har denna fråga också aktualiserats av arbetsrättskommittén, som i sitt förslag har sagt att man under vissa angivna villkor skall ha denna rätt. De villkoren är bl. a. att forskningen stöds av en central arbetstagarorganisation. Initiativet till denna forskning kan självfallet tas av den lokala fackklubben. Det betraktar jag inte som något förmynderskap. Dessutom kan självfallet forskaren själv ta initiativ. Men också då skall den centrala arbetstagarorganisationen ställa sig bakom projektet.

Arbetsrättskommitténs förslag är nu ute på remiss och regeringsförslag kommer alltså till riksdagen för behandling. Utskottsmajoriteten anser det därför inte finnas någon anledning för riksdagen att i dagens läge

Onsdagen den
23 november 1977

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen,
m. m.*

ta initiativ i denna fråga och inte heller när det gäller de krav som framförts i motionen 228.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 6 i dess helhet.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Bara några korta kommentarer.

Vad först angår frågan om huruvida politisk verksamhet skall få förekomma i den fackliga organisationen eller inte så var det förtroendemannalagen som stipulerade att man inte skulle få ägna sig åt politisk verksamhet, när man utnyttjade förtroendemannalagens bestämmelser. Då är det helt felaktigt att säga att vi behöver lagstifta om att ha politisk verksamhet i den fackliga organisationen. I stället är det ju då fråga om att ta bort ett förbud som redan finns. Då blir ju politiska frågor inblandade i den fackliga organisationens verksamhet. Det är svårt att skilja på facklig och politisk verksamhet, och det förbud som nu finns skall förhindra att skadestandsregeln blir aktuell i vissa fall. Arbetsköparen kan trycka på den fackliga organisationen och säga t. ex. att den fråga som ni här har aktualiserat är sannerligen inte något som direkt berörs mellan oss två parter. Där har alltså faktiskt lagstiftningen bestämt att den politiska verksamheten skall hållas utanför.

Vad sedan gäller forskningen på arbetsplatserna är jag också litet funderad, när man så helhjärtat säger att det är den centrala fackliga organisationen som godkänner vilken forskning som skall bedrivas. Jag tycker att det skall vara en grundläggande demokratisk rättighet att kunna forska om förhållandena på våra arbetsplatser. Det måste vara utgångspunkten. Men här vill tydligen en centerpartist centralisera den fackliga verksamheten ännu mer, i stället för att uppmuntra till en decentraliserad verksamhet på alla håll så att man kan bestämma om sina egna projekt. Då kan det ju bli ett alldeles speciellt problem vad man kan eller inte kan få godkänt av den centrala fackliga organisationen. Det är en infallsvinkel som vi anser vara helt felaktig. Det finns liksom inget behov av att förhindra forskningen där genom att säga att en central facklig organisation skall lämna sitt godkännande. Därför anser vi att det förslag som den nya arbetsrättskommittén har lagt inte är till fyllest.

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Beträffande frågan om forskningen på arbetsplatserna är jag övertygad om att, om det framförs berättigade krav från de lokala fackliga klubbarna, så kommer också de centrala arbetstagarorganisationerna att ställa sig bakom de kraven. Och om enskilda forskare anser det nödvändigt att forska på en viss arbetsplats, så är jag övertygad om att man även då kommer att få gehör för ett sådant krav och att den centrala arbetstagarorganisationen ställer sig bakom det kravet. Jag kan inte uppfatta detta som något förmynderskap, om man tänker sig den ordningen. Men, som sagt, de här frågorna skall remissbehandlas och

de återkommer så småningom på ett eller annat sätt till riksdagen för behandling.

När det gäller frågan om politisk verksamhet på arbetsplatserna har den tidigare behandlats i samband med att riksdagen fattade beslut om medbestämmandelagen. Även vid det tillfället fanns det delade meningar i riksdagen, och de kvarstår fortfarande. De fackliga organisationerna har onckligen i dag genom medbestämmandelagen möjligheter att teckna kollektivavtal som berättigar till politisk verksamhet. I de förhandlingar som f. n. pågår mellan arbetsmarknadens parter kan tänkas att även den politiska verksamheten är med. Jag tror att det finns förutsättningar för att lösa även den här biten. Jag håller med Lars-Ove Hagberg om att det i många fall kan vara svårt att göra gränsdragning mellan facklig och politisk verksamhet, men genom en sådan här lösning är jag övertygad om att man kommer till rätta med de problemen.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Frågan om vad som är berättigade forskningsobjekt på arbetsplatsen har ju den nya arbetsrättskommittén överlämnat för avgörande till den centrala fackliga organisationen. Det skall inte råda några delade meningar mellan lokal och central organisation i det här fallet. Men om det gör det har faktiskt lagförslaget lagt ansvaret på den centrala organisationen. Jag tycker att det är en begränsning i utbudet att få forska på arbetsplatserna och det är väldigt olyckligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 889 av Tommy Franzén m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 889 av Tommy Franzén m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 12

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Facklig förtroende-
mans ställning på
arbetsplatsen,
m. m.*

Onsdagen den
23 november 1977

Anställningsskydd,
m. m.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 228 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 6 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 228 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279

Nej - 12

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Anställningsskydd, m. m.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1977/78:8 med anledning av motioner om anställningsskydd, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna
beträffande uppsägning och avskedande m. m.

1976/77:891 av Karl Hallgren m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade

a. att deltagande i arbetskonflikt oavsett sådan var lag- eller avtalsstridig aldrig kunde utgöra saklig grund för uppsägning eller avsked,

b. att samarbetssvårigheter med arbetsgivaren eller med arbetskamrater, olovlig bortovaro, ordervägran, olämpligt uppträdande etc. endast i utomordenligt sällsynta fall kunde läggas till grund för uppsägning,

2. att riksdagen beslutade hemställa hos regeringen att snarast framlägga förslag om ändring i statstjänstemannalagen enligt det i motionen framförda ändringsförslaget,

3. att riksdagen med bifall till motionen beslutade om ändringar i lagen om anställningsskydd (1974:12) 1, 3, 5, 10, 11, 13, 20, 21, 32, 38 och 39 §§ enligt motionärernas förslag, innebärande beträffande 21 § att lön skulle utgå för hela permitteringstiden,

beträffande anställningsskydd för långtidssjuka, m. m.

1976/77:226 av Eric Marcusson m. fl. (s), vari bl. a. yrkats att riksdagen

skulle anta av motionärerna föreslagna ändringar i 33 § lagen om anställningsskydd, innebärande att däri angiven åldersgräns 67 år sänktes till 65 år.

1976/77:543 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet) 16) hemställt att riksdagen begärde att regeringen snarast lade fram förslag till förbättrat anställningsskydd för långtidssjuka,

beträffande anställningsskydd för ålderspensionärer m. m.

1976/77:224 av Per Gahrton (fp), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde förslag till lag som tillförsäkrade alla fullt anställningsskydd och rätt att kvarstå i arbetet till fyllda 70 år,

beträffande tidsbegränsade anställningar

1976/77:164 av Joakim Ollén (m),

1976/77:542 av Gunnar Oskarson m. fl. (m) och

beträffande förhandsbesked i uppsägningsärenden

1976/77:886 av Fritz Börjesson m. fl. (c, m).

Utskottet hemställde

1. beträffande omedelbara ändringar i lagen om anställningsskydd att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:891,

2. beträffande anställningsskydd för sjukbidragsberättigade att motionerna 1976/77:226, i motsvarande del, och 1976/77:543, yrkandet 16, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

3. beträffande anställningsskyddet för ålderspensionärer att riksdagen skulle dels avslå motionen 1976/77:226 i denna del, dels med anledning av motionen 1976/77:224 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför,

4. beträffande effekterna av anställningsskyddslagen för nytilträdande på arbetsmarknaden m. m. att motionerna 1976/77:164 och 1976/77:542 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

5. beträffande statlig nämnd för förhandsbesked i uppsägningsärenden att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:886.

Reservation hade beträffande anställningstryggheten för nytilträdande på arbetsmarknaden och långtidssjuka avgivits av Bengt Fagerlund, Birger Nilsson, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Frida Berglund och Anna-Greta Leijon (samtliga s), som ansett att utskottet under 2 och 4 bort hemställa

2. beträffande anställningsskydd för sjukbidragsberättigade att riksdagen med anledning av motionerna 1976/77:226, i motsvarande del, och 1976/77:543, yrkandet 16, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför,

4. beträffande effekterna av anställningsskyddslagen för nytilträdande på arbetsmarknaden m. m. att riksdagen med avslag på motionerna

1976/77:164 och 1976/77:542 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Vi hade här i kammaren för ungefär 14 dagar sedan en interpellationsdebatt med arbetsmarknadsministern om hans direktiv till utredningen om anställningsskyddslagstiftningen. Jag poängterade då – och jag vill gärna göra det nu också – att vi socialdemokrater i och för sig inte är emot att man noga följer de här lagarna och gör en översyn av dem. Tvärtom är det ju så att vi själva har bedrivit ett sådant översynsarbete och även gjort förändringar i de här lagarna. Men det vi vänder oss emot är den del av utredningen som öppnar möjligheter för en förändring av lagens regler om avtal om anställning för viss tid och om avtalens tillämpning. Låt mig erinra om de bestämmelser som gäller.

Enligt lagen kan avtal om anställning för viss tid, viss säsong eller visst arbete träffas om det är nödvändigt med hänsyn till arbetsuppgifternas speciella art. Dessutom får avtal om anställning för viss tid träffas om det gäller praktikarbete eller vikariat.

Själva lagtexten innehåller ingenting om provanställning. Däremot kan parterna på arbetsmarknaden själva avtala om provanställning. Vi vet också att avtal om praktikarbete och provanställning har träffats för en stor del av arbetsmarknaden.

Men Gunnar Oskarson och andra moderater är inte nöjda med detta. Vad är det då som de egentligen vill med sin motion 1976/77:542? Vad som sägs i motionen är egentligen ingenting annat än att man vill luckra upp de anställdas skydd mot godtyckliga uppsägningar. Det är enligt lagen helt klart att uppsägningar får ske om det finns saklig grund för dem.

Men moderatmotionen föreslår att alla som är under 25 år och människor som oavsett ålder har deltagit i arbetsmarknadsutbildning skall ha, som det så vackert heter, möjlighet till ett års praktikarbete.

Vad betyder detta? Det betyder att t. ex. en människa, som har jobbat många år i ett fysiskt hårt arbete och som har blivit utsliten där så att ryggen kanske inte håller för det jobbet längre och som har fått chans till arbetsmarknadsutbildning för att få ett fysiskt lättare arbete, trots lång erfarenhet av yrkeslivet skall tvingas till en praktiktid på ett år utan att ha någon trygghet mot oskäligen uppsägning. Det betyder vidare att kvinnan, som länge har arbetat inom tekoindustrin men som fått lämna det jobbet av skäl som vi alla känner till och som omskolats till ett annat yrke, under ytterligare en lång tid skall förmenas rätten till anställningstrygghet. Det finns många sådana kvinnor i Sverige. Vad de behöver är framför allt trygghet i anställningen. De vet mer än många andra vad den ständiga oron för att mista jobbet betyder.

De människor som är under 25 år skall enligt moderatmotionen varje gång de vill byta arbete börja med ett års praktiktid.

Jag vill fråga Rolf Wirtén, som representerar den borgerliga utskotts-

majoriteten, om det är detta utskottet menar när utskottet säger i sitt betänkande att vi skall ha en rörlighet på arbetsmarknaden som är önskvärd från samhällets sida. Jag ställde frågan till arbetsmarknadsministern. Men jag fick inget svar. Jag kanske kan få ett svar i dag, för det här är en mycket viktig fråga.

Herr talman! Vi löser inte ungdomarnas problem genom att minska anställningstryggheten. Vad som behövs är i stället att vi, som föreslås i den socialdemokratiska reservationen, sätter oss ned och gör ett konstruktivt arbete, tittar på alla de praktiska, konkreta förslag som har lagts fram under denna höst från SSU, arbetsmarknadsstyrelsen och sysselsättningsutredningen och vid det rådslag som socialdemokraterna hade i början av oktober. Det är en mängd konkreta förslag som skulle kunna bidra till att hjälpa de ungdomar som i dag är arbetslösa, och de är många – 40 000. De blir inte hjälpta av de förslag som har förts fram i moderatmotionen.

Enligt Per Ahlmarks utredningsdirektiv skall frågan om lagens möjligheter till avtal om anställning för viss tid och avtalens tillämpning utredas skyndsamt. Och visst kan detta gå mycket fort. Avskriv omedelbart tanken på en uppluckring av den trygghet som lagen nu ger!

Utskottsmajoriteten kunde ha bidragit till detta – men jag kan medge att det kanske var svårt för de borgerliga ledamöterna i utskottet efter den fadäs som arbetsmarknadsministern har begått när han i sina direktiv hänvisat till denna och en annan moderatmotion innan de ens blivit behandlade i utskottet och av riksdagens kammare. De borgerliga ledamöterna blev här ställda inför ett *fait accompli* av sin egen regering!

Herr talman! Jag vill också säga några ord om de långtidssjukas anställningsskydd. Ärendet har tidigare varit uppe i riksdagen, det har behandlats av utskottet och frågor har ställts i riksdagen. Under den tid då jag var med i regeringen lovade jag att vi skulle vidta åtgärder för att försöka lösa dessa problem. Här behövs det inget långt utredningsarbete, men här har Per Ahlmark i sina direktiv inte talat om någon skyndsamhet. I utskottet säger man att den här frågan i och för sig kan utredas snabbt, *om* det är lämpligt med hänsyn till utredningens övriga arbete. Vi däremot tycker det är självklart att det äntligen blir en lösning, och vi kräver i reservationen att förslag läggs fram under våren 1978.

Herr talman! Lars Ulander, Bernt Nilsson och Sune Johansson kommer att vidareutveckla de här synpunkterna – synpunkter på utskottets skrivning och på vår reservation.

Jag vill, herr talman, till sist bara yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen till utskottets betänkande.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Vid sin behandling av vpk-motionen 891 konstaterar arbetsmarknadsutskottet att de krav som förs fram i motionen tidigare har ställts av vpk med hänvisning till tidigare riksdagsbehandling av frågor där dessa krav blivit bortröstade. Med utgångspunkt i detta föreslår

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

utskottet att samtliga vpk-krav på förbättringar i lagen om anställningsskydd även nu bör avslås.

Jag skall bara i korthet redogöra för de yrkanden på förbättringar i lagen om anställningsskydd som förs fram i motionen. Det är nämligen en mycket knapp och till stora delar också ofullständig redovisning som utskottet presenterar i sitt utlåtande.

På s. 7 i betänkandet sägs under rubriken Allmänt om lagen om anställningsskydd bl. a.:

”Lagens syfte är att förbättra skyddet för bestående anställningar för i princip alla kategorier arbetstagare.”

Vad skall då inrymmas i denna inriktning? Och vad menas med bestående anställningar? Vpk reste från början krav på att lagen åtminstone skulle omsluta alla som är i arbete med de undantag som anges i de tre första punkterna i 1 §. Jag måste ställa frågan till utskottets företrädare: Är arkivarbetare som tjänstgjort i 15 år på samma ställe att betrakta som arbetare med bestående anställning, eller är arbetare som gått på beredskapsarbete i fyra år i följd att betrakta som arbetare med bestående anställning? De som har hänvisats till skyddade verkstäder på grund av handikapp och annan utslagning från den öppna marknaden kan inte påräkna någon annan anställning. Det finns också anläggningsarbetare som automatiskt faller utanför lagen genom att de hänvisas till arbeten som utförs i AMS regi. Vi har ju ett exempel på detta i vår motion.

Sammanlagt är det tiotusentals arbetare som på grund av undantagen i 1 § punkt 4 ställts utanför lagen. Denna skara kommer säkerligen att växa, eftersom vi också i fortsättningen får räkna med ökad omfattning av beredskapsarbete-arkivarbete och allt fler utslagna som hänvisas till arbete genom arbetsvården.

Vpk-kravet att punkten 4 i 1 § skall utgå har i dag större aktualitet än när det restes första gången 1973.

I 5 § föreslår vpk en ändring i lagtexten som innebär att avtal om anställning för viss tid, viss säsong eller visst arbete endast får träffas om avtalet underställts arbetsmarknadsstyrelsen för godkännande – detta för att förhindra att lagskyddet förhandlas bort. Ett typexempel på sådana avtal där anställningsskyddet har förhandlats bort för betydande arbetarkategorier är Svenska transportarbetareförbundets avtal beträffande extra stuveriarbetare. I den uppgörelsen har skrivits in att ”hittillsvarande praxis skall gälla”. Det betyder att alla extra stuveriarbetare, även om de har arbetat i hamnen i 15 år, är anställda per timme eller per dag – eller per fartyg om man så vill. För denna arbetarkategori gäller ingen anställningstrygghet. Tryggheten för dem är precis densamma som på 1940-talet, dvs. finns det jobb i tre timmar så är anställningen tre timmar, och finns det jobb i två dagar så är anställningen två dagar. Jag är säker på att därest ett sådant avtal skulle ha underställts arbetsmarknadsstyrelsen för godkännande, så hade det inte blivit något avtal. Vi är övertygade om att möjligheten till avtal utan övervakning av arbetsmark-

nadsmyndighet kommer att missbrukas av arbetsköpare i vissa branscher. Vi har ansett arbetsmarknadsstyrelsen lämplig som tillsynsmyndighet med rätt att underkänna uppgörelser av det slag som jag här har beskrivit.

Beträffande vpk:s förslag till ändringar i 10 och 20 §§ så innebär det att facklig organisation alltid skall underrättas om uppsägning resp. avsked för att kunna ingripa i tid. Det förekommer inte sällan att en arbetare kallas upp och får meddelande om avsked eller uppsägning och därvid övertalas att inte kontakta fackföreningen. Det är inte alla gånger det föreligger saklig grund för åtgärder av det slaget. Arbetsköparen söker då undgå förhandling och eventuell rättslig prövning av ärendet. Det är alltså ett väl underbyggt krav att facket alltid får vetskap om när någon sägs upp eller avskedas.

När det gäller uppsägningsreglerna i 11 § anser vpk att dessa fått en felaktig utformning, som i första hand diskriminerar yngre arbetare. Vi kräver att uppsägningstiden skall vara lika för alla, dvs. sex månader, och att avtal inte får träffas om annat än längre uppsägningstid än sex månader. Här finns också en hel flora av uppgörelser som omsluter uppsägningstider från en vecka till fjorton dagar, en halvering av den lagstadgade uppsägningstiden, och även anställningar för viss tid där det inte gäller någon uppsägning alls. Det är på intet sätt tillfredsställande.

Vi anser heller inte att det skall finnas möjlighet att från uppsägningslönen göra avdrag för förtjänst i annat arbete eller för förtjänst som den uppsagde kunde ha förvärvat i annan anställning som han skäligen bort godta. Stadgar lagen uppsägningslön, så skall sådan enligt vår mening *utgå också under den gällande uppsägningstiden*. Därför bör 13 § i lagen om anställningsskydd utmönstras helt.

Vårt förslag till ändring av 21 § innebär att permitteringslön skall utgå omedelbart till den som blir permitterad, dvs. från första permitteringsdagen. Den bestämmelse som nu finns att man skall ha varit permitterad endera 14 dagar i en följd eller 30 dagar sammanlagt under samma kalenderår gör det möjligt att framtvunga införandet av korttidsvecka, exempelvis 30 veckor med fyra arbetsdagar i veckan under ett kalenderår. Bestämmelsen ger också möjlighet till s. k. långhelgspemitteringar utan att arbetsköparna betalar någon del av ersättningen under permitteringen. Det blir i stället samhället och lönarbetarna själva som genom arbetslöshetskassorna får stå för försörjningen vid sådana permitteringar. Ett slopande av dessa regler skulle stoppa många okynnespermitteringar. Många varsel om permitteringar skulle säkert utebli. Det här är krav som både LO och stora fackförbund rest. Vi ställer oss helt bakom dessa krav och anser att den här frågan inte på något sätt behöver utredas vidare. Denna paragraf har missbrukats så till den milda grad av arbetsköparna att det är en absolut nödvändighet att den med det snaraste ändras så som vpk föreslagit.

Det senaste flagranta fallet är en Metallklubb i Trollhättan, som tvingats in på resonemanget att införa korttidsvecka i stället för att företaget skulle permittera ett 30-tal arbetare. I "solidaritetsens" namn accepterades kort-

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

tidsvecka och en kraftig löneförsämring för alla på arbetsplatsen. På centralt håll – inom Metall – har man förkastat åtgärden och menar att införandet av korttidsvecka är att dela på fattigdomen och att det inte är den rätta vägen. Att de borgerliga, som har majoritet i utskottet, avstyrker ett sådant krav är inte att förundra sig över, men att samtliga socialdemokratiska ledamöter också ställt sig bakom avslagsyrkandet är mera förklarligt och oförståeligt. Från det hållet brukar man ju ställa sig bakom krav som kommer från den samlade fackliga rörelsen, dvs. om kraven inte är för radikala och för långtgående.

Jag skall dock ge alla som vill möjlighet att rösta för en omedelbar ändring av 21 §. Jag yrkar att det ändringsförslag som vpk framställt beträffande 21 § i lagen om anställningsskydd och som återfinns på s. 4 i utskottsbetänkandet ställs under särskild proposition. Jag yrkar också att den föreslagna ändringen träder i kraft fr. o. m. den 1 januari 1978.

Yrkandet om ändring av 32 § går ut på att också ge andra fackliga organisationer överläggningsrätt i frågor som berör eller kan komma att beröra medlem i organisationen. Det är ett rättmätigt krav att de fackliga organisationerna, som företräder en betydande del av de anställda i ett företag, också skall ha rätt att bevaka sina medlemmars intressen när det gäller att exempelvis göra upp turordning vid eventuella uppsägningar eller permitteringar på grund av uppkommen arbetsbrist och andra åtgärder, som kan bli aktuella med stöd av lagen, även om organisationen i fråga inte är kollektivavtalslutande. Det finns ju en hel del av lagens bestämmelser som är förhandlingsbara och av intresse också för andra fackliga organisationer än de som har kollektivavtal.

Vpk har också ansett att det är nödvändigt att föreslå ändringar i 38 och 39 §§, som reglerar påföljder för brott mot lagen. De skadestånd som utdöms har i många fall varit så låga, att man måste betrakta dem som rent symboliska. Enligt vår mening bör ett skadestånd för brott mot lagen vara av den storleksordningen att det är avskräckande, med andra ord, som vår nuvarande statsminister sade när vi antog lagen om medbestämmande, att "det skall svida i skinnet om man bryter mot lagen". Det bör det också göra på arbetsköparna, om de bryter mot lagen. Att betala skadestånd på 1 000 kr. till fackföreningen för att man har underlåtit att varsla om uppsägning är inte något som helst avskräckande och alldeles otillfredsställande. Vpk föreslår då att man i lagtexten för in ett minsta skadeståndsbelopp på 10 000 kr. för varje brott mot lagen.

Vi har dessutom ansett att sista stycket i 39 § helt bör utgå. Det är ytterligare en bestämmelse som diskriminerar särskilt ungdomen. Att avskeda en ung arbetare med relativt kort anställning blir så billigt för arbetsköparna, att det inte ens förorsakar ett övervägande enligt nu gällande regler. De bestämmelser som nu finns är sådana att skadeståndet inte får överstiga det antal månadslöner som motsvarar antalet påbörjade anställningsmånader. Det gäller alltså när arbetsköparen vägrar att följa domstols beslut att uppsägning eller avsked inte haft saklig grund. Sanktionerna för ett felaktigt avskedande eller en felaktig uppsägning bör

enligt vår mening vara lika oavsett ålder eller anställningstid. Som det nu är kan en ungdom som varit anställd i exempelvis fyra månader endast få skadestånd med fyra månadslöner, medan ett liknande avskedande av en äldre arbetskamrat kan kosta tre årslöner i skadestånd. Begränsningen till antalet påbörjade anställningsmånader är helt felaktig och bör därför utmönstras helt och hållet.

Vi har också på nytt tagit upp frågan om att riksdagen bör göra ett uttalande, att deltagande i strejk vare sig denna är laglig eller olaglig aldrig skall kunna läggas som saklig grund för uppsägning eller avskedande. Vi har också sagt att samarbetssvårigheter eller olovlig bortovaro – alla de uppräknings som man har gjort i förarbetena till lagen – endast under utomordentligt speciella fall får ligga till grund för uppsägning eller avsked. Jag yrkar därför bifall till de övriga lagändringsförslagen och de övriga yrkandena i motionen 891.

Till sist skall jag med några ord beröra den socialdemokratiska reservationen. Till stora delar kan vi instämma i de synpunkter som förs fram. Visst är det ett rättmätigt krav att de långtidssjuka får ett bättre anställningsskydd. Därom råder inte några delade meningar mellan oss och SAP. Vi instämmer också i att denna fråga måste lösas utan dröjsmål.

I reservationen tar man också upp LO:s krav på ändrade permitteringsbestämmelser och säger: "— det är angeläget att denna fråga snabbt klaras ut —". Men är det konsekvent handlat att då vara med och avstyrka vpk:s krav på en sådan omedelbar ändring av lagtexten i 21 § som helt stämmer överens med LO:s krav? I sak tycks vi vara överens om att det är nödvändigt att ändra denna paragraf. Men i det praktiska handlandet går SAP:s representanter emot vad LO och vi begär. Det är ju att fördröja en nödvändig förbättring av anställningsskyddet. Nu har de socialdemokratiska riksdagsledamöterna, och naturligtvis också övriga, möjlighet att ändå rösta för en omedelbar förändring av denna lagbestämmelse i och med att denna fråga kommer att ställas under särskild proposition.

Vpk instämmer också i kritiken av moderaternas försök att försämra lagen om anställningsskydd. Den är väl underbyggd och befogad. Men vi är förvånade över att man från SAP-håll helt gått förbi vpk-kraven på förbättringar – speciellt när det gäller att utmönstra eller förändra de lagbestämmelser som diskriminerar ungdomen. I sin reservation säger man: "Vad som nu krävs är ett brett och systematiskt arbete för att utveckla de samhällsinstrument som erfordras för att erbjuda ungdomen arbete, praktik och utbildning."

Då frågar jag mig: Är inte lagstiftningen ett av de samhällsinstrument som borde brukas i denna strävan? Varför går då SAP emot en ändring av 5 § som vpk föreslår? Denna ändring skulle göra det svårare för arbetsköparna att behandla ungdomen så godtyckligt som man gör i dag, vilket också har vidimerats av Anna-Greta Leijon tidigare i dag. Här träffas avtal om provanställningar på upp till sex månader – moderaterna vill ha upp till ett år. Och inte nog med det – man tillämpar s. k. rullande

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

provanställningar, dvs. när en provanställningsperiod löpt ut träffar man avtal om en ny. Dessa uppgörelser drabbar i första hand ungdomen, men även kvinnorna, som tidigare understrukits. Samma förhållande är det med uppsägningstiden. Vad är det som motiverar en väsentligt kortare uppsägningstid för dem som är under 25 år? Vi finner inga bärande skäl till att i lagen ta in en sådan bestämmelse.

Permitteringsbestämmelserna drabbar också ungdomen i första hand. Det är den sist anställda som skall permitteras om arbetsbrist uppstår, och det är i de flesta fallen ungdom som råkar ut för detta. Är det då inte riktigt, som vpk kräver och som LO också begär, att den som drabbas av arbetslöshet genom permittering skall ha ett ekonomiskt bättre skydd som arbetsköparen står för – inte som nu samhället och lönarbetarna själva?

Man måste också fråga sig varför socialdemokraterna anser att en som varit anställd en kortare tid, exempelvis ett halvår, inte skall ha samma skadeståndsbelopp om han eller hon avskedas på osaklig grund som en som varit anställd en längre tid. Brottet mot lagen är väl lika svårt när det gäller en yngre arbetare med kortare anställningstid? Är det så att de socialdemokratiska ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet anser att unga arbetare skall ha ett sämre lagskydd när det gäller anställningen än övriga? Om så inte är fallet måste jag än en gång fråga: Varför har SAP:s representanter helt blundat för de ändringsförslag som vpk har ställt och som borde ha beaktats på ett helt annat sätt?

ROLF WIRTÉN (fp):

Herr talman! De arbetsrättsliga frågorna har under senare år tilldragit sig ett stort intresse både här i riksdagen och i den allmänna debatten och naturligtvis ute på arbetsplatserna. Det är ett område där motstående intressen bryts mot varandra och ofta gör debatten inflammerad och känsloladdad. Det är också en juridiskt-tekniskt svår debatt där det är lätt att medvetet eller omedvetet missförstå och misstänkliggöra varandras avsikter.

Det arbetsrättsliga reformarbetet har utvecklats relativt snabbt under senare år. Flera centrala lagar har tillkommit, många förändringar i dessa lagar har också redan beslutats. Även i fortsättningen kommer vi att behöva justera och komplettera denna lagstiftning. Jag tror därför att vi måste se med en viss kyla och distans på dessa frågor så att vi lyckas göra de från saklig synpunkt riktiga avvägningarna.

En första förutsättning är då att vi kan komma överens om att låta de erfarenheter som görs ligga till grund för återkommande översynsarbeten. Därför noterar jag med intresse och tacksamhet vad Anna-Greta Leijon sade i inledningen på sitt anförande här i dag. Det visar att vi på denna punkt har samma uppfattning. Den inställningen hade också riksdagen 1973 när lagen om anställningsskydd togs. Dåvarande inrikesutskottet uttalade i det betänkande som låg till grund för riksdagsbeslutet: "Utskottet delar uppfattningen att det är angeläget att man

med uppmärksamhet följer konsekvenserna av den föreslagna lagstiftningen. --- Sedan en tid gått och man fått erfarenhet av verkningarna av lagstiftningen kan det finnas skäl att pröva om lagarna bör effektiviseras i något hänseende.”

Liknande uttalanden har också gjorts senare. Jag kan exempelvis hänvisa till inrikesutskottets betänkande 1975/76:17, avgivet så sent som i november 1975. Det har förutsatts att arbetsmarknadsdepartementet samlar in erfarenheterna och aktualiserar förändringar när man finner tiden lämplig.

Lagen om anställningsskydd har nu varit i tillämpning i snart tre och ett halvt år och föregångaren, äldrelagen, har faktiskt sex och ett halvt år på nacken. Under den tiden har flera frågor i lagen tagits upp till diskussion. Motioner med förslag i olika riktningar har väckts här i riksdagen och framställningar från arbetsmarknadens parter har ingivits till arbetsmarknadsdepartementet.

Detta sammantaget har motiverat att arbetsmarknadsminister Ahlmark beslutat tillsätta en kommitté med uppgift att göra en översyn av anställningsskyddslagen. Det är ett konsekvent handlande, och det finns inget upphetsande i det. Det är därför något överraskande att oppositionen, i varje fall tidvis, blåser i stridsluren i det här sammanhanget.

Nå, säger kanske någon, titta på direktiven, så får du se. Låt oss göra det! Arbetsmarknadsministern startar med att säga:

”Lagen om anställningsskydd utgör en viktig länk i reformarbetet på arbetsrättens område. Sedan lagen trädde i kraft den 1 juli 1974 har den – tillsammans med kraftfulla insatser inom arbetsmarknadspolitiken – bidragit till att hålla nere antalet uppsägningar och permitteringar under den sönaste lågkonjunkturen. Flera domar i arbetsdomstolen vittnar också om lagens betydelse som skydd mot obefogade uppsägningar eller avskedanden. De anställdas befogade krav på trygghet i anställningen ifrågasätts inte i dag i det svenska samhället.”

Arbetsmarknadsministern redovisar således en klart positiv hållning till lagen som sådan.

Den tvivlande frågaren kan då fortsätta: Men hur är det då med de konkreta utredningsuppdragen? Hur har de formulerats? Hur har det blivit med exempelvis de omdiskuterade provanställningarna?

I direktiven uppmanas kommittén att titta på den sistnämnda frågan. När frågan kartlagts och analyserats är det tid för kommittén att dra slutsatserna. Visar det sig då, säger direktiven, ”att anställningsskyddslagens regler om möjligheten att träffa kollektivavtal om provanställning eller tidsbegränsad anställning och tillämpningen av kollektivavtalen inte har fungerat på ett tillfredsställande sätt bör kommittén överväga sådana jämkningar i lagstiftningen att den medger en rörlighet inom arbetslivet som är önskvärd från samhällets sida utan att dess syfte förändras”.

Med detta citat tycker jag att jag har besvarat också Anna-Greta Leijons fråga för en stund sedan, om syftet med utredningsarbetet på den här punkten. Citatet anger klart utgångspunkten för kommitténs arbete i

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

den här frågan, och det finns enligt min mening inte något att invända emot den uppläggningsen. Om vi med bevarad trygghet för de redan anställda kan underlätta för ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden, skall naturligtvis de möjligheterna prövas.

Herr talman! När nu arbetsmarknadsutskottet med anledning av sju motioner som berör lagen om anställningsskydd har diskuterat de här frågorna, är det inte överraskande att utskottet har slutit upp bakom arbetsmarknadsministern och de direktiv han lämnat till utredningsarbetet. Det är helt följdriktigt i förhållande till vad som sades från utskottet 1973 och vad som sades från ett helt enligt utskottet så sent som den 25 november 1975. Det är mer överraskande att den socialdemokratiska oppositionen intar en annan hållning i frågan i dag.

Utskottsmajoriteten har liksom arbetsmarknadsministern en positiv grundinställning till lagen om anställningsskydd. Vi säger i en nyckelmening i betänkandet: "Enligt utskottets uppfattning har trygghetslagstiftningen inneburit en viktig landvinning i svenskt arbetsliv som statsmakterna bör slå vakt om." Utskottet noterar emellertid att åtskilligt har hänt, som gör att man bör pröva om inte lagstiftningen mot bakgrund av vunna erfarenheter kan förbättras i skilda hänseenden.

Utskottet markerar särskilt några frågor som skall prövas i den beslutade kommittén. Dit hör utformningen av anställningsskyddet för vissa långtidssjuka. Det är ett yrkande som också återfinns i den socialdemokratiska partimotionen. Nu vill inte socialdemokraterna låta utredningen förbereda denna fråga, utan begär förslag direkt till riksdagen från regeringen. Vi menar att det är rimligt att utredningen får uppdraget, och vi påpekar att arbetet skall ske snabbt. I sammanhanget bör också noteras att det här motionsförslaget behandlats tidigare, och att den dåvarande socialdemokratiska regeringen inte gjorde något åt saken. Men nu skall som sagt frågan snabbutredas.

Vpk har i sin partimotion en lång rad ändringsförslag, som herr Hallgren utförligt har redovisat i sitt anförande. Också dessa vill man få genomförda omedelbart. Som herr Hallgren påpekar är det inte några nyheter, utan vpk har motionerat om i stort sett samma frågor alltsedan 1973 då lagen togs. Förslagen har alltid tillbakavisats av riksdagen. Mot bakgrund av att lagen nu skall ses över och utredningsarbetet just skall starta är det naturligtvis helt omotiverat att göra några punktjusteringar i förväg. Därtill kommer att det finns sakligt tunga invändningar mot så gott som alla vpk-förslagen.

Får jag bara som ett exempel hänvisa till den direkta fråga som Karl Hallgren ställde till mig om arkivarbetare som hade lång tjänstgöring bakom sig. Jag vill för det första fästa Karl Hallgrens uppmärksamhet på att den frågan liksom musikerhjälpen ligger hos sysselsättningsutredningen och att därför hela frågekomplexet är under prövning. För det andra vill jag påpeka att anledningen till att beredskapsarbetare och arkivarbetare inte går in under lagen om anställningsskydd är att avsikten är att sådana arbetare skall överföras till öppna marknaden. Arkivarbetare

som ej lyckas få anställning på den öppna marknaden får efter en tid personliga tjänster och omfattas då av lagen om anställningsskydd.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka avslag på vpk-motionen.

En fråga som kanske ligger litet i utkanten av det som den här översynsutredningen har att syssla med tas upp i Per Gahrtons motion angående anställningsskyddet för ålderspensionärer. Med den arbetsbrist vi upplever f. n. visar det sig vara svårt för de personer som så vill att pensionera sig senare än vid 65 års ålder. Den rörlighet i pensionssystemet som riksdagen har beslutat om visar sig således svår att realisera vad gäller denna senareläggning av pensioneringen. Per Gahrton ifrågasätter nu om inte alla arbetstagare bör tillförsäkras lagfäst anställningsskydd till fyllda 70 år och rätt att kvarstå i arbetet till samma ålder. Vi tycker i utskottet – och där är vi eniga – att denna fråga bör undersökas i lämpligt sammanhang, och vi vill att riksdagen skall ge regeringen detta till känna. Prövningen kan mycket väl ske i den nu diskuterade kommittén.

Så ytterligare några ord om effekterna av lagen om anställningsskydd för nytillträdande på arbetsmarknaden. Bakgrunden är väl känd. Den s. k. Åmanutredningen innebar att det skulle finnas vissa möjligheter att anställa en arbets sökande på prov för begränsad tid. I propositionen från 1973 står det också klart: "— det är en synpunkt som utan tvekan har visst fog för sig. Kanske särskilt när det gäller ungdom men också i fråga om annan arbetskraft, t. ex. handikappade och äldre, finns det utan tvivel behov av att genom provanställning få klarhet om den arbets sökande kan klara de med anställningen förenade arbetsuppgifterna utan att arbetsgivaren under prövotiden blir bunden av långa uppsägningstider." Det var vad den socialdemokratiska regeringen skrev 1973.

Nu valde den förre arbetsmarknadsministern en annan väg, nämligen att de avtalslutande parterna skulle träffa kollektivavtal om sådana här anställningsformer.

Utskott och riksdag godtog denna lösning men med den notering som jag tidigare har hänvisat till om uppföljning och eventuell omprövning. Utvecklingen har bekräftat att det finns behov av möjligheter till provanställning. Det visar bl. a. det antal kollektivavtal som har slutits efter lagens tillkomst. Svagheten med dessa avtal är, som utskottet påpekar, att betydliga delar av arbetsmarknaden inte omfattas av kollektivavtal och därmed utesluts från möjligheten till provanställningar. Det gäller främst företag med ett fåtal anställda, och de företag som på så sätt ställs vid sidan är inte så få. Uppgifterna varierar mellan 80 000 och 100 000 arbetsplatser. Att helt utesluta denna sektor från möjligheten till provanställning kan inte vara riktigt.

Utskottet påpekar vidare att erfarenheterna visar att det finns behov att på olika sätt stimulera företagen att anställa ungdomar för att ge dem arbetslivserfarenhet. Genom att i mars 1975 införa ett system med enskilt beredskapsarbete hos företag och organisationer fick man dels en ekonomisk stimulans, dels den effekten att arbetsgivaren inte blev

Onsdagen den
23 november 1977

Anställningsskydd,
m. m.

bunden att ge vederbörande fast anställning efter beredskapsarbetets slut. Lagen om anställningsskydd är ju inte tillämplig på personer som är sysselsatta i beredskapsarbete.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen visade med den åtgärden att den var öppen för olika lösningar för att möjliggöra provanställning. Låt oss nu titta på hur åtgärder av den typen har slagit och undersöka om man kan gå vidare, kanske exempelvis genom utvidgning av lagen om anställningsfrämjande åtgärder. Denna lag har socialdemokraterna ej behandlat i sin reservation.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 och avslag på reservationerna.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara kort säga beträffande de långtidssjukas situation, som Sune Johansson sedan kommer att tala mer om, att vi inom departementets ram bedrev ett översynsarbete kring dessa problem, varvid kontakter togs med parterna. Det var inte som Rolf Wirtén sade, att vi struntade i denna fråga.

Det dröjde länge innan den borgerliga regeringen tog upp frågan, men låt oss nu få ett förslag nästa vår. Låt inte frågan utredas ytterligare.

Rolf Wirtén går egentligen som katten kring het gröt runt de problem som vi har tagit upp nu och i tidigare interpellationsdebatter. Han talade om grunden för en översyn och sade bl. a. att man skall se på den omdiskuterade provanställningen. Men vilka har diskuterat den? Jo, i första hand olika arbetsgivarorganisationer och sedan moderata samlingspartiet. Moderaternas synpunkter går helt i linje med det arbetsgivarintresse som finns.

Jag vill erinra om den resolution som SAF-stämman antog för inte så länge sedan, där man klart uttalade att Åmanlagarna måste förändras för att möjliggöra nyanställningar. Man vill rucka på begreppet saklig grund. Man har i dag en möjlighet enligt lagstiftningen att säga upp människor om det finns en verklig saklig grund, och det finns ingen anledning att gå ifrån den principen.

Det gäller nu inte bara dessa två motioner. Även den moderate partiledaren har varit inne på att han inte längre vill ha kvar den trygghet som arbetstagarna i dag har. Han säger att det är fel på denna lag. Det finns i stort sett inga möjligheter att avskeda en person. Provanställning, utvidgade möjligheter till praktikarbete och andra former av visstidsanställning är krav som har framförts från arbetsgivarintressena. LO och TCO vill slå vakt om de regler vi har i dag. De vill inte ha någon översyn av trygghetslagstiftningen på den här punkten.

Låt mig sedan fråga Rolf Wirtén vad man från utskottets sida menar när man kommer till klämman i texten om de här motionerna: "Med hänsyn till att de frågor som har tagits upp i motionerna ingår i den nya kommitténs uppdrag saknas anledning att föreslå någon åtgärd på grund av desamma." Vad skulle utskottet ha föreslagit för åtgärd, om

den här utredningen inte kommit till? Hade utskottsmajoriteten då förslagit att alla de som är under 25 år skall ha en praktiktid på tolv månader varje gång de börjar ett nytt jobb? Hade man då kommit med förslaget att alla de, oavsett ålder, som har gått igenom arbetsmarknadsutbildning också skall ha en sådan praktiktid? Vad är det man egentligen menar med den här skrivningen?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KARL HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall också knyta an till utredningen. Den har ju inte kommit till för att förbättra lagen om anställningsskydd, från arbetsynpunkt sett. Det är snarare så att utredningen är ett resultat av de krav som framfördes i verkligt reaktionär yra på den ökända SAF-kongressen. Efter denna kongress skyndade herr Ahlmark arbetsköparna till mötes och skulle snabbutreda.

Vad var det man skulle snabbutreda? Jo, i första hand just det som moderaterna motionerar om, nämligen en försämring av 5 §, innebärande provanställningar eller praktikanställningar upp till ett års tid.

Som vi har uppfattat det skall utredningen inhämta erfarenheter. Rolf Wirtén sade att arbetsdomstolen har avkunnat flera domar som har gått arbetarna till mötes, men LO-juristerna har redovisat i ett flertal facktidningar raka motsatsen. De är förvånade över domstolens ställningstagande när det gäller avskedande i fall där man inte alls hade tänkt sig en sådan utgång. Jag vill inte instämma i att det breda register som finns för återopande av saklig grund vid uppsägning kan vara någonting att stå efter, utan det måste reduceras väsentligt.

Jag ställde en fråga till Rolf Wirtén, om en arkivarbetare som haft en anställning i 15 år är att betrakta som bestående anställd. Rolf Wirtén svarade att den frågan håller på att utredas vad beträffar arkivarbetare och musikerhjälp. Det var ett svar som man måste betrakta som goddag-yxskaft, ingenting annat.

ROLF WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, det var det inte alls, Karl Hallgren. Det var en redovisning av att den här frågan är under omprövning. Jag redovisade också varför man har behandlat arkivarbete och beredskapsarbete på det sätt som skett i nu gällande lag. Jag har verkligen redovisat utskottets syn på den fråga som Karl Hallgren har ställt.

Låt mig också på en gång dementera påståendet att arbetsmarknadsministern skyndade ut med utredningsdirektiven efter SAF-kongressen. Jag trodde att Karl Hallgren hade läst protokollet från den mycket omfattande interpellationsdebatt som ägde rum här i kammaren för bara en dryg vecka sedan, då arbetsmarknadsminister Ahlmark precis förklarade tidsföljden. Han nämnde bl. a. att LO och TCO fick direktiven

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningskydd,
m. m.*

till granskning ett par veckor före SAF-kongressen och att man under en längre tid hade förberett den här frågan. Det har inget samband med SAF-kongressen, Karl Hallgren. Låt oss en gång för alla sälla bort det argumentet ur denna debatt. Det är ett felaktigt argument, hur många gånger det än upprepas.

Sedan vill jag säga till Anna-Greta Leijon att jag inte alls har gått som katten kring het gröt – eller hur det nu var hon formulerade sig. Jag har i stället frågat vad som skall gälla för den här utredningskommittén när det gäller provanställning. Och då försökte Anna-Greta Leijon gång på gång göra gällande att det är formuleringar som hon kan finna i olika debattartiklar, i motioner och i andra framställningar. Jag tycker det är anmärkningsvärt att ett f. d. statsråd tar upp det som direktiv för utredningsarbetet. Vad som gäller måste naturligtvis vara direktiven från det ansvariga statsrådet, och dem har jag citerat tidigare. Och Anna-Greta Leijon vet mycket väl att där finns det en helt annan syn än den hon försökte göra gällande på vad som skall vara rådande i det fortsatta utredningsarbetet. I direktiven finns en klart positiv hållning till anställningstryggheten. Uttalanden av samma slag finns av arbetsmarknadsministern och av utskottsmajoriteten. Kan vi inte vara överens om den saken?

Vidare frågade Anna-Greta Leijon vad som hade hänt om vi inte hade skrivit som vi gjort i klämman, alltså att ingen åtgärd vidtas med anledning av moderatmotionerna. Ja, hittills har motioner av det här slaget behandlats i inrikesutskottet och i arbetsmarknadsutskottet, varvid utskottet sagt att vi behöver mera erfarenheter, innan beslut tas om att göra en översyn av lagen. Nu har man på departementet fått in så pass många framställningar, så många frågor har väckts kring lagens verkningar att man bedömt det vara lämpligt att göra en översyn. Därför tillsätts nu den här utredningen. Såvitt jag kan förstå är detta ett helt konsekvent handlande.

KARL HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Rolf Wirtén sade att dessa direktiv gavs långt före SAF-kongressen, och det är ju möjligt. Men här är det fråga om ett tillmötesgående av moderata krav, och jag föreställer mig att moderaterna är det parti som främst företräder storfinansen i denna kammare, närmast följt av folkpartiet och centern. Redan 1973 hade moderata samlingspartiet ett motionsyrkande med exakt samma lydelse som nu, och det upprepades sedan på olika företagsledarsammankomster. Det är ett tillmötesgående av just de krav som i dag reses från storfinansen. Det kan väl Rolf Wirtén inte sälla bort. De kraven har ni nu ställt er helt bakom. Och att Per Ahlmark sedan har skyndat till och velat göra en insats för storfinansen står väl också utom allt tvivel!

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Rolf Wirtén tog upp den fråga som jag ställde om vad som skulle ha hänt ifall vi inte hade haft denna utredning. Och Rolf Wirtén svarade att utskottet skulle ha skrivit så som det gjort förut. Men vad är det som hänt i utskottet, när man tidigare behandlat den här typen av motioner – för det är ju inte första gången som vi har moderatmotioner med detta innehåll? Jo, vi kan se följande utveckling. Första gången som denna fråga kom upp var moderaterna ensamma om att rösta för förslaget. Utskottsmajoriteten avstyrkte motionen. Andra gången den kom upp hade moderaterna lyckats få med sig centerpartisterna, men fortfarande var utskottsmajoritetens avslagsyrkande det utslagsgivande, och där stod folkpartiet på samma linje som socialdemokraterna.

Men vad är det som hänt nu? Jo, nu har folkpartiet förenat sig med moderaterna och centerpartisterna. Och här finns inget avslagsyrkande på de krav som Gunnar Oskarson fört fram i sin motion, att man skulle förändra anställningstrygghetslagen, så att människor under 25 år skall tvingas vara anställda under ett år utan någon trygghet mot uppsägning på osaklig grund samt att detta skall gälla också för människor som har gått i arbetsmarknadsutbildning. Jag tycker att Rolf Wirtén inte skall glömma den här utvecklingen.

Dessutom kan man tillägga att – det sade jag också i interpellationsdebatten – det är ganska anmärkningsvärt att arbetsmarknadsministern hänvisar till den här motionen innan den är behandlad av riksdagen. Om man i utredningsdirektiv eller i ett utskottsbetänkande hänvisar till en motion, så måste man väl mena någonting med det. Det kan väl ändå inte vara vår uppgift som politiker att bara läsa igenom handlingarna, utan vår uppgift måste vara att bedöma och granska det sakliga innehållet i dem.

Herr Wirtén sade inledningsvis att vi måste se på de här frågorna med kyla och distans. Jag kan inte göra det. Jag vet hur många människor som har upplevt oron för att mista jobbet, som varit rädda för att de skulle bli uppsagda från sitt arbete utan saklig grund. Vi har kommit ifrån den situationen med den här lagstiftningen. Låt oss inte gå tillbaka till den tiden igen!

ROLF WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller det sista Anna-Greta Leijon sade är vi fullständigt eniga. Tryggheten i jobben värnar utskottsmajoriteten om i lika hög grad som Anna-Greta Leijon gör. På den punkten skiljer vi oss alltså inte åt. Vad frågan gäller är om vi kan göra systemet mera flexibelt, så att de nyinträdande på arbetsmarknaden i en situation då det råder brist på jobb får större möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Visar det sig vara svårt eller rent av omöjligt, så kommer naturligtvis också det att redovisas.

Men vad är det som gör att socialdemokraterna inte vill vara med

Onsdagen den
23 november 1977

Anställningsskydd.
m. m.

om att pröva de möjligheterna? För mig framstår det som en självklarhet om man vill bereda ungdomar, äldre och handikappade ökade chanser att vinna inträde på arbetsmarknaden.

Med anledning av Anna-Greta Leijons påståenden om partiernas förändrade inställning till lagen om anställningsskydd vill jag påminna om vad socialdemokraterna var med om att skriva i inrikesutskottets betänkande i november 1975. Det gäller således utskottets vice ordförande Bengt Fagerlund och alla övriga socialdemokrater i utskottet. Där hette det: "Om det, sedan ytterligare erfarenheter vunnits, anses lämpligt med en mera allmän utvärdering av lagstiftningens verkningar förutsätter utskottet att den frågan aktualiseras i anslutning till gruppens arbete" – alltså den grupp som sitter i departementet och tar emot alla synpunkter om hur lagen om anställningsskydd verkar.

Om man nu på departementet med anledning av de framställningar som gjorts – både från företagarsidan och från löntagarsidan, Karl Hallgren – har funnit att tiden nu är inne att göra den här översynen, trorde jag att det konstaterandet skulle kunna ske i enighet. Men så tycks ju inte vara fallet.

Med anledning av Karl Hallgrens synpunkter på moderaternas motioner kommer väl representanter för moderaterna själva senare i debatten att redovisa sin ståndpunkt. Vad jag har att göra är att hänvisa till de direktiv som regeringen har gett för det här utredningsarbetet och som naturligtvis regeringen i sin helhet står bakom. De direktiven har Karl Hallgren inte haft någonting att invända mot.

BENGT FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Rolf Wirtén hänvisar till inrikesutskottets betänkande i november 1975. Han tar det till intäkt för att det nu skulle vara riktigt att tillsätta den här utredningen. Vad vi skrev där var att om det vanns ytterligare erfarenheter så skulle man kunna göra en utredning. Jag hävdar att det inte har kommit fram några andra erfarenheter än de vi hade då. Jag frågar Rolf Wirtén: Vad är det som kommit fram sedan 1975 och som gör att denna utredning nu kommer till stånd? Är det arbetsgivarorganisationernas krav på er som gjort att ni i folkpartiet ändrat uppfattning?

Andre vice talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon och Karl Hallgren anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ROLF WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till Bengt Fagerlund säga att det som motiverar att man nu företar denna utredning är dels de framställningar om permitteringslönen som gjorts av LO, dels de krav som socialdemokraterna framför i sin partimotion om de långtidssjuka, dels det som sagts av framför allt den mindre företagsamheten om att man har problem att

anställa ungdomar i den situation som vi just nu har på arbetsmarknaden. Det finns för övrigt flera andra framställningar som man kan peka på och som visar att tiden nu är mogen att göra denna utredning. Vi har nu erfarenheter från tre och ett halvt år av hur lagen verkat.

Jag vill också påpeka, herr talman, att det när det gäller Åmanlagarna har skett en fortgående justering av den lagstiftningen. Förtroendemannalagen ändrades efter bara ett år. Jag tycker inte alls att det är anmärkningsvärt att man tre och ett halvt år efter det att lagen om anställningsskydd trädde i kraft vill pröva om den verkligen har fungerat på det sätt som vi avsåg när riksdagen fattade detta beslut.

BENGT FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det var ett ganska tunt svar. Det som utlöste hela denna aktion mot trygghetslagarna är den kompakta kritik som har riktats mot lagstiftningen och som också Anna-Greta Leijon här tagit upp. Vidare finns i bakgrunden de moderatmotioner som väckts alltsedan 1973, då lagen antogs. Det är riktigt som Anna-Greta Leijon säger att folkpartiet tidigare hela tiden stått på vår sida när vi avslagit dessa motioner.

Jag har inga siffror med mig, eftersom jag inte hade tänkt delta i denna debatt. Men jag kan ändå säga att ungdomens problem på arbetsmarknaden inte beror på trygghetslagarna, utan det problemet har funnits hela tiden.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Min uppgift är att beröra en del av utskottsmajoritetens skrivning i det betänkande som nu behandlas. I likhet med Anna-Greta Leijon deltog jag i interpellationsdebatten den 11 november. När man jämför dagens diskussion med den interpellationsdebatten kan man säga att Per Ahlmark var mera vag i sina formuleringar än vad utskottet är i sitt betänkande. I utskottsbetänkandet och dagens debatt är man mera rakt på sak.

Utskottet säger i sitt betänkande:

”Utvecklingen sedan anställningsskyddslagen trädde i kraft har bekräftat att det finns behov av möjligheter till provanställning.” Att denna fråga skall lösas genom avtal ifrågasätts av utskottsmajoriteten. Per Ahlmark var mer försiktig – han sade hela tiden att *om* detta skulle vara ett problem, så skulle man ta itu med det.

Folkpartiets roll och ställningstagande blir mer och mer obegripliga. 1976 avslög folkpartiet tillsammans med socialdemokraterna en motion från moderaterna och centerpartiet om en utredning om trygghetsfrågorna.

Under interpellationsdebatten frågade jag Per Ahlmark – och den frågan har också ställts i dag vid ett par tillfällen – vad som hänt sedan 1976 och som gjort att folkpartiet på detta sätt har ändrat uppfattning. Det är väl rimligt att anta att vissa saker har inträffat.

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

Vi vet att moderatledaren under valrörelsen riktade en mycket hård kritik mot trygghetslagen. Vi vet också att företagarnas organisationer har slagit på stora trumman mot trygghetslagen och att folkpartiet har bildat regering tillsammans med moderaterna och centerpartiet. Jag tror att det är här vi kan finna anledningen till den ändrade uppfattningen.

Rolf Wirfen talade nyss om andra lagar som man hade ändrat på, och han kom då in på främjandelagen. Använd inte det argumentet! Den ändring som gjordes i främjandelagen var av rent formell natur. I det här fallet är det ändå fråga om att få ändra inriktningen i lagstiftningen.

Jag vill ta upp en annan del av utskottets betänkande, nämligen den del där man talar om företag som inte omfattas av kollektivavtal samt resultaten av förhandlingar. Jag citerar ur betänkandet: "Förutom att det kan vara svårt att uppnå samförstånd om kollektivavtal gäller att inom den icke obetydliga del av arbetsmarknaden som inte omfattas av kollektivavtal utesluts möjligheten till provanställning."

Rolf Wirtén var också inne på den frågan i sin del av den här diskussionen. Han sade att 80 000–100 000 arbetsgivare inte innefattas under avtal.

Jag tar här först samförståndet om avtalens innehåll. Jag vet inte vad majoriteten vill med den här skrivningen. Är det möjligtvis en pekpinne till organisationerna hur de skall bedriva förhandlingsverksamheten, eller kan det vara så, att man ifrån borgerligt håll inte är nöjd med de resultat som uppnåtts i de träffade avtalen?

Sedan går jag över till att tala om de företag som saknar avtal.

Alla seriösa företag kan på två sätt få avtal, dels genom att gå in i en arbetsgivarorganisation, dels genom ett hängavtal direkt med fackföreningen. De fackliga organisationerna lägger ner ett hårt arbete för att få avtal med seriösa arbetsgivare. Problemet är att vissa arbetsgivare försöker hitta alla tänkbara skäl till att inte skriva på avtalen. Jag kan upplysa om att min fackförening har mellan 500 och 600 hängavtal.

Jag vill också erinra om att lagstiftningen på arbetslivsområdet har förutsatt att det skall finnas förhandlingsdugliga parter på arbetsmarknaden. Inte minst folkpartiet talar här om att vi har varit helt eniga när det gällt inriktningen.

Det kan inte vara riksdagens sak att stödja den grupp arbetsgivare som inte ens har sina förhållanden till de anställda reglerade genom kollektivavtal. Det är litet märkligt att en del av folkpartiets representanter i utskottet, dvs. de som påstår sig komma från arbetsplatserna, har kunnat ställa sig bakom den här majoritetsskrivningen.

Jag vill påstå att den här skrivningen definitivt är antifacklig. Som facklig funktionär har jag sett hur oskyddade de anställda och deras familjer kan vara när inte ett avtalsförhållande föreligger.

Att ta det oskick som ett avtalslöst förhållande innebär till intäkt för en försämring av tryggheten i anställningen är väl starkt.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga till Rolf Wirtén. Var Rolf Wirténs

resonemang ett föregripande av en utredning som ännu inte är tillsatt men som kommer att tillsättas? Eller hur skall man tyda det resonemang där han går ut som något slags försvarsadvokat för den här ordningen?

När det gäller Oskarsons och Olléns motioner kan bara sägas att dessa är avskrift ur tidningen Företagaren. Man kan därmed också se mönstret, hur kraven har växt fram i gott samarbete mellan arbetsgivarna och regeringen. Gunnar Oskarson är också i gott sällskap. Herr Åsling har ju också enligt tidningen Företagaren lovat att ta ett samlat grepp på arbetslivslagstiftningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 8.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Alltsedan lagen om anställningsskydd tillkom 1973 har arbetsgivarsidan protesterat mot den. Uppslutningen kring den här lagen är inte alls så allmän som man från borgerlig sida och arbetsmarknadsministern vill göra gällande.

Arbetsgivarnas förutvarande rätt att leda och fördela arbetet, fritt anta och avskeda personal togs bort genom den här lagen. Detta har man inte kunnat smälta. Man vill inte förstå människornas behov av trygghet i livet – trygghet för sin försörjning.

Arbetsgivarna, t. ex. SAF och SHIO, ropar i högan sky: "Det måste bli längre provanställningstider." "Vi måste få välja och vraka bland dem som söker jobb och få tillämpa det som vi gjorde förut", utan hänsyn till vad de anställda och de fackliga organisationerna tycker.

Gunnar Oskarson, moderata samlingspartiet, har alltsedan 1973 – förmodligen tidigare, men i alla fall på papperet – varit arbetsgivarnas villiga redskap och motionerat precis som de önskat. Det synes mig som om han skulle få en värdig efterträdare i Joakim Ollén. Detta är helt följdriktigt eftersom bägge är moderater. Mera anmärkningsvärt är det att Per Ahlmark rusat i väg till arbetsgivarnas undsättning och begär utredning på områden där lagen uppenbarligen har fungerat.

I vad gäller frågan om provanställningen förutsattes att parterna på arbetsmarknaden skulle sluta avtal om detta. Utskottsmajoriteten säger nu: "Som tidigare redovisats har man --- för vissa områden sökt lösa dessa frågor genom kollektivavtal." Sanningen är den att inom LO-området har man slutit avtal på samtliga förbundsområden. Det hela har alltså fungerat på det sätt som man har förutsatt. Då måste man fråga utskottsmajoriteten: Vad är det som ni anser inte är bra och som måste utredas angående provanställningen? Rolf Wirtén gick upp och sade att det nu har kommit fram så många synpunkter att en översyn måste ske. Jag måste också ställa frågan till Rolf Wirtén: Vad är det som har skett när det gäller provanställningsfrågan som innebär att man måste ha en utredning? Man har ju slutit det avtal man förutsatte skulle slutas i vår tidigare behandling. Avtalen är slutna och parterna är överens. Då kan jag inte förstå att det finns skäl att utreda just den frågan.

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

Anna-Greta Leijon sade att Rolf Wirtén gick som katten kring het gröt. Jag tycker snarare att han slog frivolter över grötfatet. Han stod här uppe och motiverade avslag på kommunisternas motioner med att det är arbetsmarknadens parter, dvs. de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden, som skall bära upp lagstiftningen på det här området. Men vad är det sedan utskottsmajoriteten och Rolf Wirtén säger i utskottsbetänkandet? Jo, då skriver man så här: "Svagheten med denna lösning är emellertid att den inte blir heltäckande. Förutom att det kan vara svårt att uppnå samförstånd om kollektivavtal" – vilket det nu inte har varit – "gäller att inom den icke obetydliga del av arbetsmarknaden som inte omfattas av kollektivavtal utesluts möjligheten till provanställning."

Det är rätt märkligt. Först står Rolf Wirtén och säger att man alltid har hävdat i inrikes- och arbetsmarknadsutskotten, att det är de avtalslutande parterna som skall bära upp lagstiftningen på arbetsmarknadsområdet. Men när det sedan gäller arbetsgivarna säger utskottsmajoriteten och Rolf Wirtén: Nej, nu är det så många som kommer utanför, nu måste vi ta hänsyn till dem som inte är avtalsanslutna.

Är det här en uppluckring av folkpartiets eller borgarnas syn? Är det meningen att vi i fortsättningen kanske skall tillgodose även kommunisternas önskemål? Det vore i så fall helt foljdriktigt. Lagstiftningen kan inte bara gälla arbetsgivarna utan den bör också gälla löntagarna.

Det skulle vara intressant att höra vad Rolf Wirtén har att säga om detta. Jag betraktar det som en uppluckring av vårt tidigare ståndpunkts-tagande.

I övrigt kan jag väl ansluta mig till vad Lars Ulander sade i det här avsnittet. Men är det inte så, Rolf Wirtén, att ni är ute i Svenska arbetsgivareföreningens och över huvud taget arbetsgivarnas ärenden när ni är beredda att ta det här steget, försöka med borgerlig majoritet i riksdagen ta tillbaka så mycket som möjligt av arbetsgivarnas suveräna rätt att ensamma besluta i anställningsfrågor, dvs. mer eller mindre återinföra § 32? Några ytterligare jobb kan ju näppeligen den här utredningen ge, i varje fall vad jag kan förstå.

I det här sammanhanget skulle jag också vilja återkomma till en fråga som varit uppe förut i en interpellationsdebatt med arbetsmarknadsministern, nämligen arbetsgivarnas ansvar för sysselsättningen. Enligt er och de borgerliga partiernas ideologi är det ju de privata arbetsgivarna, företagen, som skall sköta näringslivet och sysselsättningen. Vad gör då företagen åt det i dag? Ja, vi vet att de säger: Vi har en kris. OK, det är alldeles riktigt. Och så säger de: Vi klarade krisen genom naturlig avgång. Det låter kanske i och för sig bra, men det kommer ju inte in några nya i stället, ungdomen stängs ute från de platser som skulle ha återbesatts. Och vi vet att vi i dag har en för våra förhållanden mycket hög arbetslöshet, 40 000 ungdomar, trots att det satts in mycket omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att klara sysselsättningen. Om inte de åtgärderna hade vidtagits skulle vi förmodligen haft uppemot

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

100 000 ungdomar arbetslösa i stället – så kraftig verkan har nämligen de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och AMS-åtgärderna haft.

Tror nu utskottsmajoriteten att man löser ungdomens sysselsättningsproblem genom att utreda lagen om anställningsskydd och genom större omflyttning av ungdomarna på de olika arbetsplatserna? Det kan man ju knappast göra. Nej, jag skulle vilja påstå att arbetsgivarna i dag inte tar det ansvar de borde ta för den här delen, och det finns anledning att uppmärksamma det.

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges hantverks- och Industriorganisation har gett ut en skrift som heter Rapport från småföretag. Det är en på sitt sätt anmärkningsvärd skrift. Jag måste säga att jag är utomordentligt förvånad över att arbetsgivarna eller i varje fall Svenska arbetsgivareföreningen gått med på den här skriften. Rapporten gäller 50 företag. Det framgår att av 48 företag har 16 expanderat men 4 valt att avstå från order i stället för att öka antalet anställda. Av de 48 företagen har 13 medvetet avstått från att expandera, varav 11 avstått från order i stället för att nyanställa. Av de 48 företagen har 11 medvetet trappat ned verksamheten och radikalt reducerat antalet anställda. Mer än hälften – 28 av de här företagen – struntar alltså i att ordna jobb. De klarar krisen genom naturlig avgång och skyller på anställningslagen. Och trots att man från de här organisationernas sida slutit avtal kring dessa frågor vill man ge sken av att anställningslagen är skuld till detta. Jag vill protestera mot det synsättet, för det är inte på det sättet. Det är att beklaga att Svenska arbetsgivareföreningen och SHIO uppträder på detta sätt.

Vi har lagt ett förslag om informationskampanj till företagarna om anställningsskyddslagens innebörd och tolkning. Det är uppenbart att lagen feltolkas av arbetsgivarna. Man bör gå ut och tala om vad lagen innebär och kanske också i det sammanhanget upplysa Svenska arbetsgivareföreningen och SHIO om att det finns avtal slutna med Landsorganisationen på samtliga fackförbundsområden när det gäller provanställning. Man bör gå ut med en sådan informationskampanj, så att företagarna tar sitt ansvar och börjar nyanställa igen. Det är alldeles klart att det behövs en information till arbetsgivarna i denna fråga. Jag skulle vilja säga: Ge information i stället för att utreda sådana avsnitt i lagen om anställningsskydd där ni inte har övertygat oss om att det finns något behov av utredning!

Till sist, herr talman, måste jag återvända någon minut till vad som inträffade i den interpellationsdebatt i denna fråga den 11 november som jag och arbetsmarknadsminister Per Ahlmark deltog i. Frågan i min interpellation gällde informationen till arbetsgivarna om anställningsskyddslagen. Svaret var sådant att jag måste ställa en följdfråga om på vad sätt den *borgerliga* regeringen spritt information om lagen om anställningsskydd. Svaret från Per Ahlmark blev då att man hade givit ut en broschyr i 200 000 exemplar. Detta gjorde mig en aning konfunderad i debatten, eftersom jag aldrig hade sett någon sådan broschyr utgiven

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

av arbetsmarknadsdepartementet under den borgerliga regeringen. Det föranledde Per Ahlmark att göra insinuationer om min okunnighet i denna fråga.

Men, herr talman, det var inte så underligt att jag var konfunderad. Jag fick ett brev från arbetsmarknadsdepartementet dagarna därefter, och då visade det sig att man hänsyftat på den skrivelse som jag just nu håller i min hand och som jag mycket väl kände till. Det är en skrift som utgavs av arbetsmarknadsdepartementet under den tid när vi hade en socialdemokratisk regering, och den har ett förord undertecknat av Ingemund Bengtsson. Mig veterligt har denne ännu inte gått in i den borgerliga regeringen, och han kommer nog inte heller att göra det. Den borgerliga regeringen har över huvud taget aldrig givit ut någon broschyr som gäller lagen om anställningsskydd.

Detta innebär, herr talman, att alla de tre uppgifter jag fick från arbetsmarknadsministern i svaret på min interpellation var felaktiga. När jag eller någon annan riksdagsman ställer en interpellation fordrar i varje fall jag att det ansvariga statsrådet kommer med korrekta svar i stället för med felaktigheter och ironi. I annat fall är ju interpellationssystemet helt förfelat och meningslöst och bör avskaffas.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 8.

ROLF WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ta upp ett par punkter i det som Bernt Nilsson nu har nämnt.

Bernt Nilsson kommer tillbaka till frågan om varför man nu finner tiden vara mogen att göra en utredning om lagen om anställningsskydd. Jag har tidigare redovisat flera skäl för det. Jag tror att också Bernt Nilsson har hört dem, och ytterligare andra redovisades i den interpellationsdebatt Bernt Nilsson hade med Per Ahlmark för en tid sedan. Bernt Nilsson undrar bl. a. varför jag nämner de företag som har ett fåtal anställda och som inte har kollektivavtal om provanställning.

Sedan 1973 har upprättats flera kollektivavtal mellan de centrala organisationerna. Vi kan, Bernt Nilsson, om vi sätter oss ner och närmare undersöker de avtalen – jag har flertalet med mig här – se att spännvidden mellan villkoren är ganska stor; det skiljer rätt mycket där. – Detta är det ena skälet.

Det andra skälet är att jag i debatten i dag bara har konstaterat att det finns ett rätt stort antal arbetsplatser som kommer att stå vid sidan av systemet. Detta kan Bernt Nilsson och jag naturligtvis tycka en hel del om, och vi kan fråga oss hur man skall kunna komma till rätta med problemet. Men faktum är ändå, herr talman, att många står utanför och att alltså flera löntagare kanske skulle ha kunnat komma in på dessa arbetsplatser, om provanställning varit möjlig. Jag tar således inte ställning till själva det förhållandet att dessa företag finns utanför systemet, utan jag konstaterar bara att de gör det och säger att vi har anledning

fundera över om man kan komma till rätta med de problem som uppstår av detta förhållande.

Sedan konstaterade jag att Bernt Nilsson helt riktigt påpekat att vi har 40 000 ungdomar som är arbetslösa, men med de kraftfulla insatser som regeringen gjort på arbetsmarknadspolitikens område har ytterligare 60 000 ungdomar undgått att bli arbetslösa. Det är väl något oklart varifrån Bernt Nilsson fått siffran 60 000, och jag vill inte gå i god för att den är riktig, utan jag tror att den är "höftad". Men jag noterar ändå som ett faktum att Bernt Nilsson godtar vår arbetsmarknadspolitik och erkänner att den haft goda effekter för att skydda ungdomar på en besvärlig arbetsmarknad.

BERNT NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirtén tar upp frågan, varför man skall utreda detta. Det var ju samma fråga som jag ställde: Varför skall just provanställningen utredas? Parterna har ju slutit avtal på samtliga LO-områden.

Nu säger herr Wirtén att spännvidden mellan villkoren är stor, att det skiljer mycket mellan de olika avtalen osv. Men herr Wirtén menar väl ändå inte att statsmakterna skall gå in på avtalsområdet och säga: Så här skall avtalen se ut – var så goda och skriv dem på det sättet! Detta blir ju kontentan av herr Wirténs resonemang. Nog måste väl parterna själva få sluta sina avtal och skriva dem precis som de vill. De är ju överens, och vad är det då som skall utredas? Jo, det är just den där spännvidden, säger herr Wirtén. Men det är ju en pekpinne åt avtalslutande parter, om man säger att de inte skall få skriva avtalen som de själva vill, utan att avtalen skall vara så eller så i stället – och helst skall det väl vara tolv månaders provanställning.

Jag återkommer till den punkt i utskottets skrivning där man slår vakt om dem som inte har skrivit på något avtal. Jag måste säga att jag tycker att den är utomordentligt märklig. Under hela den tid vi har diskuterat de här frågorna i utskottet har det gällt att det varit de avtalslutande parterna som skall bära upp arbetsmarknadslagstiftningen. Vi har hänvisat till detta i alla sammanhang. Här kommer man emellertid nu helt plötsligt och säger att svagheten med den lösningen är att den inte är heltäckande. Men den svagheten har vi ju haft förut – då gällde det arbetstagarna. Nu, när det gäller arbetsgivarna, skall man helt plötsligt gå in och kratsa på det här området, och man säger att det är många som står utanför avtal. Detta måste vara helt felaktigt. Jag ställer därför ännu en fråga till herr Wirtén: Är det en uppluckring på det här området, så att vi i fortsättningen inte skall ha de avtalslutande parterna som riktmärke när det gäller denna lagstiftning? Herr Wirtén säger att han inte tar ställning i frågan, men herr Wirtén har i varje fall skrivit under utskottets betänkande, där man kräver den här ändringen.

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

ROLF WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bernt Nilsson frågar om det vi vill ha är en uppluckring av lagen om anställningsskydd, men jag har redan tidigare, herr talman, redovisat att det inte är fråga om det. Jag har då stött mig på de direktiv som Bernt Nilsson borde vara bekant med, och jag hänvisar till dem än en gång för att slutligt slå fast från min sida vad man vill göra. Kommittén skall överväga sådana jämkningar i lagstiftningen att de medger en rörlighet inom arbetslivet som är önskvärd från samhällets sida, utan att dess syfte förändras. Jag har inte hört att Bernt Nilsson i och för sig kritiserat detta, och jag tror att det kommer att vara väldigt svårt för Bernt Nilsson att göra det.

Det andra som jag vill ta upp, herr talman, är frågan om friheten för arbetsmarknadens parter att förhandla. Självklart menar jag, att den friheten skall bestå. Jag har naturligtvis inte någon som helst tanke på att gå in och dirigera avtalsrörelsen – det trodde jag faktiskt Bernt Nilsson förstod.

Vad jag gjorde i mitt förra inlägg var bara att efter studium av de avtal som nu har slutits med anledning av lagen om anställningsskydd konstatera, att här finns rätt olika villkor för provanställningen. I och för sig kan jag också förstå att det kanske också måste vara olikheter, eftersom förutsättningarna inom olika branscher i näringslivet är så olika. Då måste man på olika sätt anpassa sig till dessa.

BERNT NILSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Men jag måste då återigen ställa frågan, herr Wirtén: Vad är det som skall utredas på det här området? Här finns ju avtal slutet på samtliga områden när det gäller provanställningen. Rolf Wirtén hänvisade nyss till att det var så skilda avtal osv. Men om nu avtalen finns och om ni inte skall ingripa i förhandlingsfriheten, så är det väl helt onödigt att gå in och utreda en fråga när parterna är överens om att så här vill man ha det.

Nej, herr Wirtén, det är på det sättet att ni har lyssnat på arbetsgivarnas rop om att det måste bli en skärpning på det här området, att det skall bli längre tider osv. Helt plötsligt börjar ni ömma för de arbetsgivare som inte är organiserade, som står utanför i den bemärkelsen. Jag tror att det är omedvetet som man har gått ifrån den gamla praxis som vi har tillämpat – att det är de avtalslutande parterna som skall bära upp denna lagstiftning. Här är man ute på glid. Nu är det helt plötsligt icke avtalslutande parter som skall vara med i bilden. Jag förmodar att Karl Hallgren, som har suttit och lyssnat här, med stort intresse återkommer till en senare debatt i den här frågan, eftersom detta förfarande ju måste vara mer eller mindre praxis ur hans synpunkt.

JOAKIM OLLÉN (m):

Herr talman! "Jag tillhör --- en 'yrkesgrupp', som formellt sett inte existerar. Som yrkesutövare får jag inte finnas till.

Det finns lag på det. Den nya trygghetslagen. Enligt vilken det inte finns utrymme för frilansare."

Så stod det att läsa i en artikel, införd i Expressen för i dag exakt en vecka sedan. Artikelförfattaren har frilansat på Sveriges Radio i en omfattning som gjort att hon har kvalificerat sig på sådant sätt att företaget inte vill låta henne fortsätta att ta engagemang. Hon kommenterar sin situation senare i artikeln på följande sätt - och det berör över huvud taget frilansarnas situation:

"Ytterst handlar det om tillgången på varierad information här i landet. Det är i allra högsta grad en fråga som berör *alla*.

En strypning av frilansare, som genom arten av sitt jobb har större rörlighet än fast anställda, blir på lång sikt också en klar begränsning av det fria ordet.

Är det vad man vill uppnå?"

Artikelförfattaren ställer ytterligare en fråga: "Borde man inte kunna fordra större flexibilitet av dem som stiftar lagar och av dem som upprätthåller dem?"

Detta är ett av många vittnesbörd om *en* typ av de svårigheter som sammanhänger med anställningsskyddet, så som det nu är utformat, och som jag har berört i min motion nr 164. Det kan sägas att frilansproblemet framför allt berör Sveriges Radio. Men Sveriges Radio svarar ju för en betydande del av det kulturutbud och det informationsutbud som svenska folket får sig till godo. Därför är inte frågan ointressant. I själva verket berör den också andra sektorer och andra arbetsplatser än just Sveriges Radio.

I samma motion pekar jag på andra svårigheter som sammanhänger med den nuvarande utformningen av anställningsskyddet. Särskilt förtjänar att nämnas de svårigheter för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden som i dag finns och som har ventilerats i viss utsträckning i den här debatten tidigare. Just det problemet är kanske det största med den nuvarande anställningsskyddslagen. Men det finns också ett annat problem som jag har pekat på, och det är en i viss utsträckning minskad benägenhet bland enskilda arbetstagare att satsa på nya arbeten, om en nyanställning kan inrymma den minsta chansning, eftersom de då kan komma i ett väsentligt sämre anställningstrygghetsläge än om de kvarstannar i de arbeten som de av andra skäl vill och kanske borde lämna.

Hur har då utskottet sett på dessa synpunkter som framförts i min motion och liknande synpunkter som - vilket mycket riktigt har påpekats här i dag - framförts från moderat håll vid flera tillfällen?

Först och främst kan man konstatera att en lag om anställningsskydd behövs. Det finns ingen här i dag som på något vis har bestridit behovet av en sådan lagstiftning, och det finns sannolikt heller ingen som kommer

att göra det i den fortsatta debatten. Men frågan är: Har den nuvarande lagregleringen varit problemfri, eller har det funnits nackdelar med lagen? Är allt som det skall vara, eller är det motiverat med en översyn av den gällande anställningsskyddslagen?

Här går meningarna isär. Socialdemokraterna å ena sidan menar att allt i stort sett är bra. De kan tänka sig justeringar på vissa punkter som angivits här i dag. Däremot vill de över huvud taget icke utreda, icke närmare studera de nackdelar som påtalats i min motion och i en motion av Gunnar Oskarson om provanställning. På det viset måste den socialdemokratiska reservationen, som är fogad till utskottsbetänkandet, tolkas. Majoritetens inställning visar dock klart att man på den sidan är beredd att göra den översyn – vi hälsar den med tillfredsställelse – som har aviserats av arbetsmarknadsministern. Och visst finns det skäl att se över anställningsskyddslagen. Den artikelskribent som jag tidigare citerade lämnar ett exempel på detta, och vederbörande är ju långt ifrån ensam i den beskrivna situationen.

En undersökning som har utförts vid Umeå universitet bland ett antal småföretagare, en undersökning som delvis berörts här i dag, visar också vilket allvarligt hinder för ungdomars inträde på arbetsmarknaden som den nuvarande utformningen av anställningsskyddet utgör. Även den tilltagande strömmen till arbetsdomstolen av mål som sammanhänger med anställningsskyddslagen inger vissa betänkligheter. När man inför en ny lag är det naturligt att ett stort antal mål blir prövade vid domstol för att man skall få prejudikat på olika punkter, men när målen med anledning av den här lagen bara ökar år från år finns det väl skäl att fråga sig om det inte föreligger svårigheter i rättstillämpningen och om det inte är svårt att tillämpa lagen utan att behöva gå i konflikt och vända sig till arbetsdomstolen.

Med tanke på de lagtekniska svårigheter som vidlåder den här lagstiftningen tycker jag att det finns särskild anledning att understryka en del av det som anförs i direktiven till den utredning som nu skall börja sitt arbete: "Vidare bör tillämpningsfrågor som särskilt rör den mindre företagsamheten beaktas. Översynen bör också beröra de administrativa problemen kring lagens förfaranderegler och de därmed sammanhängande skadeståndsfrågorna."

Herr talman! Tryggheten i arbetslivet vill vi alla slå vakt om. Det kan också vara så att denna vår strävan att slå vakt om tryggheten på arbetsmarknaden leder till att vi kan acceptera en viss stelhet. Jag tycker att det finns ett annat honnörsuttryck som man inte helt skall glömma bort i sammanhanget. Det är att ge människor en chans. Jag tänker då på de många ungdomar som det åtminstone finns skäl att förmoda kan ha blivit utan arbete på grund av de nuvarande reglernas utformning. Det är för mig ett tillräckligt skäl att göra en utredning. Detta sagt också med instämmande i att informationen om lagens verkliga innebörd kanske inte heller har varit fullständig och att man skulle kunna göra mer på den fronten också.

Jag påstår att anställningsskyddet i sin nuvarande utformning lett till stelhet på arbetsmarknaden. Jag påstår att ungdomar framför allt har drabbats av denna stelhet. Jag påstår att en översyn av lagen är motiverad och jag kan icke förstå hur man kan vara så reaktionär att man vägrar att helt eller delvis ens pröva dessa frågor, vägrar att låta dem utredas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Joakim Ollén säger: Frågan är om allt är som det skall vara med den här lagstiftningen. Finns det inga nackdelar?

Jo, men hur man bedömer nackdelarna beror naturligtvis mycket på vilken utgångspunkt man har. Det har ju klart visat sig att man från arbetsgivarhåll anser det vara en nackdel att man skall behöva ha en saklig grund för en uppsägning. SAF-resolutionen nyligen säger att begreppet saklig grund måste få en mer realistisk innebörd. Kanske Joakim Ollén kan svara på den frågan. Från moderat håll har man ju framfört precis samma synpunkter, från Gösta Bohman och från de moderater som motionerat här, vilka tagits upp av arbetsgivarna.

Joakim Ollén fortsätter med den argumentation som jag trodde att vi skulle slippa och som jag försökt att både här i dag och i interpellationsdebatten för en tid sedan klargöra. Vi socialdemokrater anser det självklart att de lagar, som vi har på arbetslivets område, måste följas uppmärksam och att det behöver göras justeringar. Vi är alltså i och för sig inte emot en översyn. Vi har själva gjort det och vi tycker att det skall göras i fortsättningen också.

Men man måste ju undra vilka punkter som skall ifrågasättas i den här lagstiftningen. Där säger vi att de regler, som gäller för när parterna kan träffa avtal om visstidsanställning, om praktik, om vikariat och provanställning och den tillämpning som varit här, inte tillhör det som behöver överses och utredas. Där är vi helt och hållet på samma linje som de stora fackliga organisationerna.

Vad är det man är ute efter, Joakim Ollén, när man talar om att de här trygghetslagarna har varit till sådan nackdel för ungdomarna? Är det ett system där arbetsgivaren skall kunna anställa 15 ungdomar för att pröva dem och sedan ta ut de fem bästa, de som är bäst ur företagsekonomisk synvinkel?

Det är klart att man får en rörlighet då, men man får också en stor otrygghet för de stora grupper av människor som vi kanske skulle behöva värna allra mest om.

Vi har fått en stelhet på arbetsmarknaden, säger Joakim Ollén. Men vi har framför allt fått en ökad trygghet för de många människorna, och den tryggheten skall vi inte rubba.

Låt mig bara till sist upplysa om att måltillströmningen till arbetsdomstolen faktiskt är minskande.

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

JOAKIM OLLÉN (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller frågan om vad man skall överse och icke överse är Anna-Greta Leijon och jag tydligen icke helt överens. Anna-Greta Leijon säger – vilket gläder mig – att man skall pröva lagarna successivt och göra översyner. Men när det gäller att bereda ungdomar utan arbete möjlighet att få anställning är tydligen en översyn av anställningsskyddslagen plötsligt ointressant. Jag vill gärna understryka att poängen med en översyn är att undersöka om det är riktigt att ungdomar utestängs från arbeten som de skulle kunna få, utan att för den skull någon avskedas, och om arbetsgivare inte i dag av rädsla för de nuvarande reglernas utformning avstår från att anställa mer personal också när det i och för sig skulle vara motiverat.

När det gäller tjtatet om SAF och den moderata linjen – det är en total sammanblandning – vill jag säga att jag i hela mitt anförande talade om dessa frågor ur löntagarnas synvinkel. Det tycker jag förtjänar att betonas. Men jag tycker inte att man, som Anna-Greta Leijon gjorde tidigare under debatten, närmast ironiskt kan avfärda synpunkter på den gällande lagstiftningen bara för att de kommer från SAF eller från någon annan näringslivsorganisation. På samma sätt som vi bör beakta allt som kommer från LO och TCO bör vi beakta propåer som kommer från arbetsgivarna. Det är väl i och för sig inte något fel i det.

Men det handlar inte ytterst om detta, utan det handlar om deras situation som inte är anställda och som skulle kunna vara det. Det är en så viktig fråga att man i varje fall inte bör dra sig för en utredning. Sedan får man se vad den visar och vilka åtgärder som skall vidtas.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Joakim Ollén sade att han talade om problemet ur löntagarnas synvinkel. Jag tror att det är väldigt många löntagare som inte känner igen sig i det resonemanget.

Han säger: Skall vi inte bereda ungdomarna arbete om det nu är så att detta hindras därför att arbetsgivarna är rädda för de nuvarande bestämmelserna? Men vad är det de är rädda för? Arbetsgivarna har rätten att säga upp en anställd om det finns saklig grund för det, om arbetsgivaren t. ex. inte kan bereda honom jobb därför att det råder brist på arbete. Men har en månads uppsägningstid för ungdomarna. Jag tror att de moderatmotioner som behandlas i dag har bidragit till att öka osäkerheten om dessa lagar och till att minska arbetsgivarnas möjligheter att få en saklig information om vad det egentligen handlar om.

Sedan säger Joakim Ollén att jag tjarar om SAF och arbetsgivarorganisationer. Jag tycker det är konstigt uttryckt. Varför har vi hela den här diskussionen? Jo, det är därför att Per Ahlmark i sina direktiv till utredningen liksom utskottet i sitt betänkande talar om önskemål som framförts av vissa organisationer, och de organisationer det är fråga om är arbetsgivarorganisationer.

De fackliga organisationerna säger att det är grymt och ineffektivt att

bereda ungdomar arbete genom att minska anställningstryggheten. Låt oss i stället gemensamt gå in på den linje som vi tar upp i vår reservation, nämligen att sätta oss ner och konkret jobba med alla de förslag till positiva åtgärder som vi har mött under denna höst – krav från SSU, från det socialdemokratiska storrådslaget, från sysselsättningsutredningen och från arbetsmarknadsstyrelsen.

Rolf Wirtén sade tidigare att arbetsmarknadsminister Ahlmarks insatser har betytt att väldigt många ungdomar fått arbete. Men fortfarande är det över 40 000 som väntar på jobb, och de blir inte betjänta av att anställningstryggheten luckras upp.

JOAKIM OLLÉN (m) kort genmäle:

Herr talman! Återigen detta om vems synpunkter som förs fram i denna fråga! Jag började mitt första inlägg med att citera en artikel som en tidigare frilansare på Sveriges Radio hade skrivit. Jag utgår från att det inte var synpunkter dikterade av SAF. Och jag utgår från att andra frilansare – de är faktiskt ett antal – som har hamnat i samma situation inte heller precis är några SAF-marionetter.

Det är sant att olika organisationers skrivelser har åberopats när denna utredning tillsatts. Som Anna-Greta Leijon också påpekade är det inte bara näringslivsorganisationer som har framställt propåer; i andra delar har exempelvis LO krävt förändringar. Också socialdemokraterna vill liksom utskottet i övrigt vidta vissa förändringar i anställningsskyddslagen.

Sist och slutligen: Det är grymt och ineffektivt, sade Anna-Greta Leijon, att bereda ungdomar arbete genom provanställning. Jag skulle vilja säga att det är ineffektivt men framför allt grymt för alla de ungdomar som i dag över huvud taget inte får någon anställning. Att tillsätta en utredning som eventuellt kan visa på möjligheter att bereda några av dessa ungdomar arbete är en åtgärd som jag inte är ett dugg tveksam inför. Jag är förvånad över att någon i denna kammare kan ställa sig avvisande till en sådan utredning.

Andre vice talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

SUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! Lagen om anställningsskydd har alltsedan sin tillkomst varit en nagel i ögat på de krafter som har velat bevara arbetsgivarnas fria uppsägningsrätt här i landet.

Begreppet Åmanlagarna används nästan som ett skällsord av rabiata arbetsgivarkonstellationer. Och Åmanlagarna framhålls som den egentliga orsaken till att en stor del av vår arbetslöshet i landet drabbar ungdomen. Det hålls nästan inte en konferens på arbetsgivarsidan utan att krav på ändring av Åmanlagarna framförs. Detsamma gäller hela arbetsgivarpressen.

De som framför kraven på ändring gör det från den utgångspunkten

att de vill luckra upp lagstiftningen till de anställdas nackdel, samt även i vissa fall med målsättningen att man skall få tillbaka den fria uppsägningsrätten. Men lika starkt framhålls från de fackliga organisationerna att löntagarna inte godtar någon uppluckring av lagen om anställningsskydd. Vi har alltså här en frontställning.

För de politiska partierna i riksdagen gäller det att tala om på vilken sida man står när det gäller anställningsskyddet. Många av oss socialdemokrater har varit och är aktivt engagerade inom fackföreningsrörelsen. För oss är det självklart att slå vakt om det anställningsskydd som den nuvarande lagen ger. Men samtidigt kräver vi förstärkning av anställningsskyddet på de områden där det finns vissa luckor i lagen.

Ett sådant område är anställningsskyddet för långtidssjuka. Jag är medlem i motionen 1976/77:226 med Eric Marcusson som första namn. I den motionen tar vi upp kravet att den som erhållit sjukbidrag inte skall sägas upp från sin anställning på sätt som den nuvarande lagstiftningen medger. Detta är inget nytt krav. Det framfördes i en motion av Eric Marcusson och Olle Göransson redan år 1975. Då uttalade sig inrikesutskottet positivt och lovade att frågan skulle aktualiseras.

Så har inte skett, och därför gäller fortfarande den regel som i praktiken innebär att det är försäkringskassan som, genom att besluta om sjukbidrag i stället för sjukpenning, upphäver anställningen för den sjuke.

Arbetsmarknadsutskottets borgerliga majoritet framhåller att frågan om anställningsskydd för de långtidssjuka skall behandlas av den kommitté som skall se över lagen om anställningsskydd. Rolf Wirtén har tidigare stått upp här i kammaren och talat om att man måste se på den här frågan med litet distans, man måste ha is i magen och se kallt på det här, osv. Jag undrar om man inte från borgerligt håll har sänkt temperaturen när det gäller synsättet i denna fråga så att man också har börjat få kalla fötter inför hotet från de arbetsgivarorganisationer som man företräder och inför förhågorna att man inte skall kunna fullfölja de utfästelser man på olika håll gav i samband med valrörelsen, då man sade att om man kom i regeringsställning så skulle man se till att justera de här förhatliga Åmanlagarna.

Om utskottsmajoriteten har en önskan att förstärka den långtidssjukas anställningsskydd anser jag att skälen för en lagändring på det område jag talar om är så klara att man åtminstone skulle ha kunnat acceptera den skrivning som finns i den socialdemokratiska reservationen till betänkandet. Det brådskar nämligen med en lagändring just på det här området.

Förståelsen för behovet av en snar lagändring får man naturligtvis om man har kontakt med sådana människor som kommit i kläm. När jag nu framhåller behovet grundar jag detta på att jag personligen vid ett tiotal tillfällen har förhandlat med företag om att de skulle avstå från att säga upp långtidssjuka. Jag har lyckats i viss utsträckning och förmått något enstaka företag att göra den utfästelsen till vederbörande att man sagt: För den händelse du blir frisk skall du få återgå till jobbet.

Frisk och frisk – hur frisk? Kanske aldrig så frisk att han skulle accepteras av arbetsgivaren för en ny anställning.

I de flesta fall har resultatet av mina förhandlingar med olika företag blivit att den långtidssjuka har sagts upp från anställningen. Arbetsgivaren har ju också inom ramen för den nuvarande lagstiftningen denna rätt att häva anställningen.

De företag som jag här refererar till har inte varit vilka företag som helst. Det har bl. a. varit Volvo – vårt största företag. Volvo tillämpar ordningen att säga upp långtidssjuka vid alla sina företag i hela landet. Jag nämner detta för att ge den borgerliga majoriteten ett litet perspektiv på vad vårt motionskrav egentligen innebär.

Ordspråket "Medan gräset växer dör kon" är utomordentligt signifikativt för den behandling som utskottsmajoriteten ger de långtidssjuka. Under tiden som den kommitté som nu skall se över anställningsskyddslagen arbetar fortgår kontinuerligt uppsägningen av långtidssjuka i det i dag mycket kärva arbetsmarknadsläget.

Herr talman! Den som är sjuk har det tillräckligt svårt utan att han dessutom skall behöva förlora sin anställning. Rolf Wirtén sade tidigare att problemen i samband med den här frågan kände också den tidigare socialdemokratiska regeringen till. Anna-Greta Leijon har verifierat detta ifrån talarstolen i dag. När hon satt i regeringsställning gav hon också utfästelser om att man från socialdemokratins sida skulle åstadkomma en ändring på denna punkt.

Om nu herr Wirtén tycker att den socialdemokratiska regeringen var försumlig, inte tillräckligt snabb, så finns det en möjlighet att rätta till det som är snett i lagstiftningen. Den chansen står således öppen ända tills beslutet klubbas här i kammaren.

Herr talman! Utskottsmajoriteten har alltså chansen att rädda sitt anseende gentemot de långtidssjuka, om man biträder den socialdemokratiska reservationen på denna punkt. Jag ber att få yrka bifall till densamma.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att jag är motionär i den här frågan, och jag hade i huvudsak tänkt ägna mig åt min motion. Men det har varit ett samlat anfall mot undertecknad, och jag hoppas därför att jag skall få tid att i senare delen av mitt anförande bemöta dessa anfall.

Jag satt med i inrikesutskottet när vi tog trygghetslagarna, och vi har godtagit dem i deras huvuddrag. Vad vi har vänt oss mot är vissa detaljer och delar i dem. Jag kan inte förstå varför man inte kan erkänna att sådant som inte visar sig fungera på tänkt sätt bör korrigeras.

I motionen 542 har jag tillsammans med medmotionärer tagit upp frågan om ändring av reglerna och om anställning av arbetsökande som saknar erfarenhet från arbetslivet, omskolade eller sådana som av annan anledning står utanför arbetsmarknaden. Det är ingen ny fråga. Den ak-

Onsdagen den
23 november 1977

*Anställningsskydd,
m. m.*

tualiserades av moderata samlingspartiet vid lagens tillkomst och därefter, som här har sagts, vid flera andra tillfällen.

Jag skall inte ägna mig åt historieskrivning, därför att det har gjorts tillräckligt här i dag och tiden medger det inte heller. Men låt mig erinra om att Hans Nordgren och jag vid lagens tillkomst 1973 hade en reservation just på den punkt som vi behandlar i dag. Jag skall citera något ur denna, som jag tycker, i dag högaktuella reservation. Det visar sig att vi hade rätt i våra förmodanden när vi skrev: "Enligt utskottets mening finns det inte anledning att låta möjligheterna till provanställning vara beroende av bestämmelser i kollektivavtal. En sådan ordning innebär bl. a. att provanställningar inte kan användas inom de delar av arbetslivet som inte omfattas av kollektivavtal."

Vi var ensamma om detta ställningstagande såväl i utskottet som sedermera här i kammaren. Därför måste jag med tillfredsställelse konstatera att utskottsmajoriteten i det nu föreliggande betänkandet ställer sig positiv till de krav som vi då framförde och som vi därefter har framfört vid flera tillfällen. Utskottet skriver: "Utvecklingen sedan anställningsskyddslagen trädde i kraft har bekräftat att det finns behov av möjligheter till provanställning. Som tidigare redovisats har man, som förutsattes vid lagens tillkomst, för vissa områden sökt lösa dessa frågor genom kollektivavtal. Svagheten med denna lösning är emellertid att den inte blir heltäckande."

Därefter konstaterar utskottet att en stor del av arbetsmarknaden inte omfattas av kollektivavtal på detta område. Sedan kommer utskottet så småningom fram till att denna motion inte bör föranleda någon åtgärd. Där har jag en annan mening, även om jag inte yrkar bifall till motionen, eftersom jag anser att erfarenheterna sedan lagen antogs är sådana att vi hade kunnat vidta en ändring på den punkten direkt.

Låt mig konstatera att regeringen nu har kommit underfund med att det är nödvändigt med en översyn av trygghetslagstiftningen och tillsatt en kommitté, bl. a. med uppgift att göra en bedömning av hur reglerna i anställningsskyddslagen har fungerat i praktiken för nytillträdande på arbetsmarknaden. Kommittén skall även överväga sådana jämkningar av lagstiftningen att den medger en större rörlighet på arbetsmarknaden. Kommittén skall framlägga förslag skyndsamt, om det visar sig påkallat. Enligt min mening är det verkligen påkallat med skyndsamt i dagens arbetsmarknadspolitiska läge, främst vad gäller praktikant- och provanställning för ungdomar, där som vi vet arbetslösheten i dag är allvarlig.

Företagare i mindre och medelstora företag har en vilja att hjälpa ungdomar som är arbetslösa. Det har deklarerats vid många tillfällen. Jag kan inte förstå att det skulle finnas någon anledning att inte tro på dessa deklARATIONER lika väl som vi skall tro på motsvarande deklARATIONER, när de kommer från ansvarigt håll. Men företagarna säger att de på grund av Åmanlagarna inte vågar anställa ungdomarna och ge dem den erfarenhet från arbetslivet som ungdomarna har behov av och som säkerligen är till nytta för dem själva. Det är väl inte säkert att ungdomarna

med en gång hamnar på de ställen som är bäst för dem själva eller för företagen. Därför bör de ha möjlighet att pröva sig fram.

Av enkäter bland småföretagare har framgått att de i flera fall skulle kunna bereda många ungdomar, handikappade, kvinnor och äldre arbete, om de inte hade detta tvång över sig och de svårigheter som trygghetslagarna innebär. Lönekostnaderna är ganska stora, och företagarna är tvingade till långa uppsägningstider.

Herr talman! Jag ser att jag inte ens hann med vad jag hade tänkt säga i fråga om motionen, och än mindre hann jag bemöta några repliker. Jag kanske kan få tillfälle att återkomma.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Det är riktigt att Gunnar Oskarson har varit konsekvent i denna fråga sedan 1973. Vad som har hänt är att centerpartisterna först och folkpartisterna sedan har gått över till den moderata linjen. Det är inte underligt om Gunnar Oskarson i dag är nöjd med det utskotts-
betänkande som föreligger.

Gunnar Oskarson berörde de företag som inte har avtal. Bernt Nilsson och Lars Ulander har tagit upp den frågan och gjort det väldigt utförligt. Rolf Wirtén sade tidigare att han för sin del inte tog ställning till varför det inte finns avtal på en del företag. För arbetstagarna är det en central fråga: Varför vill man inte sluta avtal? Jo, för att undgå den trygghet som vi har byggt upp för löntagarna i detta land.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Gunnar Oskarson, som i detta sammanhang inte talar bara om ungdomar utan också om dem som har gått igenom arbetsmarknadsutbildning och som därefter skall ha ett års praktiktid. Vad tror Gunnar Oskarson att den varvsarbetare som får sluta sitt jobb i Göteborg och skall gå på arbetsmarknadsutbildning på Lindholmens AMU-center kommer att säga om att han sedan skall ut på praktik? Han förmenas en trygg anställning. Är det detta som är meningen med den motion som har väckts av Gunnar Oskarson och andra moderater? I varje fall är det i klartext det som står i motionen. Det finns inget undantag här: De som är under 25 år och de som gått igenom arbetsmarknadsutbildning skall ha en praktiktid på ett år, där de inte är garanterade trygghet mot uppsägning på osaklig grund.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Ingen har sagt, Anna-Greta Leijon, att alla skall ha ett års praktik, därför att de har mistat ett jobb och sedan vill in på arbetsmarknaden. Jag har sagt att det skall finnas möjligheter till praktikanställning. Är vederbörande yrkeskunnig, får han naturligtvis arbetet direkt.

Låt mig sedan komma in på detta som ändå är faktum: ca 80 000 arbetsgivare står utanför kollektivavtal. Herr Ulander har, som tidigare sagts, utvecklat detta mycket utförligt. Hur skall vi lösa det problemet? Ge mig ett svar på det! Skall vi skaffa fram någon lag som tvingar företag

och organisationer att gå in i en viss sammanslutning? Vi har en positiv föreningsrätt, och den slår vi vakt om. Vad vi inte vill ha – det tror jag inte någon vill ha – är en tvångslag på detta område.

Om man verkligen inte kan acceptera detta faktum att 80 000 företag står utanför kollektivavtalen rörande praktikant- och provanställning, hur skall man då få dem att sluta avtal? Skall man tvinga dem till det genom lagstiftning? I så fall har vi delade uppfattningar på det området.

Jag har också i den utredning som gällde MBL slagit vakt om arbetstagarna och sagt att även de skall ha en frihet. Jag har krävt någon form av negativ föreningsrätt. Den personliga friheten och friheten för organisationen kan vi inte tumma på. Den friheten skall finnas – det gäller enskilda, det gäller företag och det gäller organisationer.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Här är det inte fråga om att tvinga någon att ingå i föreningar som man inte vill vara med i. Det är fråga om att garantera människor en trygghet mot oskäligen uppsägningar.

Det har sagts förut i den här debatten att vår arbetsrättsliga lagstiftning har som sin grund att de avtalsslutande parterna skall bära upp den. Bernt Nilsson har tidigare frågat: Är det meningen att man nu skall gå ifrån detta? Tyvärr stillas inte vår oro av herr Oskarsons inlägg utan tvärtom.

Jag förstår inte herr Oskarsons resonemang om dem som har gått i arbetsmarknadsutbildning. Jag tror nog man kan säga att motionen i det avseendet är väldigt ogenomtänkt. Men nu för herr Oskarson in begreppet "yrkeskunnig" och säger att det är inte meningen att de som är yrkeskunniga skall behöva gå praktiktid. Vilka är det som inte är yrkeskunniga? Skall vi föra in ett nytt kriterium för när man skall ha rätt till att få en tryggad anställning?

Herr Oskarson säger vidare att man skall ha möjligheter till praktikanställning. Kan herr Oskarson då förklara hur detta skall utformas? Det är ingen som binder arbetstagarna med några slavkontrakt i det här landet, men vad vi vill garantera dem är en trygghet i anställningen. Det som föreslås i herr Oskarsons motion ligger väldigt väl i linje med de krav som har förts fram om en uppluckring av anställningsskyddet, krav på att det inte skall fordras saklig grund för uppsägningar.

Jag vill avsluta med det som jag tidigare har sagt: Tänk om vi kunde avfärda den utredning som skall göras med att säga att det behövs inga förändringar – de regler som finns i dag är till fyllest – och i stället tillsammans, som vi har föreslagit i en socialdemokratisk reservation och även i en motion, sätta oss ner i en kommission för ungdomsarbetslöshetsfrågorna. Där kunde man gå igenom alla de konstruktiva förslag som finns – vi på vår sida är villiga till detta. Det kunde vara ett verksamt bidrag till att en stor del av de arbetslösa ungdomar vi har i dag får ett arbete.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Anna-Greta Leijon har en otrolig förmåga att i motionen läsa in något som inte finns där. Det finns i motionen inget tal om att vi skulle rucka på tryggheten i anställningen. Inte heller finns det där något tal om att vi skulle gå ifrån saklig grund för uppsägning. Det är inte nämnt i motionen. Där finns ingenting som går i den riktningen.

Nej, vad motionen vill, och vad jag inte har kunnat finna vara annat än mycket positivt, är att bereda möjligheter till praktik och provanställning. Och då tänker vi främst på ungdomarna. Vi vill att de själva skall få pröva sig fram. Även företagaren får då pröva, eftersom det väl inte är säkert att ungdomarna redan första gången hamnar på det ställe där de passar bäst. Ungdomarna vill ofta pröva sig fram. Låt dem då göra det!

Anna-Greta Leijon måste väl ändå förstå att i det kostnadsläge som vi nu har är det inte lätt för en företagare att ta på sig de dryga kostnader som det innebär att anställa någon, om det sedan skulle visa sig att vederbörande inte passar på den platsen. Jag tycker att vi skall se realistiskt på detta från båda sidor. Om vi gör det, så är både motionens yrkanden och de tankar som jag här har fört fram positiva för de anställda och för dem som står utanför arbetsmarknaden – och positiva också för vår företagsamhet.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra om att det i dag finns möjligheter att träffa avtal om såväl praktik som provanställning. Sådana avtal har också träffats för större delen av arbetsmarknaden.

GUNNAR OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Ja, den saken har vi diskuterat tidigare. Vi är medvetna om att det finns sådana kollektivavtal. Men det hjälper inte. Faktum kvarstår ändå att många företag med tillsammans ett mycket stort antal anställda står utanför denna möjlighet, och därmed får vi problem. Det är de problemen vi vill ha en översyn av och försöka lösa.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! För tydlighetens skull vill jag återuppta frågan om kollektivavtalsbundna företag. Gunnar Oskarson frågade om vi skulle tvinga in de företag det gällde i arbetsgivarorganisationerna. Han talade i det sammanhanget också bl. a. om föreningsfrihet. Men det är ju inte fråga om det. Vad det här gäller är att det för dessa företag finns möjligheter att endera gå in i företagarnas organisationer eller att använda sig av s. k. hängavtal direkt med de fackliga organisationerna. Det kan väl ändå inte vara vettigt att i stället gå andra vägen och säga, att sådana företag som vägrar teckna avtal för arbetsförhållandena i övrigt skall därigenom få större möjligheter att komma ifrån tryggheten i anställningen! Det

är ju uppochnedvända världen att höra Gunnar Oskarsons resonemang i den här frågan.

Jag vill också säga att Gunnar Oskarson naturligtvis känner sig styrkt i sin uppfattning att gå vidare i dessa frågor, eftersom han har tagit hem spelet och nu ser till att man får möjligheter att göra vissa förändringar, medan folkpartiet har backat ut.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag måste tyvärr återkomma till det faktiska förhållande som vi inte kan komma förbi, alltså läget på arbetsmarknaden.

Lars Ulander frågade om vi skall gå den vägen att vi ger ett stort antal företag förmåner när det gäller provanställning och praktikantanställning. Men vem är det som får del av dessa förmåner? Jo, det är de som söker provanställning och praktikantanställning. Och i dagens situation med ett mycket stort antal arbetslösa ungdomar är det ju många som har behov av sådan anställning. De skulle – det har jag också erinrat om tidigare – enligt de undersökningar som har gjorts kunna anställas av dessa småföretag i mycket stor utsträckning, om företagen hade denna möjlighet. Det är inte frågan om att hjälpa företagaren till provanställning, utan det är fråga om att hjälpa de arbetssökande att få sysselsättning.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Man talar om det stora antalet företag. Jag skulle vilja ha besked om hur många företag det gäller. Rolf Wirtén sade att det kunde gälla 80 000–100 000. Jag vet att man i de lokala fackliga organisationerna har ett mycket stort antal hängavtal med enskilda arbetsgivare. Jag sade förut att min egen organisation, dvs. byggfacket i Stockholm, har mellan 500 och 600, och jag vet att det är likadant i andra fackföreningar.

Jag skulle vilja ha besked: Hur många företag gäller det? Kom inte med svävande siffror som 80 000–100 000, för det är ointressant. Hur många gäller det?

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag har inte svävat på målet. Jag har inte räknat företagen – det har jag inte haft möjlighet att göra. Men enligt de uppgifter jag har fått, och jag har ingen som helst anledning att betvivla de uppgifterna för de kommer från ansvarigt håll, rör det sig om ca 80 000 småföretag, oftast med 2, 3, 4 eller 5 anställda. Jag hoppas att Lars Ulander skall tro på den uppgiften.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! 80 000 företag som icke tillhör arbetsgivarorganisation – hur många av dem har hängavtal direkt med den fackliga organisationen?

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag har inte räknat hängavtalen heller. Jag har inte haft möjlighet att göra det. Jag hoppas att vi gemensamt till nästa debatt skall kunna få fram uppgifter om antalet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

ANDRE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande förslag till ändring av 21 § lagen om anställningsskydd och därefter i fråga om motionen nr 891 av Karl Hallgren m. fl. i övrigt.

Förslag till ändring av 21 § lagen om anställningsskydd

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 891 av Karl Hallgren m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 1 såvitt avser förslag till ändring av 21 § lagen om anställningsskydd röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 891 av Karl Hallgren m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 286
Nej - 12

Motionen nr 891 av Karl Hallgren m. fl. i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 1 såvitt avser motionen nr 891 av Karl Hallgren m. fl. i övrigt röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen i motsvarande del.

Onsdagen den
23 november 1977

Anställningsskydd,
m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 12

Mom. 2 och 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 2 och 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 145

Mom. 3 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 17 Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1977/78:9 med anledning av motion om rätt till tjänstledighet för med-
verkan i skolans allmänna fritidsverksamhet

Skatteutskottets betänkande

1977/78:12 med anledning av propositionen 1977/78:26 om inskränkt
skattskyldighet för Stiftelsen Industriellt Utvecklingscentrum i övre
Norrland, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Enhetlig tandvårdsersättning m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1977/78:5 med anledning av motioner om en enhetlig tandvårdsersättning m. m.

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Herrar Ringabys och Åkerlinds särskilda yttrande som är fogat vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 har föranlett mig att begära ordet för några korta kommentarer.

Ingen riksdagssession har förflutit sedan riksdagen våren 1973 fattade beslut om den allmänna tandvårdsförsäkringens införande utan att moderaterna i någon form sökt attackera reformen. Denna gång har socialförsäkringsutskottet haft att behandla två moderatmotioner av gammalt känt märke. Det har gällt krav om dels en utredning om en enhetlig tandvårdsersättning, dels en höjning av förhandsprövningsgränsen inom tandvårdsförsäkringen. Socialförsäkringsutskottet har i sin helhet med undantag för moderaterna avstyrkt motionerna. Utskottet gör det på mycket goda grunder. Talet om att man med en enhetlig ersättning skulle kunna förenkla och rationalisera vad man med ett nu tämligen slitet ord kallar "pappersexercisen" och på så sätt utvinna mera aktiv vårdtid förutsätter, vad jag kan förstå, att man då också måste undvika ett högkostnadsskydd. Avser man att inte heller försämra försäkringens ersättning för de viktiga förebyggande åtgärderna och protesbehandlingarna, som i dag ersätts till 75 % av tandvårdsförsäkringen, så måste man som en konsekvens härav fastställa ersättningen till minst denna nivå, dvs. 75 %. Utskottet har undersökt vad detta skulle medföra i fråga om kostnadsökningar för försäkringen och kommit fram till ett belopp på drygt 230 milj. kr. i 1976 års kostnader. För år 1977 kan man räkna med en kostnad på ett sannolikt betydligt högre belopp.

Även om man börjar bli en smula fartblind då det gäller regeringens ruljans med miljarderna föreställer jag mig att inte ens moderaterna så där utan vidare kan plocka fram en kvarts miljard.

Utskottets majoritet har sålunda avstyrkt motionen och därmed ställt sig bakom de nuvarande ersättningsreglerna inom försäkringen.

Vad gäller förhandsprövningsgränsen inom tandvårdsförsäkringen höjdes denna gräns så sent som den 1 januari i år från 2 000 till 3 000 kr. Det måste ligga i både patienternas och tandläkarnas intresse att kostsammare behandlingar underkastas försäkringskassans granskning.

Den nuvarande förhandsprövningsgränsen medför att förhandsprövning sker så snart patientens egenkostnad uppgår till 1 000 kr. Det får anses innebära en skäligen avvägning. Även denna motion har utskottets majoritet sålunda avstyrkt.

I detta sammanhang vill jag understryka att äldre människor under inga förhållanden får behandlas annorlunda än övriga åldersgrupper då det gäller tandvården. Tandvårdsförsäkringen har öppnat helt andra möjligheter än tidigare för inte minst äldre människor att till rimliga kost-

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Enhetlig tandvårds-
ersättning m. m.*

Onsdagen den
23 november 1977

*Enhetlig tandvårds-
ersättning m. m.*

nader få sin tandvård utförd. Jag vill slå fast detta med anledning av den oro som uppstått bland många gamla med anledning av den diskussion som förekommit omkring den diskussionspromemoria som socialstyrelsens tandvårdspersonalutredning framlagt.

Nu hade herrar Ringaby och Åkerlind i utskottet reserverat sig mot det kloka beslut som utskottets majoritet kom fram till vid behandlingen av de båda motionerna. Reservationen har emellertid sedan förvandlats till ett särskilt yttrande, i vilket man meddelar att socialdepartementet avser att ta upp såväl frågan om en enhetlig ersättningsnivå som frågan om en höjd förhandsprövningsgräns. Det skall ske mot bakgrunden av regeringsdeklarationens aviserade översyn av tandvårdsförsäkringens regler för etableringskontrollen, för att nu citera ur det särskilda yttrandet.

Enligt vad jag kan förstå har vi att motse någon sorts utredning av dessa frågor, trots att vi har den till riksförsäkringsverket knutna tandvårdsdelegationen, som noggrant skall följa utvecklingen i fråga om försäkringen och dess effekter på tandvården i allmänhet, på vårdefterfrågan och på tandtillståndet hos olika befolkningsgrupper och därvid föreslå de justeringar och kompletteringar i systemet som verket kan finna påkallade.

Det intressanta är att detta tillkännagivande av regeringens avsikter sker i form av ett särskilt yttrande från moderaterna. Såvitt jag vet finns det inget moderat statsråd som handlägger tandvårdsförsäkringen. Från socialdemokratiskt håll har vi sett vakthållningen kring tandvårdsreformen som ytterst viktig. Jag har haft tillfälle att i olika sammanhang deklarerat detta i riksdagen. Denna vakthållning blir sannerligen inte mindre viktig i fortsättningen efter det meddelande moderaterna nu lämnat riksdagen.

PER-ERIC RINGABY (m):

Herr talman! Såvitt jag minns rätt – och jag tror inte att jag minns fel – förutsattes det när reformen om en tandvårdsförsäkring genomfördes att man skulle göra en översyn av reformen efter en viss tid. En sådan översyn är ju också nu på gång.

Riksdagens revisorer har, som herr Aspling vet, också gjort en utvärdering av tandvårdsförsäkringen. De har kommit fram till att man skulle kunna ha en enhetlig ersättning för *alla* arbeten, alltså även för proteser och kostnader som ligger ovanför 1 000 kr. och som nu ersätts med 75 %. Revisorerna tycker att det kunde vara en ersättning med 50 % hela vägen, och de säger att därvid uppkommande försämring för de enskilda patienterna i princip skulle kompenseras genom att i behandlingskostnaden ingående arvode till tandtekniker helt betalades av försäkringen och inte som nu beaktades vid beräkningen av patientavgiften. Därmed skulle uppnås att alla tandläkarens åtgärder, med undantag av profylaktiska åtgärder, resulterade i patientavgifter som utgick med samma procentuella andel, i promemorian angiven till 50 % av tandläkarens arvode, oavsett arvodets storlek. Då skulle man alltså få en

enhetlig återbäringstaxa på 50 %, som skulle bli lika fördelaktig för patienten.

Revisorerna säger också, sedan de gjort en kostnadsberäkning: Enligt beräkningarna skulle för år 1974 med då gällande taxa den allmänna försäkringens kostnader för tandvårdsersättning totalt ha ökat med ca 20 milj. kr. – det är således icke miljardbelopp, som herr Aspling påstod – och patienternas totala kostnader därmed ha minskat med samma belopp. Det är alltså inte fråga om någon försämring utan faktiskt i stället om en förbättring för patienterna, som helt enkelt skulle slippa betala 20 milj. kr.!

Revisorerna har också föreslagit en förenkling av blanketterna. Dessa är ganska många – det rör sig om 3–4 miljoner tandvårdsräkningar, som de privatpraktiserande tandläkarna varje år översänder till försäkringskassan. Det finns sålunda mycket att rationalisera på det här området.

Riksdagsrevisorerna har också till behandling tagit upp förhandsprövningsgränsen, som i dag är 3 000 kr., och föreslagit att den höjs från det tidigare beloppet 2 000 kr. till 3 000 eller alternativt 4 000 kr. – och 4 000 kr. är också vad jag har föreslagit i motionen. Revisorerna säger att det skulle leda till att uppskattningsvis 32 000 timmar frigjordes för tandläkarna, om gränsen höjdes till 4 000 kr. i stället för att den tidigare gränsen 2 000 kr. bibehölls. Man har gjort beräkningar som visar att den här gränsen i dag – eller rättare sagt nästa år – skulle vara 3 500 kr. om man tar hänsyn till penningvärdet och till den taxehöjning som har genomförts i år. 3 000 är alltså för lågt redan i dag, och 4 000 är en normal prövningsgräns om man tar hänsyn till penningvärdet och de ökade taxorna.

Det blev mycket positiva svar från alla remissinstanser. Den enda remissinstans som kan sägas vara tung och som gick emot detta var riksförsäkringsverket. Men alla som jobbar med detta ute på fältet har biträtt förslaget.

Nu är det bara att konstatera att regeringen har tagit upp problemet och skall göra en översyn av dessa gränser. I det läget, herr Aspling, brukar man ju inte reservera sig – när en motion faktiskt har blivit bönhörd. Det visste vi inte när vi behandlade den i utskottet. Först efteråt har vi fått veta att regeringen avsåg att göra denna översyn. Då är det klart att man inte behöver avge reservation – då är ju motionens syfte redan tillgodosett.

Jag har inget särskilt yrkande, herr talman.

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten här, och minuterna flyr. Det är bara några saker jag vill säga till herr Ringaby.

För det första var det ju inte på det sättet att riksdagens revisorer var eniga om detta. Socialdemokraterna reserverade sig. Det känner herr Ringaby väl till.

För det andra hänvisar jag till utskottets betänkande, där vi mycket

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Enhetlig tandvårds-
ersättning m. m.*

Onsdagen den
23 november 1977

*Enhetlig tandvårds-
ersättning m. m.*

ingående har redovisat konsekvenserna av moderatmotionernas propåer. Herr Ringaby kan inte komma ifrån den mycket sakliga belysning vi har gett frågorna på dessa olika punkter.

För det tredje vill jag säga att vad som nu inträffat naturligtvis är, som jag har påpekat förut, att moderaternas attacker mot tandvårdsförsäkringen nu fullföljs. Jag har varnat för det. Moderaterna fick igenom sina önskemål i regeringsförklaringen, och nu följer alltså en utredning. Jag känner oro inför detta, och det är därför, herr talman, som jag i dag har känt ett starkt behov av att få göra den här deklARATIONEN.

PER-ERIC RINGABY (m):

Herr talman! Jag sade faktiskt inte att riksdagens revisorer var eniga. Den reservation som de socialdemokratiska ledamöterna hade mot förslaget grundade sig i stor utsträckning på riks-försäkringsverkets nej i den här frågan.

Men det intressanta, herr Aspling, är att vi i vår promemoria konstaterar att riks-försäkringsverkets nej grundar sig på en missuppfattning. Det står klart att vad riks-försäkringsverket har anfört om verkningarna av förslaget till ändrad beräkning och fördelning av betalningskostnaden bygger på missuppfattningen att förslaget skulle medföra förenklingar enbart i de fall då 1 000-kronorsgränsen överskrids. Av promemorian framgår emellertid att förenklingarna enligt förslaget, vilket bl. a. har illustrerats med utkast till ett förenklat formulär till tandvårdsräkning för privattandvården, berör alla sådana räkningar – alltså samtliga 3 miljoner räkningar.

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Jag hänvisar till utskottsbetänkandet igen, herr Ringaby. Det visar sig att det här talet om att förhandsprövningen stjäla så mycket tid från vårdarbetet är en argumentation som inte håller när man kommer in på de sakliga detaljfrågorna.

Vi måste självfallet ha ett kontrollsystem – det förutsätter ju försäkringen. Det står bl. a. i betänkandet att i skrivelse till socialdepartementet i december 1976 framhöll verket att de taxehöjningar som skett efter tandvårdsförsäkringens genomförande i och för sig endast motiverade en höjning av gränsen med 500 kr. till 2 500 kr. Men man ansåg att man kunde godta en höjning till 3 000 kr.

Skall man sedan ge sig in på enhetliga taxor och då inte försäkra villkoren för patienterna utan etablera ett, låt mig kalla det högkostnadsskydd, kommer man sannerligen att få väldigt mycket av byråkrati och papper, herr Ringaby. Det är ofrånkomligt.

PER-ERIC RINGABY (m):

Herr talman! Det föreligger faktiskt ingen skillnad i uppfattning mellan herr Aspling och mig om att det behövs en kontroll vid större arbeten. Vad vi har diskuterat är var gränsen skall gå. Det kan väl anses rimligt

att man justerar upp krontalsgränsen i takt med taxehöjningar och inflation. Det är fortfarande inte fråga om några försäkringar utan enbart fråga om en rationalisering av systemet. En sådan stöds av samtliga som jobbar med detta – både tandläkare, inkl. förtroendetandläkare, och sjuk-kassor. Alla som har med frågan att göra har ställt sig bakom förslaget.

SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Där går skiljelinjen mellan mig och herr Ringaby. Vi socialdemokrater har alltid ställt patienterna i centrum. Jag kan icke komma ifrån att när herr Ringaby debatterar tandvårdsförsäkringen är det tandläkarnas intressen som starkt tonar fram.

PER-ERIC RINGABY (m):

Herr talman! Jag vägrar att tro att Sveriges sjuk-kassor enbart går tandläkarnas intressen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1977/78:6 med anledning av motion om resekostnader för gymnasieelever m. fl.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Rätt till studiemedel i vissa fall

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1977/78:7 med anledning av motion om rätt till studiemedel i vissa fall.

I detta betänkande behandlades motionen 1976/77:686 av Inger Lindquist (m) och Ove Nordstrandh (m), vari hemställts att riksdagen uttalade att rätt till studiemedel borde tillkomma alla som deltog i undervisning som bedrevs av de erkända studieförbunden i form av studieplansbundna universitetscirklar med av universitetet anvisade lärare och efter fastställt examinationsförfarande.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:686.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! I detta anförande återkommer jag till en framställning som jag med olika formuleringar har gjort under de år som jag har varit ledamot av riksdagen. Eftersom jag återkommer är det självklart att jag

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

Rätt till studiemedel i vissa fall

har haft ringa framgång med mina motioner.

Motionen gäller de juris studerande i Göteborg som vid stiftelsen Kursverksamheten vid Göteborgs universitet läser in en juris kandidatexamen. Fram till 1971 fick de sedvanliga studiemedel, men sedan blev det stopp för den förmånen. Man skulle inte premiera undervisning som inte var lokaliserad eller dimensionerad av statsmakterna, sades det och sägs det fortfarande. När jag och före mig bl. a. Ove Nordstrandh enträget begärde att det med hänsyn till det stora intresset för juridiska studier i Göteborg skulle inrättas en juridisk linje där har det sagts nej till det också.

Juridikstuderandena får alltså av egna medel betala dryga kursavgifter och dyr litteratur och själva stå för sina levnadsomkostnader. Helt naturligt har de inte förstått varför de i vårt välordnade och bidragsgivande land skall stå utanför förmåner som tillkommer andra. Jag delar deras uppfattning.

Det har tidigare sagts att alltför många kurser skulle bli bidragsberättigade, om motionen bifölls. I år har min motion fått en annan formulering. Där hemställs att riksdagen uttalar att rätt till studiemedel skall tillkomma alla som deltar i undervisning som bedrivs av de erkända studieförbunden i form av studieplansbundna universitetscirklar med av universitetet anvisade lärare och ett fastställt examinationsförfarande. Den formuleringen, har det sagts mig, skulle medföra att endast ett fåtal universitetscirklar – däribland naturligtvis de som omfattar de göteborgska juris studerandena – skulle falla in under bestämmelserna. Återigen hoppas och tror de som läser juridik i Göteborg. De har i sin tidning Juvågen erinrat om att samtliga motioner avslagits av den tidigare riksdagsmajoriteten. Den här gången finns det större chanser, tillägger de förhoppningsfullt.

De har också i sin tidning satt i gång en enkät för att belysa vilka utgifter och inkomster de har i samband med studierna. Uppgifterna har lämnats anonymt och man har bett om att få skicka dem till mig. I min brevlåda har det droppat ner många svar, som ger upplysning om en nog så bister verklighet för den som trots allt motstånd väljer att hålla fast vid att läsa juridik i Göteborg. Alla uppger att de har någon form av arbete vid sidan om studierna, de flesta som deltidsarbete eller tillfälligt extraknäck. Så gott som alla får direkt ekonomiskt stöd av föräldrar, make eller sammanboende. Många får gratis kost och logi.

Så gott som alla uppgifterna visar att de studerande lever under ytterst magra omständigheter och är hänvisade till närståendes välvilja. När jag gick igenom dessa svar tyckte jag att jag kom de studerande mycket nära och förstod väl hur de har det.

Jag tycker på något sätt att detta är att svika människor som år efter år hoppas på förståelse för sina krav. Det är verkligen inte några orimliga krav som de ställer. De begär endast att de som alla andra studerande i vårt land skall få komma i åtnjutande av de bidrag som statsmakterna ansett det vara rimligt och skäligt att de studerande erhåller. Det går inte att krypa bakom stelbenta regler. Det vet jag mycket väl som varit

med om både att tillämpa och att skapa regelsystem, att oförnuftiga regler går att ändra. Reglerna är ju ändå till för människornas bästa.

Jag sluter helhjärtat upp vid de genom åren hårt prövade göteborgska juris studerandenas sida och yrkar därför bifall till Ove Nordstrandhs och min motion.

HELGE KARLSSON (s):

Herr talman! Utbildningen av jurister sker på tre platser i vårt land, Uppsala, Stockholm och Lund. Därtill har kursverksamheten vid Göteborgs universitet, som Inger Lindquist här redogjort för, haft kurser i juridik sedan 1968 och driver dem alltjämt. Enligt uppgifter som vi har fått håller man där på med en avvecklingsplan för dessa kurser. Detta kan bero på att man från och med 1971 bestämt sig för att några studiemedel inte skall utgå till dessa.

Anledningen till att utskottet tidigare intagit denna hållning vid behandlingen i riksdagen är helt enkelt den som Inger Lindquist snuddade vid här, att det kommer att öppna dörrarna för etablering av universitetsstudier på olika platser i vårt land. Vi menar enhälligt inom utskottet att staten skall bestämma var i varje fall den högre utbildningen skall meddelas. Vi har därför yrkat avslag på motionen i år liksom vi gjorde det i utskottets betänkande 1975/76:9.

I år har vi ytterligare stöd för vårt ställningstagande. I fjol åberopade vi i viss mån att en utredning höll på att titta på universitetsutbildning och studiecirkel. Jag skall nu citera vad denna utredning enligt utskottet sagt i en debattskrift som utkom under hösten: "Utredningen, vars huvuduppgift är att utreda kompetensfördelningen mellan det offentliga utbildningsväsendet och studieförbunden, har tagit upp bl. a. frågor avseende gränsdragning mellan studiecirkelverksamheten och högskoleutbildningen. I samband därmed framhåller utredningen, att den hyser betänkligheter mot att det – jämsides med högskolans fullständiga utbildningslinjer med fastställda utbildningsplaner och inom en av statsmakterna fastställd utbildningskapacitet – skulle förekomma en okontrollerad motsvarande utbildning i studieförbundens regi. Som exempel anger utredningen jurist- och prästutbildningen. Tillgodoseende av behovet av grundläggande och fullständig yrkesutbildning på högskolenivå bör enligt utredningens mening – med några särskilt angivna undantag – vara en uppgift för högskolan och inte för studieförbunden."

Med detta menar jag, herr talman, att utskottet har fått ytterligare belägg för att dess ställningstaganden tidigare varit riktiga. Jag ber därmed att få yrka bifall till utskottets hemställan.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag är övertygad om att Helge Karlsson kan de här reglerna mycket bättre än jag. Men jag är inte alls imponerad av vad utredningar säger. Jag har lagt rent mänskliga aspekter på det här problemet. Jag tycker att det är ytterst otillfredsställande att människor som studerar

Onsdagen den
23 november 1977

Rätt till studiemedel i vissa fall

år efter år och visar ett så stort intresse som de juris studerande i Göteborg gör skall gå miste om högst rimliga förmåner. De blir ju utbildade juris kandidater, vad vi än säger här i riksdagen. De fortsätter trots sina ekonomiska svårigheter.

Det sades att den här utbildningen förmodligen kommer att avvecklas. Jag har just förhört mig om det, och det är beroende av om man får studiemedel eller inte. Det finns nämligen fortfarande ett mycket stort intresse för att läsa juridik. I universitetet har tillkommit en linje som är en blandning av juridik och förvaltningsrätt, men trots detta är det många som vill läsa juridik vid Kursverksamheten.

Jag förstår att jag för tillfället inte kan nå någon framgång i riksdagen i detta ärende, men jag vill med mitt anförande ha sagt att man måste göra någonting för dessa juris studerande.

HELGE KARLSSON (s):

Herr talman! Man kan naturligtvis göra vilka värderingar man vill av utredningar. Vi måste ändå ta hänsyn till att personer som är väl insatta i dessa förhållanden under ett eller ett och ett halvt år försökt tränga in i problemen och bilda sig en uppfattning om vad förslaget skulle innebära. De har kommit till den samstämmiga uppfattningen att det inte är riktigt att involvera högskolestudier i studiecirkelverksamheten, utan man måste skilja på dem.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Men då tycker jag att statsmakterna borde se till att det vore möjligt att läsa juridik i Göteborg. Det är möjligt att man hellre skall gå fram den vägen. Jag har under årens lopp försökt även det, men det har också varit omöjligt. Dessa juris studerande befinner sig i något olycksaligt eckorrhjul, och det är det jag påtalar.

HELGE KARLSSON (s):

Herr talman! Inger Lindquist talar för de studerande i Göteborg, och jag kan förstå detta. Men de har ändå närmare till studieorten än många andra. Skulle man etablera juridikstudier på annan ort, borde det kanske vara i övre Norrland, där det är betydligt större avstånd till studieorterna.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Det är ju ändå så att göteborgarna år efter år visat detta intresse, med enormt stora ekonomiska uppoffringar. De kan faktiskt vara bundna till Göteborg och västkusten, vilket jag vet att många av dem är.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 686 av Inger Lindquist och Ove Nordstrandh, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

§ 21 Anmäldes och bordlades

Motioner

1977/78:107 av *Helge Hagberg m. fl.*

1977/78:108 av *Georg Pettersson m. fl.*

1977/78:109 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:14 om utbildning på musikområdet

Rätt till studiemedel i vissa fall

1977/78:110 av *Lars Schött m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:20 med förslag till ändrad organisation för besvärspövning inom socialförsäkringen m. m.

1977/78:111 av *Fritz Börjesson m. fl.*

1977/78:112 av *Birger Rosqvist m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:40 om åtgärder för att främja de mindre och medelstora företagens utveckling

1977/78:113 av *Rolf Hagel och Alf Lövenborg*

1977/78:114 av *Ingemar Konradsson m. fl.*

1977/78:115 av *Yngve Nyquist m. fl.*

1977/78:116 av *Olle Westberg i Hofors m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:47 om åtgärder för att underlätta strukturomvandlingen inom specialstålindustrin och stålgljuteriindustrin

1977/78:117 av *Svea Wiklund m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:57 om riktlinjer i den fysiska riksplaneringen för vattendrag i norra Svealand och Norrland

1977/78:118 av *Hilding Johansson m. fl.*

1977/78:119 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:58 om ökat stöd till dagspressen, m. m.

Onsdagen den
23 november 1977

Anmälan av
interpellation

Anmälades och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 22 november

1977/78:78 av *Anton Fågelsbo* (c) till jordbruksministern om en stabiliserad prisutveckling på jordbruksfastigheter:

Prisutvecklingen beträffande jordbruksfastigheter är från många utgångspunkter mycket allvarlig och oroande. Det är inte ovanligt att köp görs till både fem och sex gånger åsatt taxeringsvärde. Den utvecklingen har möjliggjorts genom att kapitalstarka personer kan utnyttja en jordbruksfastighet som placeringsobjekt. Syftet är då inte att bruka gården utan att ta hem en inflationsvinst.

Denna utveckling ställer jordbruket i en omöjlig situation. Den omöjliggör för unga människor med ambition att starta ett familjeföretag inom jordbruket, att förvärva en jordbruksfastighet och med jordbruksproduktion förränta densamma. Jag är medveten om att jordbruksministern uppmärksammat denna problematik, bl. a. genom tilläggsdirektiven till jordförvärvsutredningen.

Ett av de viktigaste organen inom jordbrukspolitiken är lantbruksnämnderna. De skall främja tillkomsten av ekonomiskt stabila jordbruksföretag, vilka människor kan förränta och leva på. Dagens situation är emellertid inte alltid sådan. Det finns exempel på lantbruksnämnder som okritiskt följer med i prisutvecklingen och som själva driver upp priserna.

Jag skall nämna ett exempel som visar hur en lantbruksnämnd agerar. För sex år sedan inköptes en jordbruksfastighet om 39 hektar åker och 90 hektar skog. Motivet för inköpet var att gården inte ansågs bärkraftig och att den skulle användas i strukturrationaliseringssyfte. Priset var 415 000 kr. Under dessa sex år har investerats ytterligare 10 000 kr. i fastigheten.

Nu har lantbruksnämnden omprövat sin inställning till gårdens framtid. Man erbjuder den arrendator som brukat gården och levt på den i över 20 år att köpa gården för 1 400 000 kr. – dvs. på sex år driver lantbruksnämnden upp priset med 240 % för att nu kunna tillgodogöra sig en inflationsvinst på nära en miljon kronor.

Som statligt organ måste lantbruksnämnden ha ett övergripande ansvar i sin prispolitik. Ett agerande som det här beskrivna verkar prisledande och är därmed till förfång för hela jordbruksnäringen. Detta kan och får inte vara lantbruksnämndernas uppgift.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande fråga:

Är jordbruksministern beredd ge sin syn på hur lantbruksnämnderna bör medverka till en stabiliserad prisutveckling på jordbruksfastigheter?

§ 23 Meddelande om frågor

Nr 33

Onsdagen den
23 november 1977

*Meddelande om
frågor*

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 november

1977/78:159 av *Birger Rosqvist* (s) till utrikesministern om åtgärder för att skydda svenska handelsfartyg i vissa västafrikanska länder:

Ett flertal allvarliga piratöverfall har förekommit på handelsfartyg i trafik på vissa länder och hamnar i Västafrika. Även svenska fartyg trafikerar dessa farvatten. Fartygsbesättningarna utsätts genom de piratöverfall som kan förekomma för mycket allvarliga risker.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Ämnar regeringen agera för att förmå resp. länder i Västafrika till krafttag mot piratöverfall och för ett effektivt skydd av handelsfartyg och deras besättningar?

1977/78:160 av *Eva Winther* (fp) till statsrådet Ingegerd Troedsson om åtgärder mot ryggsador hos anställda inom vårdområdet:

Vid en konferens om led- och ryggsador som nyligen anordnades av Kommunalarbetareförbundet redovisades att ryggsador är speciellt vanliga inom vårdområdet. 40–50 % av den totala sjukfrånvaron bland de vårdanställda beror på rygg- och muskelsador av tunga lyft. En undersökning i Stockholm visar att 65 % av de vårdanställda har besvär på grund av ryggont.

Förebyggande åtgärder är av största vikt. Undervisning i lyft- och bärteknik kompletterad med smidiga lyftanordningar behövs.

Arbetsgivaren har här ett stort ansvar när det gäller att förbättra arbetsmiljön.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga statsrådet Troedsson:

Avser statsrådet vidta några åtgärder med anledning av den redovisade undersökningen om förekomst av ryggsador inom vårdområdet?

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 17.14.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 23 november

Adamsson, Erik (s) 16
Alsén, Hans, (s) 30, 32, 33, 38, 41, 42
Andersson, Georg (s) 48
Andersson, Lennart (s) 9
Andersson, Sven, i Örebro (fp) 50, 52, 54
Antonsson, Johannes, kommunminister 18, 24, 26, 27
Aspling, Sven (s) 101, 103, 104, 105
Börjesson, Fritz (c) 56
Fagerlund, Bengt (s) 78, 79
Fransson, Arne (c) 58, 60
Gillström, Åke (s) 49, 51, 53
Gustavsson, Åke (s) 43, 45, 46
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 58, 60, 61
Hallgren, Karl (vpk) 65, 75, 76
Hedvall, Yvonne (m) 28, 31, 32, 33
Hernelius, Allan (m) 13, 23, 27
Hjelmström, Eva (vpk) 35, 40, 41, 44, 46, 47
Johansson, Sune (s) 91
Karlsson, Helge (s) 107, 108
Leijon, Arna-Greta (s) 64, 74, 77, 89, 90, 95, 96, 97
Lindquist, Inger (m) 7, 105, 107, 108
Lundkvist, Svante (s) 34
Nilsson, Bernt (s) 81, 85, 86
Ollén, Joakim (m) 10, 87, 90, 91
Olsson, Karl Erik (c) 54
Oskarson, Gunnar (m) 93, 95, 97, 98, 99
Palme, Olof (s) 21, 24, 26, 28
Ringaby, Per-Eric (m) 102, 104, 105
Svanström, Ivan (c) 3, 12
Ulander, Lars (s) 79, 97, 98
Wirtén, Rolf (fp) 70, 75, 77, 78, 84, 86

o